

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Т.Б. СЕНИК, Н. Р. БОБЕЧКО

**ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Монографія

Тернопіль 2024

УДК 343.13

С 31

Рецензенти:

Юрчишин Василь Миколайович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку і оподаткування Чернівецького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету.

Крушинський Сергій Антонович – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Сеник Т.Б.

С 31 Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: Монографія. / Т.Б. Сеник, Н. Р. Бобечко. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2024. 220 с.

ISBN _____

Монографія присвячена дослідженню правового регулювання, теорії та практики застосування положень відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні.

У ній розкривається поняття та ознаки підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, досліджується генезис інституту відкладення судового розгляду у кримінальному процесуальному праві України, проводиться аналіз підстав відкладення судового розгляду та їх класифікація, розглядається порядок відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні. Виходячи з аналізу КПК України, відповідних доктринальних положень та кримінально-процесуального законодавства зарубіжних держав, висвітлюється своє бачення питань, що входять до предмета дослідження, висувуються пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального закону. У монографії використовується судова практика, статистика судових та правоохоронних органів.

Монографія адресована викладачам та науковим працівникам, адвокатам, прокурорам, суддям, може бути корисною для аспірантів, ад'юнктів, студентів, курсантів, слухачів вищих юридичних навчальних закладів і факультетів, а також усім, хто цікавиться теорією та практикою відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні.

УДК 343.13

ISBN _____

© Сеник Т.Б., 2024

© Бобечко Н. Р., 2024

© ФОП Осадца Ю.В.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ГЛАВА 1. СУТЬ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	6
1.1. Поняття та ознаки відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні	6
1.2. Генезис інституту відкладення судового розгляду у кримінальному процесуальному праві України.....	20
ГЛАВА 2. ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	51
2.1. Поняття та ознаки підстав для відкладення судового розгляду у кримінального провадження	51
2.2. Система та класифікація підстав відкладення судового розгляду кримінального провадження	54
2.3. Відкладення судового розгляду у зв'язку з неприбуттям чи вибуттям суб'єктів кримінального провадження	77
2.4. Відкладення судового розгляду для забезпечення реалізації прав учасників судового провадження	125
2.5. Відкладення судового розгляду з метою забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні	135
2.6. Відкладення судового розгляду у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників судового провадження	150
ГЛАВА 3. ПОРЯДОК ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	157
ВИСНОВКИ.....	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175
ДОДАТКИ	199

ПЕРЕДМОВА

Судовий розгляд становить центральну стадію кримінального провадження. Умовою справедливого вирішення кримінально-правового спору є з'ясування усіх кримінально-релевантних обставин, дослідження, оцінка, а за необхідності, й збирання доказів. Водночас, невід'ємною компонентною справедливості судового розгляду кримінального провадження є дотримання розумних строків. Вивчення правових позицій ЄСПЛ та вітчизняної правозастосовної діяльності дає можливість стверджувати, що суди переважно розглядають кримінальні провадження понад розумні строки.

Цілком природньою є негативна реакція громадськості на затягування судового розгляду у кримінальному провадженні, збільшення випадків зловживання учасниками судового провадження своїми процесуальними правами. При цьому Україна, як правова держава, повинна забезпечити дотримання розумних строків проведення судового розгляду кримінального провадження та організувати судочинство у спосіб, що дасть можливість оперативно виконувати покладені на суди функції.

Доречно зазначити, що проблематика цього кримінального процесуального інституту та елемента загальних положень судового розгляду становили інтерес у доктрині вітчизняного кримінального процесу. Різним аспектам відкладення судового розгляду кримінального провадження присвячені праці таких дослідників, як В. Бринцев, І. Бойко, В. Басай, Ю. Грошевий, Л. Гуртієва, Ю. Григоренко, В. Городовенко, О. Гончаренко, С. Давиденко, О. Єні, П. Єсауленко, І. Ковальчук, О. Кучинська, В. Колодчин, А. Лапкін, В. Маляренко, Ю. Матейко, І. Марочкін, В. Овчаренко, О. Попелюшко, В. Трофименко, А. Туманянц, О. Толочко, О. Яновська та ін. Наукову розвідку проблем відкладення судового розгляду здійснили й зарубіжні правники –

Ж. Прадель, М.-Л. Рассат, С. Гінчард, Жак Буш, А. Озімек, Ф. Форман та ін.

Незважаючи на це, у науці кримінального процесу досі не сформульовано ознак поняття «відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні», не напрацьовано його загальноприйнятого визначення. Понад те, вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо ефективних механізмів захисту правосуддя від штучного затягування строків судового розгляду, дієвих санкцій за невиконання процесуальних обов'язків та зловживання процесуальних прав учасниками судового провадження, непоодинокими є й випадки неналежного виконання вимог суду про доставку осіб, стосовно яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Кримінальне процесуальне законодавство України із вказаних питань не відзначається вичерпною повнотою та ясністю. Вивчення судової практики свідчить, що у деяких випадках суди виносять неправомірні судові рішення, що у свою чергу, зумовлює затягування судового розгляду. З низки питань, пов'язаних з підставами для відкладення судового розгляду, відсутня єдність у практиці судів вищого рівня.

У монографії на підставі дослідження вітчизняної законодавчої бази, кримінального процесуального законодавства інших держав, вивчення судової практики, критичного аналізу позицій, висловлених у процесуальній літературі, розглянуті основні положення підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. У ній сформульовані висновки та пропозиції, які здатні покращити законодавчу регламентацію та практику застосування підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні.

ГЛАВА 1

СУТЬ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Поняття та ознаки відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні

Стадія судового розгляду – основний та головний етап кримінального провадження. У цій стадії здійснюється правосуддя та реалізуються основні засади кримінального провадження. Суть судового розгляду кримінального провадження полягає у наданні можливості суду безпосередньо проаналізувати висунуте особі обвинувачення, вирішити питання про її винуватість або невинуватість, про призначення винному покарання і з'ясувати низку інших питань.

Серед іншого, судовий розгляд ґрунтується на певних правилах, які не пов'язані з регламентацією порядку проведення процесуальних дій.

Такими правилами є загальні положення судового розгляду. Вони відображають характерні риси судового розгляду, які є постійними і незмінними під час провадження у будь-якій кримінальній справі, та забезпечують реалізацію на цій стадії засад кримінального процесу. Характерною рисою загальних положень судового розгляду є те, що вони однакові для будь-якого судового провадження, незалежно від того, чи йдеться про розгляд в суді за участю присяжних, розгляд справи одноособово або колегіально.

За рівнем узагальнення, загальні положення судового розгляду, поступаються засадам кримінального провадження, але більш абстрактні, ніж окремо взяті вимоги кримінального

процесуального закону до тієї або іншої процесуальної дії чи процесуального рішення¹.

До загальних положень судового розгляду традиційно відносять правила, пов'язані з переривчастістю судової діяльності, зокрема відкладення і зупинення судового розгляду у кримінальному провадженні.

Нормативне відображення загальних положень судового розгляду кримінального провадження, зокрема відкладення і зупинення судового розгляду, одержало закріплення у § 1 гл. 28 розділу IV КПК України з однойменною назвою.

Підстави та умови, за яких має відбутися зупинення судового провадження, визначено ст. 335 КПК України, а підстави та умови відкладення судового розгляду містяться у ч. 2 ст. 322 КПК України та інших статтях КПК України.

Правильне розуміння суті понять «відкладення судового розгляду» та «зупинення судового провадження» є неможливим без вивчення лексичного значення слів, які їх позначають.

Так, «відкладання (відкластися, відкладати)» означає переносити на пізніший строк, відстрочувати². Про ставлення до відкладення в справах, як до тяганини, свідчить і прислів'я: «Відкладенням справи не позбудешся».

Натомість, мовну одиницю «зупиняти», тлумачать як припиняти рух кого-, чого-небудь, примушувати когось або щось стати, спинитися, або як припиняти перебіг чого-небудь, переривати якусь дію, справу та ін.³

«Перерва» від слова «перервати» - «переривати» - це проміжок часу, на який припиняється дія, робота, зупиняється

¹ Senyk Taras. General provisions of the judicial consideration in the criminal procedure code of Ukraine. *Human rights and constitutional guarantees: international conference* (Georgia, Tbilisi, May 17, 2019). 2019. P. 216-220.

² Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970. Т.1. С. 591. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

³ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1972. Т.3. С. 730. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

плин, розвиток чого-небудь, тобто проміжок часу, спеціально відведений для перепочинку від роботи, засідання, занять і та ін.¹

В іншому тлумачному словнику знаходимо, що «відкладати» означає те саме, що й «відкладення», тобто перенести на більш пізній строк (термін)².

У великій українській енциклопедії під відстрочкою, відкладенням у праві розуміють відкладення на певний час передбачених законодавством правових зобов'язань³.

Тож, слова «перерва», «відкладення» і «зупинення» не тотожні, але схожі за значенням, мають певні відмінності у відтінках сенсу. При цьому, ці смислові відмінності не мають юридичного значення. Кожне з них означає переривання розпочатої справи, перенесення її завершення на інший час. Причому жодне з понять не визначає часового періоду переривчастості. Не дають мовні трактування й відповіді на питання, який період переривчастості триваліший у часі: під час перерви, відкладення або зупинення. Тлумачення не містять в собі відмінностей ні за тривалістю переривання, ні за його причинами, ні в частині встановлення конкретного строку його закінчення.

З урахуванням викладеного, доходимо висновку, що відмінність згаданих понять можливо проводити тільки з урахуванням використання у кримінальному процесуальному законі. Інше трактування цих категорій, що засноване на лексиці та словотворенні, є неточним.

Аналіз норм КПК України дає підстави констатувати про відсутність законодавчого визначення поняття «відкладення судового розгляду», що викликає певні труднощі у

¹ Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1975. Т.6. С. 264. URL: http://ukrlit.org/slovnky/slovnky_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

² Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 171.

³ Велика українська енциклопедія. тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. С.29.

правозастосовній діяльності, нерідко спричиняє порушення прав учасників судового провадження, а також породжує безкарність осіб, винних у цьому.

У чому полягає суть відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні? Чим цей інститут відрізняється від суміжних кримінальних процесуальних інститутів? Які процесуальні наслідки застосування його норм для учасників судового провадження? Який граничний строк відкладення судового розгляду? Ці та інші питання, на жаль, не одержали належного дослідження у вітчизняній доктрині кримінального процесу. Однозначна відповідь на них відсутня й у судовій практиці.

Оскільки легальне визначення поняття «відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні» відсутнє, заповненням цієї прогалини зайнялися представники кримінальної процесуальної науки.

Серед запропонованих українськими науковцями дефініцій, найбільш вдале визначення поняття «відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні» сформулювала Ю. Матейко: «Відкладення судового розгляду – це перенесення судового розгляду на чітко визначений час у зв'язку з наявністю перешкод, які неможливо усунути у даному судовому засіданні з метою їх подолання та проведення подальшого слухання кримінального провадження»¹.

Як видно, Ю. Матейко розкриває правову природу досліджуваного поняття крізь призму трьох найхарактерніших ознак, які на її думку, розмежовують його від інших суміжних понять: 1) перенесення судового розгляду на визначений у майбутньому час (відстрочення проведення слухання кримінального провадження на конкретний строк, після закінчення якого судове засідання неодмінно буде продовжено у

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 7

чітко визначені день, годину, місце); 2) наявність перешкод, які неможливо усунути в цьому судовому засіданні (існування обставин (фактичних підстав), що об'єктивно унеможливають розгляд кримінального провадження; розгляд кримінального провадження за наявності цих обставин може мати наслідком порушення як загальних положень судового розгляду, так і засад і завдань кримінального провадження); 3) необхідність усунення виявлених перешкод за допомогою засобів, передбачених кримінальним процесуальним законом (зокрема й застосування до учасників кримінального провадження примусових заходів впливу – ініціювання відкриття дисциплінарного провадження, привід, накладення грошового стягнення тощо) ¹.

Натомість О. Кучинська й О. Єні під відкладенням судового розгляду в кримінальному провадженні розуміють перенесення розгляду на певний, конкретно визначений момент у майбутньому, пов'язане з неможливістю розгляду справи в даному судовому засіданні². Ці науковці акцентують увагу лише на часовому параметрі (перенесення розгляду «на певний, конкретно визначений момент у майбутньому») аналізованого кримінального процесуального інституту.

Проте, як слушно зауважує Ю. Матейко, одна ознака, що хоч і суттєво відрізняє відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні від інших суміжних процесуальних інститутів, не здатна повною мірою розкрити його зміст³.

До того ж, таке трактування може призвести до хибного ототожнення схожих, але водночас, різних інститутів кримінального процесуального права – відкладення судового розгляду та перерви у судовому засіданні.

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 7-8

² Кучинська О. П. Відкладання розгляду справи та перерва у судовому засіданні як фактори, що впливають на оперативність розгляду кримінальної справи. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 9 (4). С. 2

³ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 2

І тут доречно підтримати Ю. Матейко щодо недоцільності визначення «поняття відкладення судового розгляду через застосування іншого інституту, який суттєво відрізняється від відкладення»¹. Понад те, О. Кучинська та О. Єні розкривають суть цього інституту кримінального процесуального права, використовуючи лише ознаку часової приналежності («тимчасова перерва на визначений строк»), залишивши поза увагою обставини, що зумовлюють необхідність відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні.

Згідно з іншою позицією, суть відкладення судового розгляду полягає у визнанні судом правової ситуації в кримінальній справі, за якої для його продовження відсутні достатні правові підстави, але водночас немає їх і для його закінчення шляхом прийняття рішення по суті справи.

Вивчення семантичного значення слів, що позначають поняття «відкладення судового розгляду» та «зупинення судового розгляду», а також еволюцію цих кримінальних процесуальних інститутів у правовому регулюванні, дало окремим дослідникам можливість запропонувати таку дефініцію «відкладення судового розгляду» – це процесуальне рішення, прийняте судом за своєю ініціативою або клопотанням сторін (сторони), про *перервність* судового розгляду на певний строк, обумовлений відсутністю достатніх правових умов для продовження судового процесу, з підстав, прямо вказаних у законі.

Це визначення одержало критичну оцінку Ю. Матейко, яка вважає, що воно не розкриває усіх істотних ознак відкладення судового розгляду та містить окремі неточності².

Утім, вищевикладена дефініція, на нашу думку, містить ознаки, які найповніше розкривають суть відкладення судового розгляду: 1) це процесуальне рішення; 2) рішення приймається з

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С.2

² Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 2

ініціативи суду або за клопотанням сторін; 3) підстави для прийняття цього рішення прямо передбачені законом; 4) рішення містить вказівку на строк, упродовж якого буде здійснена перерва в судовому розгляді; 5) прийняття судового рішення зумовлене відсутністю достатніх правових умов для продовження судового процесу.

Водночас, Ю. Матейко має рацію, що відкладення судового розгляду, насамперед, «є інститутом процесуального права, застосування норм якого оформляється у вигляді процесуального рішення (ухвали) суду»¹.

Відкладення судового розгляду розглядається і як процесуальна дія, поєднана з певним періодом у часі, впродовж якого судові засідання не відбуватимуться. Так, у юридичній енциклопедії зміст цього поняття розкривають через процесуальну дію, пов'язану з неявкою осіб, викликаних чи запрошених, у судові засідання або з необхідністю витребувати нові докази, при цьому відкладення судового розгляду є необхідним, коли реально неможливо витребувати докази, продовжуючи розгляд справи, або коли наявні докази вже досліджені, а надходження нових очікується через певний час (приїзд свідка здалеку, проведення складної експертизи тощо). Такий підхід впливає з тлумачення мовознавцями слова «відкладення» як «перенесення на більш пізніший термін»².

Окрім того, у Великій українській юридичній енциклопедії поняття відкладення судового розгляду трактується як перенесення судового розгляду на іншу чітко визначену судом дату та час у зв'язку з обставинами, які унеможливають хід судового розгляду та перелік яких закріплений у КПК України³.

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 2

² Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: "Укр. енцикл.", 2003. Т. 5. URL: leksika.com.ua/legal

³ Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право. 2020. С. 109.

Утім, процесуальні дії, про які йдеться вище, становлять фактичні підстави для відкладення судового розгляду кримінального провадження, а не його зміст. Судовий розгляд переноситься, відстрочується, відтягується на інший час саме задля виконання таких дій. Відкладення судового розгляду кримінального провадження не тільки містить відповідь на питання про наявність або відсутність юридично значущих обставин, за яких можуть бути вчинені відповідні процесуальні дії, але й приписує, яка дія має слідувати (для приклада, забезпечення явки учасників судового провадження, забезпечення реалізації їхніх процесуальних прав).

На наш погляд, відкладенню судового розгляду кримінального провадження властиві ознаки, притаманні кримінальним процесуальним рішенням: має правовий характер і містить відповіді на правові питання, що виникають під час судового провадження; володіє державно-владним і владно-розпорядчим характером; має загальнообов'язковий та пізнавально-засвідчувальний характер; наділене спонукальним, ініціативним характером; спрямоване на вирішення конкретних кримінальних процесуальних питань; приймається у встановленому законом порядку і виражається у визначеній законом формі¹.

Погоджуємося також і з критичним твердженням Ю. Матейко, що провадженню та закінченню судового розгляду перешкоджають не умови (приписи кримінального процесуального закону, що зобов'язують суд виконати низку процесуальних дій до винесення ухвали про відкладення судового розгляду, які необхідні для забезпечення законності та обґрунтованості відкладення), а обставини, вказані в законі².

¹ Бобечко Н.Р., Сенік Т.Б. Суть відкладення судового розгляду та його розмежування із суміжними поняттями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 53. Т.2. С.101-108.

² Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 2-3.

Доцільно навести й власні міркування стосовно співвідношення вищезгаданих суміжних понять кримінального процесу – «перерва в судовому засіданні в кримінальному провадженні», «відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні» та «зупинення судового провадження».

По-перше, при відкладенні судового розгляду кримінального провадження здійснення кримінальної процесуальної діяльності переноситься, відстрочується, натомість, у разі зупинення судового провадження така діяльність тимчасово припиняється.

Слід зазначити, що після закінчення перерви в судовому засіданні розгляд кримінального провадження триває з того моменту, коли воно (судове засідання) було перервано, в той час як після відкладення судового розгляду – починається з нового судового засідання, а в окремих випадках, – судовий розгляд починається спочатку.

По-друге, відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні здійснюється на певний конкретний строк, встановлений судом. Зупинення провадження у справі – це тимчасове припинення процесуальних дій на невизначений строк. На відміну від відкладення судового розгляду, час, на який зупиняється провадження, суд не може заздалегідь визначити. Перерва ж у судовому засіданні встановлюється судом на незначний період часу (наприклад, для відпочинку). Під час перерви у судовому засіданні суд не має права розглядати інші цивільні, кримінальні, адміністративні справи та справи про адміністративні правопорушення.

По-третє, обставини, що викликали відкладення судового розгляду, пов'язані з неявкою чи вибуттям суб'єктів кримінального провадження, забезпеченням реалізації прав учасників судового провадження та процесу доказування у кримінальному провадженні, застосуванням заходів процесуального примусу до учасників судового провадження. Тож вони різноманітні. Тоді, як фактичні підстави для зупинення

судового провадження зумовлені відсутністю реальної можливості участі у кримінальному провадженні обвинуваченого.

По-четверте, період, упродовж якого судовий розгляд було зупинено, не зараховується до строку тривалості судового провадження, тоді як період відкладення судового розгляду, входить у цей строк. Вважається, що зупинення судового розгляду є більш поважною причиною, яка, жодним чином, не залежить від розпорядливості судді і перериває перебіг строку розгляду кримінального провадження. Виходячи з цього, здійснюється аналіз роботи судів.

Така практика (зарахування чи не зарахування строку перервності судового розгляду) має вагомі причини, які запобігають «тяганині» за ініціативи суддів, і пов'язані, передусім, з тим, що підстави відкладення судового розгляду (зокрема неявка осіб, викликаних до суду, або необхідність витребування нових доказів) можуть бути створені штучно, тоді як підстави зупинення (невідомість місцезнаходження обвинуваченого і його хвороба), ініційовані бути не можуть¹.

По-п'яте, якщо обставини, що викликали необхідність відкладення розгляду справи, можуть бути найрізноманітнішими, зокрема, мати організаційний або побутовий характер (хвороба захисника обвинуваченого), то перелік обставин, які є підставою для зупинення судового провадження, передбачений у КПК України, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

По-шосте, умови відкладення і зупинення судового розгляду не є однаковими. У першому випадку вони стосуються конкретного судового засідання, натомість, у другому – усього судового провадження.

¹ Бобечко Н.Р., Сенік Т.Б. Суть відкладення судового розгляду та його розмежування із суміжними поняттями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 53. Т.2. С.101-108.

Загальновідомо, що зміст поняття будь-якого явища, в тому числі, й правового, становлять ознаки, які відтворюють його якість та відрізняють від інших схожих із ним явищ.

Тож, зміст поняття відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні, на нашу думку, характеризують такі сутнісні ознаки, як: 1) перенесення судового розгляду на визначений у майбутньому час (на конкретний строк, після закінчення якого судовий розгляд неодмінно має бути продовжено у чітко визначені день, годині, місці); 2) необхідність забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження; 3) відкладення розгляду в кримінальному провадженні здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників кримінального провадження; 4) обов'язковість вжиття заходів щодо усунення обставин, які зумовили необхідність відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні; 5) вжиття таких заходів здійснюється лише з метою його продовження та закінчення¹.

Саме ці ознаки найзмістовніше розкривають суть інституту відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні та відрізняють його від двох інших схожих із ним інститутів кримінального процесуального права – перерви в судовому засіданні та зупинення судового провадження.

Охарактеризуймо такі ознаки.

Перша ознака – *перенесення судового розгляду на визначений у майбутньому час (на конкретний строк, після закінчення якого судовий розгляд неодмінно має бути продовжено у чітко визначені день, годині, місці)*. Відкладення судового розгляду – це перенесення судового розгляду на чітко визначений у майбутньому час та місце, тобто із зазначенням точної дати, години та місця проведення наступного судового засідання. Саме

¹ Сеник Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне та космічне право»*. 2018. № 47. Т.2. С. 182-187.

цією ознакою вищезгаданий інститут права є подібним до перерви в судовому засіданні. Зупинення ж провадження у справі здійснюється на невизначений строк. Адже суду заздалегідь невідомо, коли зникнуть обставини, які становлять підставу для зупинення судового провадження.

Друга ознака – *необхідність забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження*. Згідно з цією ознакою, суд не лише здійснює процесуальну діяльність на виконання вказаних завдань, а також визначається із застосуванням заходів кримінального процесуального примусу. Готуючись до судового провадження, суд надсилає учасникам виклики.

Як свідчить практика, учасники кримінального провадження іноді порушують свій процесуальний обов'язок з'явитися в судове засідання, у зв'язку з чим суд має вирішувати питання можливості проведення судового розгляду у їхню відсутність або необхідності відкладення судового розгляду, а також застосування до них таких заходів забезпечення кримінального провадження, як привід та накладення грошового стягнення.

Надання законодавцем можливості застосування вказаних заходів кримінального процесуального примусу судом із власної ініціативи, на нашу думку, пов'язано з необхідністю виконання завдання кримінального провадження щодо швидкості і повноти судового провадження. При цьому обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження має відповідати важливості задоволення публічного інтересу.

У зв'язку з цим, вважається доцільним своєчасне роз'яснення вказаним учасникам кримінального провадження обов'язку повідомляти про підстави неприбуття на виклик та ознайомлення їх з переліком поважних причин неприбуття за викликом. Ця інформація повинна бути передбачена у тексті повістки про виклик, яка направляється особі.

Тож, у разі обов'язку відкладення судового розгляду через неявку учасників кримінального провадження, суду необхідно вирішити питання про накладення на них грошового стягнення, та/ або здійснення приводу.

Третьою ознакою є те, що, *відкладення судового розгляду здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників кримінального провадження*. Системний аналіз положень КПК України дає можливість стверджувати про те, що: 1) суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд (наприклад, неприбуття обвинуваченого, захисника (де участь його є обов'язковою), прокурора тощо); 2) суд приймає рішення про відкладення судового розгляду, заслухавши думку учасників кримінального провадження (наприклад, неприбуття потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження тощо); 3) суд приймає рішення про відкладення судового розгляду на підставі клопотання, поданого учасником кримінального провадження (наприклад, в процесі заміни захисника, реалізації права на ознайомлення із матеріалами судового провадження, а також із реалізації права щодо заявлення клопотання про призначення експертизи тощо).

Обов'язковість вжиття заходів щодо усунення обставин, які зумовили необхідність відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні – четверта ознака відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні. Як правило, відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні супроводжується усуненням певних обставин, що поєднане із обов'язковістю здійснення певних процесуальних дій (належним чином сповістити учасника кримінального провадження про судові засідання, витребувати докази, ознайомити із матеріалами судового провадження, здійснити заміну захисника чи прокурора тощо). Адже розгляд кримінального провадження за наявності цих обставин і не виконання, у зв'язку з цим, вищезгаданих процесуальних дій може мати наслідком порушення як загальних

положень судового розгляду, так і засад та завдань кримінального провадження.

При зупиненні ж судового провадження, навпаки, виконання процесуальних дій тимчасово припиняється. Водночас, виконуються ті процесуальні дії, для вчинення яких було зупинено судове провадження у справі (наприклад, розшук обвинуваченого).

П'ятою ознакою відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні є те, що *застосування заходів щодо усунення обставин, які стали підставою для відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні, здійснюється лише з метою його продовження та закінчення.*

Ухвалення судом рішення про відкладення судового розгляду – це завжди рішення, зумовлене різними об'єктивними обставинами, які перешкоджають подальшому нормальному ходу судового розгляду. Відкладаючи судовий розгляд, суд, у такий спосіб, фіксує певне правове становище у кримінальному провадженні: коли для продовження судового процесу немає достатніх правових підстав, але одночасно їх немає і для його закінчення шляхом ухвалення підсумкового рішення. Суд, виносячи рішення про відкладення судового розгляду, наче, зосереджує увагу учасників кримінального провадження на необхідності усунення обставин та здійснення певних дій, без чого подальший перебіг судового розгляду не може вважатися таким, що відповідає «букві» та «духу» права.

Беручи до уваги вищеохарактеризовані ознаки, можна запропонувати таке визначення ***відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні*** – це викликане необхідністю забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження, і у цьому зв'язку виражене у процесуальній формі перенесення на конкретний строк розгляду кримінального провадження, що здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників

кримінального провадження, в результаті чого вживаються заходи щодо усунення обставин, які стали підставою для відкладення судового розгляду з метою його продовження та закінчення¹.

1.2. Генезис інституту відкладення судового розгляду у кримінальному процесуальному праві України

Сучасні процеси державно-правового розвитку України спонукають до поглибленого вивчення зародження інституту відкладення судового розгляду кримінального провадження на території України. Вивчення інституту відкладення судового розгляду у кримінальному процесуальному праві України доцільно розпочинати з історії його становлення, адже це дасть можливість простежити розвиток та ефективність його функціонування.

Кримінальне процесуальне право нашої держави формувалося впродовж багатьох століть. В умовах постійного становлення державності, що практично означало перебування українських земель у складі сусідніх держав, склалася своя система джерел права. У зв'язку з цим, інститут відкладення судового розгляду кримінального провадження розпочав своє формування ще за часів дії на території нашої держави так званого «звичаєвого права», Руської правди та інших правових пам'яток.

Виникнення та розвиток в українському кримінальному судочинстві відкладення судового розгляду має тривалу історію та охоплює такі етапи:

- 1) зародження відкладення судового розгляду кримінального провадження у Руській Правді;

¹ Сеник Т.Б. Ознаки відкладення судового розгляду кримінального провадження. *Матеріали XXV звітної наук.-практ.конф.*(м. Львів, 7-8 лютого 2019р.). Львів: Юридичний факультет, Львівського національного університету імені Івана Франка. 2019. С. 209-211.

- 2) розвиток інституту відкладення судового розгляду у Литовських статутах та у період Української козацько-гетьманської держави;
- 3) регламентація відкладення судового розгляду у кримінальному судочинстві впродовж перебування українських земель під владою Російської, Австро-Угорської імперій;
- 4) особливості відкладення судового розгляду в період Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки, Польської держави;
- 5) регулювання відкладення судового розгляду у кримінальному процесі УСРР, УРСР;
- 6) унормування відкладення судового розгляду у кримінальному судочинстві в період дії КПК України 2012 року.

У науці кримінального процесу відсутній єдиний підхід до питань про період зародження інституту відкладення судового розгляду у кримінальному процесі.

Для різностороннього дослідження правової природи, ролі і значення інституту відкладення судового розгляду слід розпочати з **першого етапу**, а саме: відкладення судового розгляду в Київській Русі. Виокремлюють три основні редакції Руської Правди: Коротка, Просторова (Розширена), Скорочена.

Ознаки інституту відкладення судового розгляду містяться у різних статтях **Короткої Руської Правди**. Зокрема, у ст. 2 якої зазначено: «Якщо хто-небудь буде побитий до крові або до синяків, то не шукати цій людині свідків; якщо ж на ньому не буде ніяких слідів (побоїв), то нехай прийдуть свідки; якщо ж не може (привести свідків)...», а у ст. 10 сказано: «Якщо ж людина пхне людину від себе чи до себе, (то платить) 3 гривні, якщо

виставить двох свідків; але якщо (побитий) буде варяг або колб'яг, то (хай сам) йде до присяги»¹.

У цьому випадку через відсутність свідків, судовий розгляд відкладався до моменту явки свідків, які могли дати показання у конкретній справі під час судового розгляду. Тож, можна стверджувати що це перша підстава для відкладення судового розгляду, а саме неприбуття сторони чи іншого учасника кримінального провадження. У ст. 14 містилася інша підстава для відкладення судового розгляду, а саме: проведення розслідування для з'ясування того, у який спосіб ця річ потрапила до особи : «Якщо хто впізнає (свою річ у кого-небудь), то не можна йому її взяти, кажучи (при цьому) «моє», але нехай скаже «піді» а звід, (з'ясуємо), де взяв її ; якщо (той) не піде, то нехай (виставить) поручника, (що з'явиться на звід) не пізніше п'яти днів»².

Проаналізувавши норми, які були викладені у *Просторовій редакції Руської Правди*, доходимо висновку, що це був прогресивний нормативний акт того часу, а деякі положення відповідали підставам відкладення судового розгляду, зокрема:

- «якщо кого-небудь будуть обвинувачувати у вбивстві через підозру, то нехай приведе сім свідків, які спростують це обвинувачення у вбивстві» (ст.18)³;
- «на свідчення холопа не посилаються, але якщо не буде вільної людини (як свідка), то за необхідності (можна) посилатися на боярського тиуна, а на іншого не посилатися» (ст. 66)⁴;

¹ Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Харків: Право, 2020. С. 45.

² Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Харків: Право, 2020. С.121.

³ Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. – Харків: Право, 2020. С.137.

⁴ Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. – Харків: Право, 2020. С.169.

«якщо злодія не буде (одразу знайдено), то шукати (його) потрібно по слідах» (ст. 77)¹;

– Ст. 85 «Всі ці розгляди вирішуються показами свідків із числа вільних (людей)...»².

Згідно з вищезазначеними нормами питання оперативності та судового розгляду було актуальним ще в той час, оскільки обов'язок доказування покладался на сторону, яка хотіла досягнути справедливості. Можна стверджувати про підстави для відкладення судового розгляду. Слід зазначити, що у жодній статті не визначено період часу для відкладення судового розгляду судом – часові рамки відкладення розгляду відсутні.

Підстави для відкладення судового розгляду у *Скороченій Руській Правді* не окреслені, але у той час важливу роль відігравала попередня редакція Руської Правди, оскільки в ній були викладені підстави для відкладення судового розгляду та інші питання кримінального процесуального спрямування.

У Галицько-Волинській державі судовий процес також мав змагальний характер і характеризувався тими ж ознаками, що і в Київській Русі, оскільки джерелом писаного князівського права, була Руська Правда, канонічне право й інші джерела права.

Другий етап. Під час перебування українських земель під владою Литовського князівства основними пам'ятками кримінального процесуального права були Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566, 1588 років.

У *першому Литовському статуті 1529 р.* не було чітко закріплено підстав для відкладення судового розгляду. З цього приводу, у розділі шостому сказано: «якби який позивач порушив проти когось справу в суді і на року завитому не був готовий зі своїми доказами у справі, яку порушив, то врядник не повинен

¹ Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид. змін. та допов. Харків: Право, 2017. С.298.

² Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид. змін. та допов. Харків: Право, 2017. С. 310.

надавати йому відстрочку¹. У наведеному положенні зазначено, що кожен позивач повинен, добре готуватися до справи у суді, а також повністю забезпечити явку всіх свідків та інших осіб, оскільки у разі ненадання доказів та інших фактів, суд не відкладав судовий розгляд. Однак, у цьому розділі визначені підстави, які безпосередньо зобов'язували суд відкласти судовий розгляд на іншу дату. У статті 12 зазначено: «також постановляємо, що рок, встановлений судом для здійснення розмежування, має бути завитим, а тому ні в якому разі не може бути відкладеним, за винятком таких причин, які описані у даному артикулі, а саме: з причин мору або вального сейму, або виконання нашої господарської служби, або хвороби»².

Норми *другого Литовського статуту 1566 р.* чіткіше окреслювали відкладення судового розгляду. У статті 14 розділу четвертого зазначено «.... Також і відповідач якби на тих роках і за той короткий час, що йому позволю встановлений, не міг дійсно за якоїсь слушної причини пристойної і відомої, листів або свідків мати, і брав би собі на таких роках і артикулах «відстрочку» на другі роки; тоді суд має йому те дозволити, однак на тих других роках буде повинен з усім готовим бути і те перед судом ясно показати, що той рок собі одержав і впросив не на зволікання яке позивачеві, але (тому), що без того (суду) бути не могло»³. У цьому артикулі спеціально передбачено відкладення судового розгляду для повного забезпечення проведення встановлених процедур та остаточного дослідження доказів судом. Водночас, цей розділ передбачав, що у разі декількох звернень різних позивачів до суду, відповідач повинен обрати найважливіше судові засідання між усіма, а інші судові засідання перенести та повідомити суд про правдивість

¹ Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. С.464.

² Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. С.282.

³ Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. С.302.

важливості цієї справи; якщо відповідач обманув, то він зобов'язаний був сплатити штраф.

Ще одне цікаве положення відкладення судового розгляду містилося в статті 30 цього ж розділу : «...У такому спорі, якщо б позивач щось проти себе (таке) почув, про що йому порозмислити і порадитись треба; то суддя тоді припинення (судового процесу) і пораду (сторони) з її приятелями має допустити; а коли буде повторно та ж сторона продовження терміну для поради просити, і того судді повторно боронити не мають, так теж і відповідачу двічі по одному дню роздумів не має суд забороняти»¹. У випадку неприбуття сторони чи інших осіб у судові засідання в статті 52 передбачено «...А якби сторона відразу якого свідка ставити не могла, тоді суд назавтра відкласти може і має, і те вже буде під втратою справи рок завитий...»².

У *третьому Литовському статуті 1588 р.* наведені положення були розвинуті та доповнені новими, оскільки був складений після Люблінської унії 1569 року, об'єднання Великого князівства Литовського й Корони Польської.

Зокрема, за необґрунтоване пропущення судового розгляду через неправдиву причину, статтею 22 розділу IV була встановлена санкція у вигляді штрафу – « ...будучи позваний, на перші роки земські не з'явився і ніякої причиною достатньо, у цьому Статуті вираженою, свого не з'явлення не пояснив або не повідомив, такий має стороні на других роках, перш ніж розгляд судовий розпочнеться, заплатити за нез'явлення за кожний позов чотири копи грошей і суду копу грошей, тобто судді сорок грошей і підсудку двадцять грошей»³.

Згідно з статтею 24 розділу IV суд міг відкласти судовий розгляд за повідомленням позивача чи відповідача – «.. якби на

¹ Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. С.310.

² Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. С.319.

³ Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. С.132.

тих роках і за той короткий час, йому за позвою призначений, не міг дійсно з якоїсь поважної і пристойної причини листів або свідків мати і брав би собі [відстрочку] в таких справах і артикулах до других років, тоді суд має йому те дозволити...»¹. При цьому, сторона, яка просила про відкладення судового розгляду, повинна присягнути, що не зловживала строками щодо затягнення справи, а у разі відмови присягнути, суд накладав штраф на цю сторону.

Ця пам'ятка права закріплювала розширену правову регламентацію питань відкладення судового розгляду, порівняно з попередніми актами, адже у назві артикуля 38 розділу IV прямо передбачено розумність строків судового розгляду та заміну судді – «Щоб суд гродський рочків не відкладав, бажаючи те мати, щоб правосуддя без зволікань кожному скривдженому чинилося². Також здійснювалася заміна прокурорів: артикул 60 «Причини нез'явлення прокурорів, що те їм і їхнім сторонам шкодити не буде»³.

Окрім того, Третій Литовський статут передбачав обов'язок адвоката брати участь у судовому процесі, а його відсутність з поважних причин, змушувало суд відкласти судовий розгляд⁴.

Не можна оминати увагою й кримінальне процесуальне законодавство Української держави – Української козацько-гетьманської держави, яка поступово формувалася з середини XVI століття.

Українська козацько-гетьманська держава успадковувала риси процесуального права попередніх історичних періодів, однак правове регулювання все ж зазнало значних змін. Кожний обвинувачений під загрозою суворого покарання мав прийти на

¹ Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. С.132.

² Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. С.147.

³ Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. С.166.

⁴ Senyk Taras. Genesis of the institute for trial postponement in the criminal procedural legislation of Ukraine (from the 9 th till the end of the 19 th century). *Leges Si Viata*. 2020. № ½. P. 87-91.

судовий процес або направити свого довіреного представника. В іншому випадку свою відсутність він міг пояснити тільки поважною причиною¹. У разі повторного неприбуття обвинуваченого чи його представника, або відмови сплачувати судові витрати чи збитки за неявку, а також переховування від арешту, обвинувачений програвав справу. Таке рішення приймалося заочно без присутності і без його відома. Суд не на користь обвинуваченого вирішував справу, коли він під час засідання умисно створював судову тяганину, не захищався по суті справи, або самовільно залишав залу засідань, не довіривши при цьому продовжити його захист іншій особі².

Суди були заінтересовані в покаранні за неявку в суд котроїсь із сторін: по-перше, щоб провести без тяганини розгляд і, по-друге, це давало змогу накласти штрафи за відсутність сторін на користь суддів, підсудків чи інших посадових осіб. Якщо до суду прибули дві сторони, то для заслуховування у залі засідань викликали ту, яка раніше прийшла. Після цього вирішувалося питання щодо складу суду, а далі досліджувалися докази. Після перевірки доказів суд запитував про наявність додаткових доказів. У випадку, коли їх не було, суд припиняв розгляд, після чого сторони вже нічого не могли додавати до змісту судового розгляду. Але коли суд відкладав оголошення вироку і тим часом одна із сторін знаходила додаткові докази, вона мала право звернутися до суду із заявою щодо включення у справу цих матеріалів і продовжити судове провадження. Суд зупиняв розгляд справи у випадках, коли обидві сторони не прибули на судову розправу.

Тож, аналіз наукових досліджень дозволяє нам визначити підстави відкладення судового розгляду в козацько-гетьманській державі. Вони також дозволяють зрозуміти особливості

¹ Слабченко М. Судівництво на Україні XVII-XVIII ст. Харків: Союз, 1919. С.16-17.

² Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. С.196

теоретичного підґрунтя стосовно виокремлення різних підстав для відкладення судового розгляду.

Наступним джерелом права, яке вплинуло на подальший розвиток та практику кримінального судочинства на українських землях, стали *«Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.* Мета цього документа – уніфікувати попередні нормативні акти під законодавство Російської імперії для регулювання суспільних відносин на українських землях. Питання удосконалення законодавства були надзвичайно актуальними, що ознаменувалося тотальною реформою всіх сфер суспільного та державного життя, зокрема кримінального процесу.

Правова регламентація відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні практично була викладена у главі восьмій «Про позивача та відповідача, також про судовий процес або судові спори, про факти або докази, про декрети або вироки, про апеляцію і про штрафи, як обвинувачу за неправильний позов, так і суддям за неправосуддя»¹. Понад те, підстави для відкладення судового розгляду передбачені низкою положень Прав, за якими судиться малоросійський народ. Відповідно до артикулу 18 глави сьомої суд, канцелярія та командири, могли надати відкладення (відсточку) у виняткових випадках, які передбачені у цьому артикулі². При цьому, в артикулі 21 глави сьомої встановлено вимогу розумності строку розгляду справи, а також зазначено про правильні та не правильні причини неприбуття у визначений строк до суду³.

¹ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.101.

² Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.102.

³ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.103.

Детальніше необхідно розглянути артикул 5 глави восьмої «О позивачі, який за своїм позовом не прибув до суду, і відстрочки йому і відповідачу дозволеної і не дозволені, також про то чи може позивач по своєму позову не вступати в суд, позов і свою справу зупинити». У п. 4 зазначено, що відповідач, у разі незнаходження доказів, які були причиною відкладення, може просити відкладення судового розгляду, а суд може дозволити ще раз відкласти судовий розгляд¹.

Так, у п. 3 вказується: «якщо позивач, або його довіритель з відповідачем вступили до суду, але в суді почули нові докази, які раніше не були відомі, але вони не мають при собі цих доказів, суд може відкласти судовий розгляд на деякий час для отримання доказів, але не на довгий строк, і взяти з нього підписку, щоб не знищити доказів та принести їх до суду»².

Відповідно до п. 6, відкладення судового розгляду не дозволялося у таких справах:

1. якщо справа малозначна, або між бідними і простими людьми, щоб за відкладенням не були великі витрати;
2. у справах проти підозрюваних опікунів;
3. у справах про фальшиві повідомлення, або які-небудь речі, а також про фальшиві свідчення;
4. про вбивства, насильства, блудства, а також в інших кримінальних злочинах³.

Відкладення судового розгляду в суді першої інстанції у вищеперерахованих справах було заборонено, а тому сторони судового процесу повинні були неухильно дотримуватися розумних строків та не зловживати процесуальними правами.

¹ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.103.

² Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.116.

³ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.116.

Підтвердженням цього факту є й п.1 стаття 6 глави восьмої, де передбачалося, що у разі нез'явлення в судове засідання, суд відкладав розгляд справи; у разі не прибуття в судове засідання вдруге, суд застосовував штрафні санкції до цієї особи. Водночас, п.2 цього стаття, передбачав низку підстав, які звільняли сторону від прибуття в судове засідання¹.

Тож, Права за якими судиться малоросійський народ був прогресивним правовим актом, у якому вперше на нормативному рівні не лише передбачалися положення, що регламентували підстави для відкладення судового розгляду, але й тлумачення розумного строку, що визначало тривалість розгляду судових справ.

Наступним етапом у генезисі інституту відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні є період перебування України у складі Австрійської (Австро-Угорської) та Російської імперій.

Як відомо, протягом 1772-1918 рр. Галичина перебувала у складі Австрії та Австро-Угорщини. Австрійський уряд штучно об'єднав українські і польські землі в один адміністративний край, установивши офіційну назву - Королівство Галичини і Володимирії з великим князівством Краківським і князівствами Освенцімським та Заторським. Безпідставно всі ці землі дістали скорочену назву Галіція (Галичина), яку умовну поділили на східну (українську) і західну (польську)².

Досить цікавим є те, що для австрійської держави на той час Галичина виконувала роль своєрідного законодавчо-правового полігону, місця апробації нових австрійських кодексів (в тому числі й кримінальних процесуальних), дія яких згодом поширювалася на всю територію Австрії. Як зазначає Н. В.

¹ Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. С.118.

² Худоба Н. В. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 417 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09xnvntg.pdf>

Худоба, австрійський парламент, приймаючи кодекси шляхом законодавчих експериментів, вводив їх в дію у Галичині для того, щоб перевірити їх ефективність, а відтак, внести до них необхідні зміни і доповнення¹.

Австрійське кримінальне процесуальне законодавство, що діяло на території українських земель у складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії становили: Кримінально-судове укладення 1532 р. (*Constitutio Criminals Karolina*), широко відоме під назвою «Кароліна») Кримінальний кодекс 1768 р. (*Constitutio Criminals Theresiana*) широко відомий як «Терезіана») і Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 р.

Так, у ранній період перебування галицьких земель у складі Австрійської імперії кримінальне судочинство здійснювалося за нормами німецького кримінального процесу, який був сформований ще у 1532 р. в *Constitutio Criminals Karolina*.

Аналіз правових норм «Кароліни» дає підстави констатувати про відсутність в цьому законодавчому акті згадки щодо відкладення судового розгляду кримінальної справи, не говорячи про існування спеціальної норми чи розділу, присвячених йому (відкладенню)².

Водночас «Кароліна» містила важливий припис «Ми постановляємо і наказуємо, щоб у всіх кримінальних справах сприяли швидкому здійсненню правосуддя і не допускали шкідливих зволікань» (LXXVII «Про швидке здійснення правосуддя»)³.

Цей припис «Кароліни» ще в XVI ст. запровадив одне із загальних положень сучасного судового розгляду – безперервність. Проте, при ретельному ознайомленні з іншими

¹ Худоба Н. В. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 417 URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09xnvntg.pdf>

² Senyk Taras. Genesis of the institute for trial postponement in the criminal procedural legislation of Ukraine (from the 9 th till the end of the 19 th century). *Leges Si Viata*. 2020. № ½. Р. 87-91

³ Кароліна. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. С.44

нормами цього правового акту можна стверджувати про відсутність випадків, які вважатимуться «шкідливими зволіканнями» у кримінальній справі, або ж, навпаки, - «нешкідливими» (поважними).

Норми «Кароліни» передбачали обов'язок потерпілого надати суду інформацію про місце свого перебування та його незалишення задля того щоб суд міг в подальшому потерпілому надсилати судові повістки: «Після розміщення обвинуваченого в тюрму позивач не повинен віддалятися від судді, доки не вкаже йому свого місцеперебування в безпечному місті або поселенні, куди суддя міг би посилати йому надалі необхідні судові повістки. Згідно із загальним звичаєм кожної країни, позивач зобов'язаний і повинен видавати тому, хто принесе йому таку повістку, певну плату за доставку, з розрахунку за кожну милю, яку той пройде до нього від суду. І коли позивач назве таке поселення, судовий писар повинен записати його в судові акти¹.

Законодавець зобов'язав суд здійснювати оповіщення про початок судового провадження та про остаточне його засідання. «Про суд має бути оголошено відповідно до добрих звичаїв, прийнятих у кожній країні» (LXXX «Оголошення про суд»² та суд «у судний день, в урочний час, хай нам розкаже за звичаєм дзвоном про кримінальний суд. Слідуючи добрим звичаям, суддя і судові засідателі повинні зібратися на судовому місці, де слід засідати суду. Суддя повинен запросити судових засідателів сісти і сам також повинен сісти, тримаючи в руках, за місцевим звичаєм кожної країни, свій жезл або оголений меч, і повинен засідати спільно з ними аж до закінчення справи (LXXXII «Оповіщення дзвоном про остаточне судове засідання» - знаходимо в Кримінально-судовому укладенні 1532 р.³.

¹ Кароліна. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. С.12

² Кароліна. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. С.45

³ Кароліна. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. С.45

За нормами «Кароліни» на суд покладено обов'язок вчасно повідомити обвинуваченого про день судового засідання, а також забезпечити його привід до суду. Так у ст. LXXIX «Повідомлення обвинуваченого про судний день» зазначено: «Той, кого на прохання позивача бажають покарати на підставі остаточного кримінального вироку, повинен бути попереджений про це за три дні, щоб він міг завчасно подумати про свої гріхи, покаятися і висповідатися в них. І якщо він просить про причастя його святих тайн, то це зобов'язані надати йому без зволікання, і після цієї сповіді слід також призначити для піклування над обвинуваченим у в'язниці таких осіб, котрі наставляли б його в духовному благочесті і не давали б йому при виведенні із в'язниці або в іншому випадку багато пити, щоб він не ослаб розумом». Потім суддя повинен наказати, щоб обвинувачений був у повній цілості доставлений в суд катом і суддівськими слугами (LXXXVI «Про привід обвинуваченого до суду»)¹.

Кодифікація кримінального процесуального права Австрії розпочалася у XVIII столітті, коли в 1768 р. в Австрії був затверджений Марією Терезією Кримінальний кодекс (Constitutio Criminals Theresiana), який отримав скорочену назву «Терезіана». Кодекс цей складався з двох частин, з яких перша частина стосувалася процесуального, друга – матеріального права. Система покарань була дуже жорстокою, процес мав інквізиційний характер із широким застосуванням тортур. Кодекс не діяв у Галичині з матеріального права, але був запроваджений там з 1774 р. в частині процесуального права².

Головним законодавчим актом, що регулював кримінальний процес на території Галичини, був австрійський кримінальний процесуальний кодекс, прийнятий 23 травня 1873р. Цей кодекс

¹ Каролина. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. С.44

² Худоба Н. В. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 417-422. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2009-2/09xnvntg.pdf>

був результатом двадцятирічної кодифікаційної роботи групи вчених під керівництвом відомого професора кримінального права з Відня Юліуша Глясера, який згодом став міністром юстиції Австрії. За дванадцять років було підготовлено 10 проєктів, поки 23 січня 1873 р. не був затверджений новий Кримінальний процесуальний кодекс, який з невеликими змінами діяв до жовтня 1918 р.

Важливо зазначити, що **Кримінально-процесуальний кодекс Австро-Угорщини від 23 травня 1873 р.¹** передбачав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні:

1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження. Згідно з § 275 якщо обвинувачений під час судового засідання захворіє в тій мірі, в якій він більше не може бути присутнім, а сам не дає згоди на продовження слухання у його відсутність, то провадження підлягає відкладенню. Також у § 226 було зазначено, якщо обвинувачений доводить, що він не може з'явитися до суду через хворобу або будь-яку іншу неминучу перешкоду, або якщо обвинувач чи обвинувачений з інших важливих причин наполягає на урегулюванні основного провадження, суд приймав рішення про відкладення судового розгляду. Через неприбуття захисника відкладення відбувалося лише в тому випадку, якщо перешкода стала відома підсудному або суду так пізно, що інший захисник не може взяти участі у судовому засіданні.

Також КПК Австро-Угорщини 1873 р. передбачав наслідки неприбуття захисника, свідка чи експерта. Цьому питанню були присвячені три параграфи: § 274, де вказано, якщо захисник не з'явився у судове засідання, незалежно від належного повідомлення, або він більше не буде захисником з висновку

¹ Устав процесовий карний з 23 мая 1873 / Правотар. Збірник обов'язуючих цивільних і карних законів та приписів про права рускої мови врах з взорами судових подань, скарг, внесень, жалоб, грамот, вексілів і пр. і подань в справах адміністративних з приписами по стемплеві, вписові і переносні належитости. Зладив д-р Филип Евин. Жовква : Печатня ОО. Василян, 1909. 936 с.

суду; § 236, якщо інший захисник не може бути призначений взагалі, або принаймні, без шкоди для захисту обвинуваченого, то судовий розгляд буде відкладено. Витрати на знаходження іншого представника та відстрочка покладається на обвинуваченого. Натомість, у разі неприбуття свідків або експертів, які незважаючи на попередні виклики не з'являються у судові засідання, суд може не відкладати судовий розгляд, якщо це не важливо для справи і обвинувачений погоджується з судом (§ 242).

2) відкладення судового розгляду з відмовою обвинувача від обвинувального акта (§ 227).

Тож, у КПК Австро-Угорщини 1873 р., передбачалися дві основні підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, які мали важливе значення для безперервності судового розгляду. Також слід звернути увагу на наявність ознак розумності строків судового розгляду, адже у КПК Австро-Угорщини 1873 р. закріплено обов'язок суду інформувати сторони за три дні до розгляду справи, для того щоб не здійснювати відкладення судового розгляду і затягування судового процесу (§ 221).

У контексті цього дослідження також доречно проаналізувати норми **Статуту кримінального судочинства Російської імперії від 20 листопада 1864 р.**

Статут 1864 р. чітко виділяв два поняття «відкладення» і «зупинення» судового розгляду. Певною мірою це викликано тим, що в окружних судах, на відміну від мирових судів, судові засідання відбувалося безперервно (ст. 633).

Підстави відкладення і зупинення судового розгляду в розділах, присвячених мировим судам, містилися як у різних статтях, в залежності від ситуації, так і у «Відділенні третьому», з назвою: «Відстрочка розгляду і заходи для припинення способів ухилятися від суду». Це також свідчить про те, що відкладення

справи розглядалося як вимушений захід поряд із заходами щодо запобігання ухиленню від кримінального переслідування.

Одна з підстав відкладення судового розгляду – нез'явлення обвинуваченого і його повіреного (захисника). У цьому випадку, в залежності від виду можливого покарання, мировому судді дозволялось відкласти судовий розгляд, задля розшуку особи, або постановити заочний вирок, (ст. 133, 134, 136 і 137) ¹.

Слід зазначити, що відкладення судового розгляду відбувалося і у випадку нез'явлення свідків або «обізнаних» осіб (фахівців). Проте у випадку нез'явлення «обізнаних» (фахівців), до них застосовувалося грошове стягнення.

Нез'явлення до суду обвинувача (ст. 135), мало наслідком або «відмову в скарзі», або відкладення. В останньому випадку на обвинувача накладалося грошове стягнення.

У разі, коли обидві сторони, що з'явилися, заявлять мировому судді, що ще не можуть надати усіх доказів (ст. 73), Статут зобов'язував мирового суддю відкласти розгляд справи і надавав таке право «на власний розсуд, якщо, визнає за потрібне або зробити огляд, або доручити сторонам доставити або ж жандармерії зібрати будь-які необхідні у справі відомості» (ст. 74).

Відкладення судового розгляду передбачалося і «через неявку однієї зі сторін». При цьому, протилежна сторона, могла «просити, щоб витрати понесені нею на явку зайвий раз до суду, були звернені на несправну сторону, якщо остання не подасть поважних причин неприбуття». (ст. ст. 75, 196). Застосування цієї норми залежало тільки від того з чиєї вини не відбулося судове засідання, незалежно від визнання згодом обвинуваченого винуватим у вчиненні інкримінованого йому діяння.

¹ Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

Поважним причинам нез'явлення як «до слідства», так і у судові засідання, присвячено окрему статтю (ст. 388 Статуту), згідно з якою до таких належали:

- позбавлення волі;
- припинення повідомлень під час зарази, навали ворога, незвичайного розлиття річок та інших схожих непереборних перешкод;
- раптове пошкодження від нещасного випадку;
- хвороба, що позбавляє можливості відлучитися від дому;
- смерть батьків, чоловіка, дружини або дітей, або ж тяжка їх хвороба, що загрожує смертю;
- неотримання або несвоєчасне одержання повістки¹.

У судах апеляційної інстанції (мировий з'їзд) розгляд справи проводився «тим же порядком як у мировому суді ..., але за неподання доказів і неприбуття свідків до часу слухання справи її розгляд відкладається, якщо б з боку просили про виклик свідків, що не з'явився і з'їзд [суд апеляційної інстанції] не вбачав у тому перешкоди».

У разі необхідності проведення повторного огляду, дослідження або оцінки або ж допиту свідків на місці, з'їзд доручав це одному із своїх членів, за винятком того мирового судді, на вирок якого було подано апеляційну скаргу. У такому випадку розгляд справи можна було відкласти до наступних засідань з'їзду (ст. ст. 159, 160)².

При розгляді справ в «загальних судових місцях» дотримувався принцип безперервності, в зв'язку з чим «відкриття судового засідання» допускалося тільки після дослідження питання явки свідків і можливості почати розгляд справи без їхньої участі (ст. 583)³.

¹ Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

² Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

³ Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

«Перешкодою для відкриття судового засідання» могла бути і хвороба захисника, але тільки в разі, якщо «по стислості часу, що залишається до терміну засідання, новопризначеному захиснику неможливо» було підготувати заміну (ст. 591)¹.

Підсудний, який не з'явився до суду без поважних причин, піддавався приводу. Нез'явлення приватного обвинувача або його представника визнавалося «зреченням від кримінального позову» і «мало наслідком припинення» кримінальної справи. Неприбуття цивільного позивача не перешкоджало відкриттю судового засідання, «але цивільний позов усувався від розгляду на суді кримінальному» (ст. 594)².

У разі відстрочки засідання через неявку кого-небудь зі свідків, показання яких мають істотне значення в справі, суд робить розпорядження або про повторення виклику свідка, який не з'явився, або про привід його встановленим порядком (ст. 641).

Тож, у кримінальному процесуальному законодавстві дореволюційної Росії, з урахуванням безперервності судового засідання, регулювання відкладення судового розгляду відбувалося в розумінні чинного КПК України, а саме розглядалося як перенесення початку розгляду справи на інший час.

Викладене дає підстави стверджувати, про неможливість оцінки значення того чи іншого кримінального процесуального поняття, виходячи лише з його словотворення і побутового розуміння.

Четвертий етап розвитку інституту відкладення судового розгляду пов'язаний з розпадом Російської та Австро-Угорської імперій. У 1917-1920 роках в умовах жорстокої боротьби за владу функціонувало кілька форм української державності, кожна з

¹ Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

² Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. СПб., 1864. 472 с. URL: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/>

яких намагалася здобути свою незалежність, як територіальну так і правову.

Українська Народна Республіка (УНР) у регламенції судової діяльності використовувала Статут кримінального судочинства 1864 р. та кримінальне процесуальне законодавство Тимчасового Уряду, що в подальшому неодноразово доповнювалося чи скасовувалося нормативними актами уряду УНР.

Слід зазначити, що важливим нормативним актом УНР доби Центральної Ради був – Третій Універсал, у якому розпочато активний розвиток кримінально-процесуального законодавства, у зв'язку із цим було прийнято нормативний акт «Інструкція Військовому революційному суду» (1918 р.).

Ця Інструкція докладно регулювала порядок судового розгляду справи. У більшості випадків судові засідання не мало безперервного характеру.

Утім, у період Центральної Ради були здійснені перші кроки щодо започаткування свого кримінального процесуального законодавства, що містив деякі підстави для відкладення судового розгляду.

Варто зазначити, як за часів Гетьманату, так і Української Центральної Ради, частково продовжувало діяти кримінальне процесуальне законодавство, що відображало модель російського кримінального судочинства.

Так само, у період Директорії, суди першої інстанції продовжували застосовувати ще імперське кримінальне процесуальне законодавство. Так, у Законі «Про надзвичайні військові суди» не передбачено підстав для відкладення судового розгляду¹.

¹ Землянська В. В. Кримінально-процесуальне законодавство Центральної Ради, гетьманату Скоропадського та Директорії: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Х., 2002. С. 11.

У Західно-Українській Народній Республіці (ЗУНР) кримінальне судочинство базувалося на кримінальному-процесуальному законодавстві Австро-Угорщини.

Беручи до уваги те, що на початку ХХ ст. частина галицьких і волинських земель знаходилась під владою Польщі, важливо зупинитися на дослідженні інституту відкладення судового розгляду *в Кримінально-процесуальному кодексі Польщі від 19 березня 1928 р.*

Відроджена у 1918 р. Польська держава не дістала у спадщину єдиного кримінального законодавства. Майже до середини міжвоєнного періоду в Польщі залишалися чинними кримінальні процесуальні кодекси держав-окупантів, які характеризувалися як сучасні на той період. На колишній російській території чинним залишався російський кримінальний процесуальний закон 1864 р.; на німецькій – німецький кодекс кримінального процесу 1877 р.; на австрійській – кримінальний-процесуальний кодекс 1873 р.

З метою уніфікації кримінального процесу та підготовки польського кодексу в кримінальному відділі Кодифікаційної Комісії була створена секція кримінального процесу.

Підготовлений нею проект кримінального процесуального кодексу був опублікований на підставі розпорядження Президента Польщі 18 березня 1928 р. і набув чинності з 1 липня 1929 р.¹

На території Західної України цей кодекс був введений в дію 1 січня 1929 р. і, як наслідок, припинив дію австрійського Кримінального-процесуального кодексу 1873 р. (на території Галичини) і Статуту кримінального судочинства 1864 р. (на території Волині).

¹ Липитчук О. Польський кримінально-процесуальний кодекс 1928 р. та його характеристика: юридические статьи. *Вісник Львівського університету*. 2003. №38. С. 136-144

Стосовно інституту відкладення судового розгляду, то КПК Польщі 1928 р. фактично не містив норм, які б становили даний інститут¹.

Більше того, аналіз його положень дає підстави констатувати й про відсутність чіткого розмежування між інститутом відкладення судового розгляду та інститутом перерви в судовому засіданні в кримінальному провадженні. Про це свідчить ст. 345 КПК Польщі 1928 р., у § 1 якому зазначено: «Якщо свідок, який не може з'явитися у судові засідання та не дає свідчень щодо обставин, яких суд вважає важливими, суд перериває або відкладає судовий розгляд і доручає одному зі своїх колег заслухати свідка за місцем його перебування»².

У нормі ст. 348 знаходимо, що «відкладення слухання може відбуватися лише за рішенням суду» (§ 1) і, що «у разі відкладання судового розгляду вона проводиться протягом першого дня з початку» (§ 2). Параграф 1 ст. 347 КПК Польщі 1928 р. містив правило про те, що перерване слухання продовжується після перерви. Проте § 2 даної статті передбачав виняткові на той час дві підстави для суду, за яких було можливим після завершення перерви в судовому розгляді здійснювати розгляд кримінальної справи із самого початку, а саме:

- а) якщо суд вважав це необхідним за власною ініціативою або на прохання сторін;
- б) якщо склад суду змінився.

Польський законодавець передбачив можливість розгляду кримінального провадження спочатку і у випадку відкладення

¹ Сеник Т.Б. Правове регулювання інституту відкладення судового розгляду згідно з кримінально-процесуальним законодавством України початку ХХст. *Друга Міжнародна наукова-практична конференція до Дня науки «Молодіжний науковий юридичний форум»*. (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.). Київ: Юридичний факультет, Національного авіаційного університету, 2019. С.55-57

² Kodeks postępowania karnego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1928. №r. 33. Poz. 313.

судового розгляду в кримінальному провадженні, а не лише у разі завершення перерви в судовому засіданні.

Позитивним є те, що КПК Польщі 1928 р. містив часові обмеження для перерви у слуханні справи. Адже згідно зі ст. 346 даного кодексу «Перерва слухання може тривати не більше чотирнадцяти днів» (§ 2). Проте, за наслідком дослідження норм КПК Польщі 1928 р. не вдалося виявити норм, які б встановлювали часові обмеження тривалості відкладення судового розгляду і віднайти норми, що визначали підстави такого відкладення.

Хоча польський законодавець чітко не визначив перелік підстав для перерви у слуханні кримінального провадження, однак у § 346 КПК Польщі 1928 р. закріплено: «Головуючий може перервати основне слухання для негайного одержання доказів або з інших важливих причин» (§ 1). Утім в інших нормах цього кодифікованого акту відсутні «інші важливі причини» для відкладення.

П'ятий етап становлення інституту відкладення судового розгляду пов'язаний із КПК УСРР 1922 р., КПК УРСР 1927 та КПК УРСР 1960 р.

Утворення Української Соціалістичної Радянської Республіки було проголошено на I Всеукраїнському з'їзді Рад, який працював 11–12 грудня 1917 р. у місті Харкові. З цього часу в Україні почався процес створення органів захисту радянського режиму, серед яких були і нові судові органи.

У 1922 р. відбувалася кодифікація кримінально-процесуального права. Перший ***Кримінально-процесуальний кодекс УСРР*** був затверджений Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом від 13 вересня 1922 р. «Про введення в дію Кримінально-процесуального кодексу УСРР» та введений в дію 20 листопада 1922 р. Це був дійсно комплексний законодавчий акт, який регулював провадження у кримінальних справах в органах попереднього слідства та в судах, визначав

повноваження органів прокуратури на всіх стадіях кримінального процесу.

Відповідно до ст. 262 КПК УСРР 1922 р. «судове засідання по кожній справі має відбуватись безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку». До завершення розгляду справи (в перерві між судовими засіданнями) заборонялось розглядати інші справи.

Передбачались такі підстави для відкладення розгляду справи:

1. повторне (подальше) невиконання прокурором або особою, яка належить до складу колегії захисників розпоряджень головуючого у судовому засіданні (ст. 264 КПК УСРР 1922 р.)¹.
2. неявка підсудного у справах, де така явка не є обов'язковою, якщо присутність підсудного буде визнано судом необхідною (ст. 270 КПК УСРР 1922 р.)².
3. неявка підсудного без поважних причин у справах, де його явка є обов'язковою (ст. 271 КПК УСРР 1922 р.)³.
4. неявка обвинувача чи захисника, при неможливості замінити їх іншими особами (ст. 272 КПК УСРР 1922 р.)⁴.
5. неявка свідків або експертів (ст.ст. 275, 276, 277 КПК УСРР 1922 р.)⁵.
6. визнання експертизи недостатньо зрозумілою чи неповною (ст. 304 КПК УСРР 1922 р.)⁶.

¹ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.236.

² Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.242.

³ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С. 244.

⁴ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.244.

⁵ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.246-247.

⁶ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.259.

7. обставини справи недостатньо встановлені і можуть бути зібрані нові докази (ст. 306 КПК УСРР 1922 р.)¹.

При невиконанні прокурором або захисником розпоряджень головуючого, суд повідомляв про це відповідну установу прокуратури або захисту для розгляду питання про можливість відкриття дисциплінарного провадження. Повторне невиконання вказаними особами розпоряджень головуючого надавало суду право своєю ухвалою усунути із процесу прокурора або захисника і відкласти розгляд справи, якщо неможливо провести заміну сторони без шкоди для справи.

Заслуговує уваги вирішення у КПК УСРР 1922 р. питання судового розгляду справи за відсутності підсудного. У ст. 269 зазначено, що у справах про злочини, за які призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад 6 місяців, а також у справах, що розглядаються народним судом за участю 6 народних засідателів, явка підсудного обов'язкова. З цього правила існувало два винятки: 1) якщо була чітка згода підсудного і 2) якщо доведено, що підсудний ухилився від вручення повістки про виклик до суду або ховається від суду. У інших справах явка підсудного була необов'язковою. Суд, після заслуховування заяв сторін, виносив ухвалу про можливість розгляду справи за відсутності підсудного або ж про відкладення судового розгляду (ст. 270 КПК УСРР 1922 р.). Якщо, все ж таки, явка підсудного була обов'язковою, про це необхідно було вказати у судовій повістці про виклик².

У КПК УСРР 1922 р. передбачалося відкладення судового розгляду справи при неявці обвинувача чи захисника і якщо не було можливості замінити їх іншими особами. Заміна захисника допускалась лише за згодою обвинуваченого. При неявці в судові засідання прокурора або захисника без поважної причини (як і у

¹ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.261.

² Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.261.

випадку невиконання розпоряджень головуючого) суд повідомляв про це відповідний установу прокуратури або захисту для розгляду питання про можливість відкриття дисциплінарного провадження.

Що стосується свідків і експертів, то як їх неявка надавала можливість суду відкласти судовий розгляді, так і необхідність викликати нових або витребувати інші докази. В обох випадках суд заслуховував пояснення сторін стосовно можливості розгляду справи. Надавалось право сторонам, без перерви слухання справи, доставити свідків і експертів і подати інші докази (ст.ст. 275, 276, 277 КПК УСРР 1922 р.). Проте, як це повинно було відбуватися практично не зовсім зрозуміло¹.

Відкладення слухання справи у випадку визнання експертизи недостатньо зрозумілою чи неповною могло відбуватися з ініціативи суду або за клопотанням будь-якої із сторін. В такому випадку залучалися нові експерти (ст. 304 КПК УСРР 1922 р.).

Суд, визнавши, що справа недостатньо з'ясована і що можуть бути зібрані нові докази, мав право, з власної ініціативи або за клопотанням будь-якої із сторін, відкласти справу і витребувати нові докази або ж направити справу до слідчого чи органу дізнання для додаткового розслідування (ст. 306 КПК УСРР 1922 р.).

Наступним кодифікованим актом, що регламентував відкладення судового розгляду є **КПК УСРР 1927 р.**². Питання відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні визначалися Розділом III. Окрім підстав для відкладення судового розгляду, які передбачалися КПК УСРР 1922 р., цей нормативний акт особливу увагу приділяв нижченаведеним.

¹ Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. С.263.

² Кримінально-процесуальний кодекс УСРР. Офіційний текст зі змінами і доповненнями на 1 лютого 1940р. К. : Юридичне видавництво Народного комісаріату юстиції Союзу РСР 175 с.

Так у ст. 277 КПК УРСР 1927¹ зазначалося, що у випадку, коли висновок експерта є недостатньою повним, а також за наявності різних думок експертів, суд за власним бажанням або за клопотанням будь-якої сторони, вправі призначити в суді нову експертизу, запросивши нових експертів. В цьому випадку, у разі необхідності, судовий розгляд міг бути відкладений.

У ст. 280 цього кодифікованого акта зазначалося, що коли суд визнає справу недостатньо розслідуваною, що можуть бути зібрані нові докази, то мав право з власної ініціативи або за клопотанням будь-якої сторони відкласти справу і витребувати нові докази або направити справу слідчому чи органу дізнання для додаткового розслідування.

Також суд міг відкласти справу для пред'явлення нових доказів згідно ст.ст. 235 і 336 і тоді за визначенням судового розгляду або за постановою народного судді справа знов призначається до слухання у новому судовому засіданні, що можливе в іншому складі суду.

Тож, КПК УРСР 1927 р. практично не запровадив нічого нового щодо відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні і містив такі ж приписи, що й КПК УСРР 1922 р.

Значний інтерес у контексті цього дослідження становлять норми *Кримінально-процесуального кодексу УРСР 1960 р.*, який по-іншому, ніж попередні кодифіковані акти, регламентував відкладення судового розгляду.

Так, КПК УРСР 1960 р. містив ст. 280, що називається «Відкладення і зупинення розгляду справи»².

У ч. 1 даної статті закріплено норму такого змісту: «Коли справа не може бути розглянута в даному судовому засіданні у зв'язку з неявкою кого-небудь з викликаних осіб або у зв'язку з

¹ Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. Офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 березня 1968 р. та постатейними матеріалами. К.: Вид-во політичної л-ри України URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KD0007>

² Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

необхідністю витребувати нові докази, суд відкладає розгляд справи і вживає необхідних заходів для виклику осіб, які не з'явилися в судове засідання, або для витребування нових доказів» (ч. 1 ст. 280 КПК УРСР 1960 р.). Водночас, коли необхідно відкласти розгляд справи, суд зобов'язаний до закриття судового засідання вислухати всі клопотання учасників судового розгляду і вирішити їх (ч. 3 ст. 280 КПК УРСР 1960 р.)¹

Звідси випливає, що КПК УРСР 1960 р., на відміну від свого попередника (1922 р.), збільшив коло осіб, у зв'язку з неявкою яких, можливим є відкладення судового розгляду, не конкретизуючи їх, а визначаючи як «кого-небудь з викликаних осіб», що істотно розширило підстави для відкладення судового розгляду.

КПК УРСР 1960 р. передбачав наслідки неприбуття підсудного, прокурора, громадського обвинувача, захисника чи громадського захисника. Цьому питанню були присвячені дві статті: ст. 289 «Наслідки нез'явлення прокурора, громадського обвинувача, захисника чи громадського захисника» і ст. 288 «Наслідки нез'явлення підсудного»².

Так, якщо в судове засідання не з'явився прокурор або захисник і якщо неможливо їх було замінити іншими особами, слухання справи потрібно було відкласти. Проте заміна захисника, що не з'явився, допускалася тільки за згодою підсудного.

Коли ж не з'явився без поважних причин у судове засідання підсудний, а явка його у тій справі була обов'язковою (ст. 262 цього Кодексу передбачала випадки за яких обов'язковою була участь підсудного у розгляді кримінальної справи), то суд зобов'язаний був відкласти розгляд справи та міг покласти на

¹ Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

² Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

нього судові витрати, які поніс суд у зв'язку із таким відкладенням¹.

Цікавим є те, що оскільки в КПК УРСР 1960 р. діяла вимога безперервності судового розгляду (ст. 240), то в разі відновлення судового розгляду після його відкладення, судові засідання починалися з самого початку².

У ст. 280 КПК УРСР 1960 р. містив й інші положення, в яких йде мова про відкладення судового засідання у кримінальному провадженні. Серед них слід відокремити статті, що стосуються:

- порядку обрання судом запобіжного заходу: «Якщо для обрання затриманому запобіжного заходу необхідно додатково вивчити дані про особу затриманого чи з'ясувати інші обставини, що мають значення для прийняття рішення з цього питання, то суддя вправі продовжити затримання до десяти, а за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого - до п'ятнадцяти діб, про що постановляється ухвала. У разі, якщо така необхідність виникне при вирішенні цього питання стосовно особи, що не затримувалася раніше, суддя має право відкласти його розгляд на строк до десяти діб і вжити заходів, що дозволяють забезпечити на цей період її належну поведінку або своєю постановою затримати підозрюваного, обвинуваченого на цей строк» (ст. 165-2 КПК УРСР 1960 р.);
- незмінності складу суду при розгляді справи: «Якщо зі складу суду вибуває головуючий, то розгляд справи відкладається» (ст. 271 КПК УРСР 1960 р.);
- зміни обвинувачення в суді: «Якщо потерпілий і його представник відмовились підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі, а також у всіх інших випадках, суд роз'яснює підсудному, що той буде

¹ Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

² Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає розгляд справи не менше ніж на три доби для надання підсудному, його захиснику і законному представнику можливості підготуватись до захисту проти нового обвинувачення. За клопотанням підсудного цей строк може бути скорочений. Після закінчення цього строку розгляд справи продовжується» (ст. 277 КПК УРСР 1960 р.);

- встановлення особи підсудного і часу вручення обвинувального висновку: Після встановлення особи підсудного «головуючий запитує підсудного чи вручено йому і коли саме копію обвинувального висновку, а у справах, зазначених у частині першій статті 27 цього Кодексу, копію скарги, копію постанови про порушення справи та повістку¹.

У разі невручення підсудному зазначених документів або вручення їх в строк менший, ніж три дні до розгляду справи в судовому засіданні, розгляд справи належало відкласти на три дні з обов'язковим врученням підсудному цих документів для ознайомлення. При несвоєчасному врученні підсудному зазначених документів справа могла бути розглянута в судовому засіданні лише тоді, коли про це попросить підсудний» (ст. 286 КПК УРСР 1960 р.)².

Заключним етапом генезису інституту відкладення судового розгляду у кримінальному судочинстві є період дії КПК України 2012 року.

Чинний КПК України містить статтю із назвою «Зупинення судового провадження», проте у ньому відсутня стаття із назвою «Відкладення судового провадження» або ж «Відкладення судового розгляду». Основний перелік підстав відкладення

¹ Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К. Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

² Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К. Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-05#Text>

судового розгляду законодавець прописав у нормі ч. 2 ст. 322 КПК України («Безперервність судового розгляду»). Процесуальний порядок і підстави для відкладення судового розгляду будуть проаналізовані у наступних розділах цього дослідження.

Провівши аналіз вказаної групи джерел, можна констатувати, що норми вітчизняного кримінального процесуального законодавства періоду ХІ ст. – кінця ХІХ ст., що стосувалися інституту відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні, були прогресивними як на той час, адже, вже тоді були пронизані ідеями змагального процесу, принципами безперервності розгляду кримінальної справи та розумності строків її розгляду, містили положення, що розкривали причини, підстави, процедуру та суб'єктів звернення щодо відкладення судового розгляду.

ГЛАВА 2

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

2.1. Поняття та ознаки підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні

Під час судового розгляду кримінального провадження можуть виникати обставини, які ускладнюють дослідження доказів та перешкоджають дотримання розумного строку кримінального провадження. Це зумовлює відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. Проте помилково стверджувати про значення цих обставин лише як перешкоди для судового розгляду, адже вжиття заходів до їх усунення сприяє досягненню мети і завдань кримінального провадження.

Незважаючи на значимість підстав для відкладення судового розгляду для кримінального провадження, КПК України не містить дефініції цієї категорії. Окрім того, у науковій літературі немає єдності поглядів щодо поняття та ознак підстав для відкладення судового розгляду. Відсутність легального та загальноприйнятого доктринального визначення підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні зумовлює потребу дослідження цієї категорії.

У ст. 322 КПК України замість дефініції підстав для відкладення судового розгляду кримінального провадження викладений невичерпний перелік підстав для ухвалення цього рішення. Враховуючи, що розумний строк розгляду кримінального провадження є складовою частиною права на справедливий суд, визначення поняття «підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні» є необхідним

компонентом у дослідженні судового розгляду загалом та окремих інститутів зокрема.

Проблема формулювання ознак підстав для відкладення судового розгляду не є новою, у різних аспектах досліджувалася науковцями протягом багатьох років. При цьому для виокремлення властивостей підстав для відкладення судового розгляду правники застосовували різні підходи: порівняльний аналіз суміжних інститутів та їх розмежування¹; крізь призму чинників, що впливають на оперативність розгляду справ².

Тож, з'ясовуючи зміст поняття «ознаки» варто звернутись до мовнотермінологічних роз'яснень. В Академічному тлумачному словнику української мови словоформа «ознака» розуміється, як риса, властивість, особливість кого-, чого-небудь³. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови одиниця «означати» трактується як «мати важливе значення, велику вагу»⁴.

Підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні характеризуються такими ознаками: 1) *це обставини, передбачені не лише у кримінальному процесуальному законі, але й визнані судовою практикою*. У кримінальному провадженні може бути відкладено судовий розгляд з підстав, передбачених у ст. 322 КПК України, що не вважатиметься порушенням безперервності судового розгляду. Окрім того, слід врахувати, що усі підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні в КПК не визначені. За такого правового регулювання важливу роль відіграє судова дискреція щодо оцінки обставин, які дають можливість відкласти судовий

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 7

² Кучинська О. П. Відкладання розгляду справи та перерва у судовому засіданні як фактори, що впливають на оперативність розгляду кримінальної справи. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 9 (4). С. 2.

³ Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда ; АН УРСР ; Інститут мовознавства. Київ: Наук. думка, 1974. Т. 5. С.840

⁴ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С. 834.

розгляд; 2) *вказані обставини перешкоджають продовженню і завершенню судового розгляду; 3) такі обставини виникли під час судового розгляду чи були виявлені до моменту початку судового розгляду кримінального провадження. Що стосується судового розгляду у кримінальному провадженні, то базові обставини, які передбачають відкладення судового розгляду відображені п.1 ч.2 ст. 322 КПК України. Аналогічні обставини повинні бути і підготовчому провадженні враховуючи інформаційний лист ВСС України¹; 4) не можуть бути усунуті під час поточного судового засідання та зумовлюють перенесення судового розгляду кримінального провадження.*

Тож, під підставами для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні доцільно розуміти обставини, передбачені у кримінальному процесуальному законі та (або) визнані судовою практикою, виникли під час судового розгляду чи були виявлені до моменту початку судового розгляду кримінального провадження, перешкоджають судовому розгляду, не можуть бути усунуті під час поточного судового засідання та зумовлюють перенесення судового розгляду кримінального провадження з метою вжиття заходів до подолання виявлених перешкод.

Висвітлені аспекти не вичерпують проблему підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. Одним із напрямів наукових пошуків у розрізі заявленої тематики є характеристика системи підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, що й становитиме предмет дослідження у наступних підрозділах цієї роботи.

¹ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>

2.2. Система та класифікація підстав відкладення судового розгляду кримінального провадження

З позиції законодавця, перелік підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, закріплений у ст. 322 КПК України, є вичерпний. Однак аналіз правозастосовної практики дає можливість стверджувати, що це не так.

До системи підстав для відкладення судового розгляду належать не лише підстави, передбачені у КПК України, а й інші підстави, визнані судовою практикою (наприклад, відвід судді, військові дії, пандемія та інші підстави, дослідженні у цій роботі).

Перед характеристикою підстав для відкладення судового розгляду, доречно проаналізувати підстави для відкладення судового розгляду у стадії підготовчого провадження.

У ч. 2 ст. 314 КПК України закріплено, що підготовче судове засідання відбувається за участю обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими цим Кодексом для судового розгляду.

Проте, у стадії підготовчого судового провадження суд вирішує низку важливих і характерних саме для цього етапу кримінального провадження питань. У зв'язку з чим, явка окремих учасників судового провадження є обов'язковою.

В інформаційному листі ВСС України від 3 жовтня 2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України», зазначено, що неприбуття учасників судового провадження (крім прокурора, за винятком

випадків, коли кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення в порядку ч. 4 ст. 26 КПК України), які належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення судового засідання, не перешкоджає його проведенню, крім випадків, передбачених законом, зокрема:

- 1) якщо обвинувачений, потерпілий заявили клопотання про їх присутність в підготовчому судовому засіданні, але з невідомих причин не з'явилися, суд вправі відкласти судове засідання;
- 2) якщо відсутність учасника підготовчого судового засідання зумовлена важливими причинами, суд вправі відкласти судове засідання;
- 3) в разі відсутності обвинуваченого в скоєнні злочину, за який передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, з метою забезпечення можливості реалізації права обвинуваченого, передбаченого ст. 384 КПК України, про розгляд кримінального провадження судом присяжних, суд зобов'язаний відкласти судове засідання;
- 4) якщо обвинувальний акт надійшов до суду з підписаною між сторонами угодою, участь сторін такої угоди відповідно до ч. 2 ст. 474 КПК України є обов'язковим, і відкладення судового засідання також є обов'язковим;
- 5) якщо одна зі сторін заперечує проти проведення підготовчого судового засідання за відсутності учасника судового провадження, який не з'явився, суд вправі відкласти судове засідання;
- 6) якщо до суду надійшло клопотання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, участь сторін кримінального провадження та потерпілого

відповідно до ч. 1 ст. 288 КПК України є обов'язковою, тому суд зобов'язаний відкласти судове засідання¹.

Цілком слушною є думка Л. Гуртієвої стосовно того, що вищезазначений перелік підстав для відкладення кримінального провадження на етапі підготовчого судового провадження не є вичерпним².

Підстави для відкладення судового розгляду на стадії підготовчого судового провадження пов'язані з неприбуттям учасників судового провадження. При цьому в першому, другому і в п'ятому із зазначених в інформаційному листі ВСС України випадків, прийняття рішення про відкладення судового провадження є правом суду, а в решті випадків (тобто третьому, четвертому і в шостому) – обов'язком³. На нашу думку, мова йде про дискреційні та імперативні підстави прийняття цього рішення. Окрім того, така позиція не може бути прийнятною, як на етапі підготовчого судового провадження, так і під час судового розгляду⁴. ВСС України помилково витлумачив повноваження суду відкласти судовий розгляд, оскільки суд зобов'язаний ухвалити таке рішення з підстав наведених в першому, другому і в п'ятому із зазначених в інформаційному листі ВСС України випадків.

Додатково проаналізувавши Постанову Пленуму ВСС України «Про деякі питання дотримання розумних строків

¹ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>

² Гуртієва Л. Законодательное закрепление оснований отложения уголовного производство судом первой инстанции в новом УПК Украины. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 87-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_1_17

³ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

⁴Сеник Т.Б. Неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження як підстава для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. №3. С. 90 -100.

розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення»¹, доходимо висновку про те, що судді повинні проводити ретельну підготовку справ до судового розгляду, оскільки недоліки і недбалість, допущені у цій стадії, можуть призвести до порушення не лише строків розгляду справ, але й до повторюваності підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні.

В інформаційному листі ВСС України «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» зазначено, якщо обвинувачений не отримав копію обвинувального акта або клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, то для забезпечення обвинуваченому його права на захист (ознайомлення із зазначеним документом) суд відкладає дане засідання².

Наприклад, захисник просив повернути обвинувальний акт прокурору, оскільки його копія фактично не була вручена обвинуваченому. Незважаючи на це, суд дійшов висновку, що справа підлягає призначенню до судового розгляду³. Те ж стосується й клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру⁴.

Відповідно до ч. 2 ст. 322 КПК України, «не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок: 1) неприбуття сторони

¹ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення». URL: http://zib.com.ua/ua/print/107147-postanova_plenumu_vssu_pro_deyaki_pitann_ya_dotrimannya_rozum.html.

² Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 жовтня 2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>

³ Ухвала Ірпінського міського суду Київської області від 19 листопада 2019 р. Справа № 367/6128/19. Провадження № 1-кп/367/478/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85719854>

⁴ Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 5 травня 2021 р. Справа № 462/2995/21. Провадження 1-кп/462/449/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96741503>

або інших учасників кримінального провадження; 2) складання та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; 3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення; 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення; 5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці; 6) проведення експертизи у випадках і порядку, передбачених статтею 332 КПК України; 7) надання доступу до речей або документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках і порядку, передбачених ст.333 КПК України.

Згідно вищезазначених підстав відкладення судового розгляду була проаналізована судова практика 2018-2019 рр. Протягом 2019 р. зафіксовано 460 тис. [454 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами, що на 1,4 % більше, ніж у 2018 р. До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, спричиняла неявка у судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників кримінального провадження зафіксовано 161 тис. [168 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року становила 34,9 % [37,1 %]. Із них через неприбуття (неявку): свідків чи потерпілих – 40,7 тис. [44,2 тис.]; обвинуваченого – 91 тис. [93,2 тис.]; захисника – 14,8 тис. [16,5 тис.]; прокурора – 4,7 тис. [4,6 тис.]¹ (див. *Додаток Е*).

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році Верховним судом України URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf

Протягом 2021 р. [2020 р.]. також зменшилася (на 3,1 %) кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами – 502 тис. [518 тис.]. До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, спричинило неявка у судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу зафіксовано 159 тис. [156 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року дещо збільшилась – 31,6 % [30,1 %]. Із них через неприбуття (неявку): обвинуваченого (підсудного) – майже 90 тис. [90 тис.]; свідків чи потерпілих – 36 тис. [35 тис.]; захисника – 14,5 тис. [12,3 тис.]; прокурора – 7 тис. [7,6 тис.]. Через нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою, зафіксовано 7,3 тис. [8,5 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ), що менше на 15 %¹ (*див. Додаток Є*).

Упродовж 2022 р. також зменшилася (на 32,9 %) кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами – 336 тис. До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, спричиняла неявка у судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття (неявку) обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу зафіксовано 98 тис. фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року дещо збільшилась – 29,1 %. Із них внаслідок неприбуття (неявки): – обвинуваченого

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році Верховним судом України URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pravos_2021.pdf

(підсудного) – 59 тис. [90 тис.]; – свідків чи потерпілих – 18 тис. [36 тис.]; – захисника – 9 тис. [14,5 тис.]; – прокурора – 2,3 тис. [7 тис.]¹ (див. *Додаток М*).

Л. Гуртієва пропонує класифікувати підстави для відкладення судового розгляду на три групи².

Перша група підстав для відкладення судового розгляду пов'язана з неприбуттям сторони або інших учасників кримінального провадження, що закріплено в п. 1 ч. 2 ст. 322 КПК України та деталізовано у ст.ст. 323-327 КПК України.

Друга група підстав для відкладення судового розгляду зумовлена з прийняттям прокурором рішення про зміну обвинувачення або про висунення додаткового обвинувачення, або про відмову від підтримання публічного обвинувачення. Для вирішення вищезазначеної ситуації, суд приймає рішення про винесення ухвали про відкладення судового розгляду у зв'язку з необхідністю: 1) складання та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення (п. 2 ч. 2 ст. 322 КПК України); 2) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення (п. 3 ч. 2 ст. 322 КПК України); 3) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення (п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК України).

Третя група підстав відкладення судового розгляду викликана необхідністю проведення процесуальних дій, спрямованих на збирання і перевірку доказів: 1) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці (п. 5 ч. 2 ст. 322 КПК України); 2) проведення експертизи у випадках і порядку,

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році Верховним судом України URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_zdisn_pravos_2022.pdf

² Гуртієва Л. Законодательное закрепление оснований отложения уголовного производство судом первой инстанции в новом УПК Украины. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 87-94.

передбачених ст. 332 КПК України (п. 6 ч. 2 ст. 322 КПК України); 3) надання доступу до речей або документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках і порядку, передбачених ст. 333 КПК України (п. 7 ч. 2 ст. 322 КПК України).

Ця класифікація заслуговує уваги, тому доцільно детальніше зупинитися на змісті груп підстав для відкладення судового розгляду.

Розпочнемо з першої групи наведеної класифікації. Суд відкладає судовий розгляд, коли не з'явилися учасники судового провадження, без яких не є можливим розгляд і вирішення кримінального провадження, оскільки їх участь є обов'язковою відповідно до закону, або з ініціативи суду, або за клопотанням сторін і потерпілого. У судовому розгляді участь сторін є обов'язковою, крім випадків, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 318 КПК України).

Практичний інтерес становить питання про те, коли участь сторін є обов'язковою, а коли ні.

Розгляд справи за відсутності обвинуваченого допускається у випадку, зазначеному в ст. 381 КПК України: «Суд за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором, має право розглянути обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений, що був представлений захисником, беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду».

Водночас і в цій ситуації суд вправі призначити розгляд в судовому засіданні обвинувального акта, який надійшов з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні, і викликати для участі в ньому учасників кримінального

провадження, якщо вважатиме це за необхідне (ч. 3 ст. 382 КПК України).

Відповідно до ч. 3 ст. 323 КПК України судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297¹ КПК України, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та/або оголошений в міжнародний розшук. За наявності таких обставин за клопотанням прокурора, до якого додаються матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, суд постановляє ухвалу про здійснення спеціального судового провадження стосовно такого обвинуваченого. Якщо у справі декілька обвинувачених, суд постановляє ухвалу лише стосовно тих обвинувачених, щодо яких існують обставини для спеціального судового провадження.

Загальновідомо, що здійснення судочинства за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ст. 381 КПК України, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону і підставою для скасування судового рішення (п. 3 ч. 2 ст. 412 КПК України).

Участь захисника в судовому розгляді є обов'язковою у випадках, передбачених ст. 52 КПК України, ч. 1 ст. 49 КПК України. Зокрема, участь захисника є обов'язковою при розгляді кримінального провадження щодо особливо тяжких злочинів. В інших випадках обов'язкова участь захисника забезпечується в судовому провадженні: 1) щодо осіб, які обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років; 2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру; 3) щодо осіб, які в

результаті психічних або фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні в повній мірі реалізувати свої права; 4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; 5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування; 6) щодо реабілітації особи, яка померла; 8) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, – з моменту прийняття відповідного процесуального рішення; 9) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості - з моменту ініціювання укладення такої угоди.

Суд зобов'язаний забезпечити участь захисника в кримінальному провадженні у випадках, якщо:

- 1) відповідно до вимог ст. 52 КПК України участь захисника є обов'язковою, а обвинувачений не залучив захисника;
- 2) обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але через брак коштів або з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно;
- 3) суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а обвинувачений не залучив його.

Захисник може бути залучений судом до судового розгляду і в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Здійснення судочинства за відсутності захисника, коли його участь є обов'язковою – істотне порушення вимог кримінального процесуального закону і підставою для скасування судового рішення (п. 4 ч. 2 ст. 412 КПК України).

Аналіз кримінального процесуального законодавства дозволяє зробити висновок, що участь прокурора в судовому засіданні є обов'язковою, крім випадків:

- 1) коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення (ст. 340 КПК України) і це рішення погоджено з прокурором вищого рівня (ст. 341 КПК України). При цьому участь прокурора у судовому розгляді кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення є гарантією забезпечення засад рівності та змагальності, а також захисту прав і законних інтересів потерпілого та є обов'язковою, крім випадку, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, а потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді¹;
- 2) коли прокурор змінив обвинувачення на менш тяжке кримінальне правопорушення або зменшив обсяг обвинувачення, а потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі (ч. 3 ст. 338 КПК України).

Що стосується судового провадження щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 477 КПК України, то по даному виду кримінального провадження у формі приватного обвинувачення в суд надходить обвинувальний акт, погоджений або складений прокурором, тому участь прокурора в судовому засіданні, є обов'язковою. Утім, відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення².

Л. Гуртієва вважає, що законодавцю необхідно конкретніше визначити випадки, коли участь прокурора не є обов'язковою, в зв'язку з чим внести відповідні зміни до КПК України³.

¹ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2019 р. Справа № 404/6160/16-к. Провадження № 13-22кп19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82885531>

² Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012р. № 223-1446/0/4-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12#Text>

³ Гуртієва Л. Законодательное закрепление оснований отложения уголовного производство судом первой инстанции в новом УПК Украины. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 87-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_1_17

З даною думкою варто погодитись. Адже серед підстав для відкладення судового розгляду найпоширенішим є неприбуття прокурора та захисника у судові засідання без поважних причин. Приблизно у 20% випадків відкладення судових засідань зафіксовано через неявку прокурора, хоч поширена й практика неприбуття захисників або подання ними відповідних клопотань з посиланням на зайнятість в іншому процесі. Саме тому Уповноважений Верховної Ради України, свого часу рекомендував Генеральній Прокуратурі України провести узагальнення причин неприбуття прокурорів у судові засідання та визначити можливі шляхи усунення цієї проблеми¹.

Важливими критеріями оцінки ефективності здійснення прокурором своїх повноважень у кримінальному провадженні є забезпечення якісного досудового розслідування і повнота вжитих заходів для прийняття судом законного та обґрунтованого рішення. Так, у Залізничному районному суді м. Львова 2020 р., судом першої інстанції було винесено 20 ухвал про відкладення судового розгляду у зв'язку із неприбуттям прокурора, у Личаківському районному суді м. Львова – 18, Франківському районному суді м. Львова – 3, а у Сихівському районному суді м. Львові відсутні дані². Аналізуючи стан винесення ухвали про відкладення судового розгляду із неприбуттям прокурора, слід зазначити, що ця підстава відкладення судового розгляду є однією з найпоширеніших без поважних причин.

Досліджуючи таку підставу відкладення судового розгляду, як неприбуття потерпілого у судові засідання, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі положення.

¹ Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 р. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/SHCHorichna-dopovidUpovnovazhenogo-Verhovnoi-Radi-Ukraini-z-prav-lyudini-pro-stan-doderzhannya-tazahistu-prav-i-svobod-lyudini-i-gromadyanina-v-Ukraini/>.

² Статистичний звіт Державної судової адміністрації від 30 грудня 2020 року. Форма № 1-мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ у м. Львові». URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

У КПК України чітко не визначено, що у справах приватного обвинувачення участь потерпілого є обов'язковою, що у цьому виді кримінального провадження він підтримує обвинувачення. Це не закріплено ні у ст. ст. 477-479 КПК України, які визначають порядок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення (гл. 36 КПК України), ні у ст. ст. 56 і 57 КПК України, де визначені права і обов'язки потерпілого в кримінальному провадженні.

У п. 4 ч. 3 ст. 56 КПК України закріплено право потерпілого підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення. Однак не закріплено право потерпілого підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі, якщо прокурор змінив його в менший бік (ч. 3 ст. 388 КПК України). У ч. 4 ст. 26 КПК України, яка визначає основні положення принципу диспозитивності, закріплено, що «кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення починається тільки на підставі заяви потерпілого. Відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для припинення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення». Беручи до уваги ці положення, а також на підставі аналізу п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України можна вважати, що потерпілий здійснює підтримання обвинувачення.

В інформаційному листі ВСС України від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» вказано, що участь потерпілого в судовому розгляді є обов'язковою, якщо кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення або в судовому провадженні розглядається угода про примирення потерпілого з

підозрюваним, обвинуваченим чи ухвала про відмову в її затвердження та ін¹.

Так, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК України однією з підстав для відкладення судового засідання є необхідність підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, що закріплено і в ч. 3 ст. 340 КПК України. Водночас потерпілому потрібен час для підготовки підтримання обвинувачення в суді і в разі, коли прокурор змінив обвинувачення на менш тяжкий злочин або зменшив обсяг обвинувачення, а потерпілий висловив згоду підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі (ч. 3 ст. 338 КПК України).

У зв'язку з викладеним вважаємо за необхідне доповнити п. 4 ч. 2 ст. 322 КПК України ще однією підставою для відкладення судового розгляду: *«необхідність підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор змінив обвинувачення в бік, що покращує становище обвинуваченого, а потерпілий виявив бажання підтримувати обвинувачення у попередньому обсязі»*.

Науковці розрізняють обов'язкове і факультативне (умовне) відкладення судового розгляду, тобто за рівнем імперативності у кримінальному процесуальному законі: обов'язковим є відкладення, коли наявні підстави, за яких суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд (зокрема, у випадках передбачених ч. 2 ст. 322 КПК України; факультативне (умовне) відбувається за підстав, за яких питання про необхідність відкладення не відображено у КПК України та віднесено на розсуд суду

¹ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

(наприклад, хвороба судді, хвороба учасника кримінального провадження та ін.)¹.

Так, суд повинен обов'язково відкласти судовий розгляд: а) при неприбутті належним чином викликаних учасників кримінального провадження; б) при неприбутті на судовий розгляд осіб, які належним чином повідомлені про судовий розгляд, та участь яких у судовому розгляді визнана судом обов'язковою.

Факультативне відкладення судового розгляду здійснюється за рішенням суду, прийнятим за власною ініціативою або за клопотанням учасників кримінального провадження.

Факультативне відкладення може бути тоді, коли в судові засідання не з'явився один із учасників кримінального провадження або хто-небудь із них, що був повідомлений належним чином про час і місце судового засідання, і суд визнає причини їх неприбуття поважними (наприклад, розгляд кримінального провадження апеляційним судом без участі обвинуваченого, якщо у матеріалах провадження є обґрунтоване клопотання сторони захисту про відкладення розгляду у зв'язку з перебуванням обвинуваченого у закладі охорони здоров'я чи його лікуванням, суперечить принципу змагальності сторін, є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та підставою для скасування ухвали суду апеляційної інстанції²).

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що найпоширенішою підставою для відкладення судових розглядів є неприбуття захисника.

Результати аналізу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях засвідчують, що у 2018 р. у зв'язку

¹ Сенік Т.Б. Підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: класифікація та проблеми правозастосування. *Юридичний бюлетень*. 2018. №8. С. 405-415

²Постанова колегії суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду України від 27 серпня 2020 р. Справа № 199/330/18. Провадження № 51-1647 км 20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91260661>

із відсутністю захисника у судовому засіданні, суд відкладав судовий розгляд 16,5 тис., а 2019 р. 14,8 тис. разів¹. Однак у 2020 р. ситуація значно краща, оскільки явка захисників збільшилася, що зумовило меншу кількість підстав відкладення судового розгляду у зв'язку із неявкою захисника, а саме: 12,3 тисяч разів, однак у 2021 р. відкладення судового розгляду збільшилося на 2 161 раз² (див. *Додаток II*).

Уявляється, що їх відсутність може пояснюватись їх незалученням, неналежним повідомленням про судові засідання, наявністю інших поважних причин, про що захисники мали б заздалегідь повідомити суд, або їх неготовністю до судового розгляду. Враховуючи те, якщо неприбуття обвинуваченого, свідків і перекладача можна виправдати низьким рівнем правосвідомості і відповідальності, то щодо адвокатів таке пояснення є неспроможним. Будучи професійним юристом, що здійснює захист прав та інтересів учасників процесу, адвокат не може не розуміти всієї важливості своєчасного розгляду кримінальної справи п.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»³ і ст. 42 Правил адвокатської етики «Представляючи інтереси клієнта або виконуючи функцію захисника в суді, адвокат зобов'язаний дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, про судоустрій і статус

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році Верховним судом України URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf

² Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2020 році Верховним судом України URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20\(kriminal\)%202020.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20(kriminal)%202020.pdf)

³ Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

суддів, іншого законодавства, що регламентує поведінку учасників судового процесу, а також вимог Правил»¹.

Водночас, кримінальне процесуальне законодавство участь захисника в судовому засіданні не відносить до обов'язкових умов судового розгляду, надаючи обвинуваченому право у будь-який момент судового провадження у письмовій формі відмовитися від його допомоги, за винятком випадків, передбачених ст. 52 КПК України.

У випадках, коли адвокат не має можливості з'явитися в судове засідання (хвороба, відрядження, зайнятість в іншому процесі, призначеному раніше, конференція), і своєчасно повідомляє суд про причини неприбуття, суд визнає причини поважними і не застосовує заходів реагування, таких як звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури² щодо притягнення захисника до дисциплінарної відповідальності (ч. 4 ст. 324 КПК України).

На практиці часто адвокати обґрунтовують поважність нез'явлення у судове засідання зайнятістю в іншому судовому процесі, не надаючи при цьому належне документальне підтвердження такого факту. Саме обов'язкове надання суду підтверджуючого документу виключає спір щодо поважності нез'явлення адвоката в судове засідання і стане підставою для відкладення судом розгляду кримінального провадження. Слід зазначити, що окремі судді та деякі територіальні органи дисциплінарного провадження не визнають участь адвоката в іншому судовому процесі поважною причиною його відсутності у засіданні. Навпаки, дорікають йому в «захланності» щодо кількості взятих на себе зобов'язань із договорів про надання адвокатських послуг, нездатність раціонально розпоряджатися

¹ Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з 'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 року URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

² Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

власним часом та зорганізувати свій робочий день. Нерідко, це має наслідком відкриття щодо адвоката дисциплінарного провадження.

«Чи буде участь адвоката у науковій конференції поважною підставою для нез'явлення до суду?»¹ – питання, відповідь на яке складно дати відразу ж, не обмірковуючи. Адже участь у науковій конференції не є професійним правом чи обов'язком, що безпосередньо впливає з правового статусу адвоката. Хоча, у п.10 «Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженому рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 р. № 85 чітко зазначено, що участь у різного роду конференціях є видами підвищення кваліфікації адвокатів, що забезпечують його безперервність². Тому заздалегідь здійснене адвокатом повідомлення суду про неможливість участі в судовому засіданні через залучення до роботи конференції та підтвердження цього факту документально – правомірна підстава відкладання судового розгляду.

Відмова від захисника та заміна його іншим, надання судом новому захиснику часу, достатнього для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки його до участі в судовому засіданні, також є підставами для відкладення судового розгляду.

Тож захисник належить до осіб, відкладення судового розгляду у випадку не прибуття яких у судові засідання, залежить від причини неприбуття і думки учасників кримінального провадження. Понад те, висновок про неможливість судового розгляду внаслідок нез'явлення у судові засідання конкретного захисника, насамперед, залежить від

¹ Сеник Т.Б. Неприбуття захисника в судові засідання як підстава для відкладення судового розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали III міжнародної наукової конференції*. (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2018р.). Тернопіль: Економічна думка, 2018 С. 134-136

² Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 року № 85. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2016-06-13-poryadki_57ebd2d6f3f41.pdf

думки з цього приводу обвинуваченого, а потім лише від причин його неприбуття до суду.

Підстави для відкладення судового розгляду залежно від поведінки, волевиявлення суб'єктів кримінального провадження можуть бути поділені на:

- а) суб'єктивні, тобто ті, які залежать від учасників кримінального провадження: неприбуття в судове засідання кого-небудь з учасників провадження, без яких неможливий розгляд справи в даному судовому засіданні;
- б) об'єктивні, тобто ті, які не залежать від учасників кримінального провадження, а зумовлені об'єктивними обставинами: необхідність проведення судової експертизи; витребування доказів; внаслідок появи нових обставин, задоволення клопотання про відвід судді (колегії суддів), прокурору тощо.

Підстави для відкладення судового розгляду у контексті порушення розумного строку, на нашу думку, можна поділити на дві групи: формально визначені та оцінні.

До формально визначених підстав належать: неявка в судові засідання учасника кримінального провадження без повідомлення підстав такого неприбуття, відсутність відомостей про вручення йому судової повістки. Відкладення судового розгляду з цих підстав не залежить від розсуду суду.

До оцінних підстав відкладення судового розгляду слід віднести повідомлення про неможливість взяти участь у судовому розгляді із поважних підстав.

Тож, відкладення судового розгляду із цих підстав залежить від суддівського розсуду, а саме: визначення причин неприбуття учасників кримінального провадження, оповіщених належним чином, поважними; визнання обов'язкової участі учасника кримінального провадження у судовому засіданні.

Судовій практиці відомі чимало підстав для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: від чітких визначених процесуальним законом (неприбуття на виклик суду;

необхідність подання додаткових доказів; ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; необхідність підготуватися до судових дебатів тощо) до «форс-мажорних» (погане самопочуття учасника судового провадження в залі суду; вимкнення електроенергії; крадіжка важливих документів; блокування зали судового засідання та ін.).

Однак не кожне відкладання судового розгляду обумовлене об'єктивними обставинами. Нерідко воно є наслідком зловживання особою своїми процесуальними правами, а, відтак, неповаги до суду та інших учасників судового провадження. Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що суд, забезпечуючи безперервність (ч. 1 ст. 322 КПК України) та здійснення судового розгляду кримінального провадження в розумні строки (ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 318 КПК України) зобов'язаний оперативно реагувати на випадки його затягування і застосувати до «винних» осіб передбачені законом заходи впливу.

Крім того, залежно від ініціатора підстав для відкладення судового розгляду можна умовно поділити на дві групи:

- 1) підстави для відкладення судового розгляду з ініціативи суду;
- 2) підстави для відкладення з ініціативи інших учасників кримінального провадження.

Як нами уже було зазначено, відкладення судового розгляду з цих підстав може мати місце з урахуванням дотримання вимог ст. 337 КПК України щодо меж судового розгляду.

У межах цього дослідження проаналізовано ухвали винесені судами першої інстанції щодо відкладення судового розгляду. В результаті цього було виявлено підстави, за якими судді за власною ініціативою відкладають розгляд справ (перша група підстав для відкладення). Найбільш поширені:

- 1) неприбуття в судові засідання учасника кримінального провадження, якщо стосовно нього в суду відсутні

- відомості про його повідомлення про час і місце судового розгляду¹;
- 2) факт знаходження матеріалів судової справи на момент дати проведення судового розгляду у вищій судовій інстанції, при цьому перевірці в апеляційному або касаційному порядку піддавалася одна із ухвал суду першої інстанції, що підлягають оскарженню в силу КПК України²;
 - 3) неможливість вирішення питання про готовність справи до судового розгляду в частині формування складу суду в конкретному судовому засіданні³;
 - 4) неможливість розгляду справи суддею (якщо йдеться про розгляд кримінального провадження суддею одноосібно), чи одним із суддів (якщо розгляд кримінальної справи здійснюється колегіально), або ж присяжним засідателем (якщо розгляд справи здійснюється за участю присяжних) у зв'язку із відпусткою, хворобою, відрядженням (наприклад, відрядження судді у зв'язку із участю його в роботі Вищих органів суддівського самоврядування)⁴;
 - 5) відсутність доказів сповіщення присяжних засідателів, що були залучені до участі у судовому провадженні, про час і місце конкретного судового засідання⁵;
 - 6) необхідність з'ясування низки питань, пов'язаних із призначенням експертизи: про саму можливість проведення тієї чи іншої експертизи; про питання, які мають ставитися перед експертом; про строки проведення експертизи; про

¹ Ухвала Жовтководського міського суду Дніпропетровської області від 7 травня 2018 р. Справа №176/901/18. Провадження № 1-кп/176/90/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73813344>

² Ухвала Жовтневого районного суд м. Дніпропетровська від 23 січня 2018 р. Справа № 201/5042/17. Провадження № 201/5042/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71739192>

³ Ухвала колегії суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16 травня 2019 р. Справа № 753/24070/16-к. Провадження № 51-10318км18. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=81796941&red=100003191ed8823c101b7f79370824b2161018&d=5>

⁴ Ухвала Апеляційного суду Житомирської області від 14 серпня 2018 р. Справа №282/1133/18. Провадження 282/1133/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75783132>

⁵ Постанова колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного суду від 26 червня 2018 р. Справа №520/8135/15-к. Провадження 520/8135/15-к. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_26_06_2018_roku_u_spravi_520_8135_15_k/

експерта, якому може бути доручено проведення експертизи¹;

- 7) у зв'язку із необхідністю виклику нових свідків, залучення до справи або витребування письмових і речових доказів тощо².

Найчастіше суд апеляційної інстанції допускає надання нових доказів, задовольняє клопотання про виклик нових свідків, проведення експертизи, залучення до справи або витребування письмових і речових доказів, навіть якщо в суді першої інстанції заявлялося клопотання про їх витребування. За цих умов заслуговує уваги рекомендація суддям першої інстанції проявляти більшу ініціативу у витребуванні доказів за наявності тільки відомостей про їх існування, зрозуміло, що за умови при їх належності до предмету доказування і необхідності. Наслідком витребування відповідних доказів судом буде відкладення судового розгляду. Водночас існує побоювання, що такі дії суду можуть бути розцінені сторонами як допомогу одній з них у зібранні доказів. У випадках, передбачених законом ініціатива суду в призначенні експертизи є обов'язковою.

- 8) у зв'язку із необхідністю проведення внутрішньою безпекою органу досудового розслідування внутрішньої перевірки щодо наявності або відсутності факту застосовування під час здійснення досудового розслідування до обвинуваченого тортур, катувань, мордувань тощо, про що заявив обвинувачений під час судового засідання³;
- 9) необхідність проведення перевірки достовірності заяви про фальсифікацію доказів⁴;

¹ Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 17 червня 2022 р. Справа № 464/2026/13-к. Провадження N 1-кп/466/130/22 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/104821224>

² Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 29 березня 2021 р. Справа № 461/6133/19. Провадження № 1-кп/461/106/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95893472>

³ Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 24 січня 2018 р. Справа № 201/17999/17. Провадження № 1-кк/201/6/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71861640>

⁴ Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 17 жовтня 2014 р. Справа № 757/28723/14-к. Провадження не визначено. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54518299>

10) необхідність повідомлення про час і місце судового засідання іноземну особу або витребування доказів на території іншої держави. Проте в практиці суду за останні кілька років ця причина відкладення судового засідання є нечастою¹.

До підстав для відкладення судового розгляду кримінального провадження з ініціативи інших його учасників (друга група підстав для відкладення), належать:

- 1) неможливість прибуття в судове засідання потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача їх представників, обвинуваченого, захисника, прокурора тощо. Якщо таке клопотання обґрунтоване посиланнями на поважні обставини і підтверджено відповідними документами, суд, як правило, задовольняє його. Водночас, не слід забувати про випадки, за яких нез'явлення учасників кримінального провадження є обов'язковою підставою відкладення судового засідання²;
- 2) зайнятість прокурора або захисника, представника потерпілого, цивільного позивача чи цивільного відповідача в інших судових процесах³;
- 3) нез'явлення свідків, допит яких визнаний обов'язковим⁴;
- 4) задоволення судом клопотання учасника кримінального провадження про витребування доказів про надання йому часу для подання додаткових нових доказів, а також долучення до матеріалів кримінального провадження нових доказів, з якими інші учасники судового провадження, що

¹ Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 21 вересня 2018 р. Справа № 461/7090/18. Провадження не визначено. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76699574>

² Ухвала Гайсинського районного суду Вінницької області від 13 червня 2018 р. Справа №129/2997/17. Провадження не визначено. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74712200>

³ Ухвала Апостолівського районного суду Дніпропетровської області від 16 листопада 2020 р. Справа №171/1510/20. Провадження №1-кп/171/228/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92903006>

⁴ Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 24 липня 2018 р. Справа №127/23534/17. Провадження №1-кп/127/659/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/75455055/>

не були ознайомлені, хочуть ознайомитись і їм для цього потрібен час¹.

З огляду на вищенаведене та з метою дотримання розумності строку судового розгляду, слід передбачити підстави, які є обов'язкові для відкладення судового розгляду, і підстави, за якими судовий розгляд може не відкладатися. Статистичні дані щодо підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні за 2018-2022 р.р. проаналізовано у додатках. (*див. Додатки Е, Є, М*).

Тож, норми КПК України і судова практика, залежно від мети застосування, дають можливість виокремити чотири групи підстав для відкладення судового розгляду кримінального провадження: 1) у зв'язку із неприбуттям чи вибуттям учасників кримінального провадження; 2) для реалізації прав учасників кримінального провадження; 3) з метою забезпечення процесу доказування в кримінальному провадженні; 4) у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників кримінального провадження (ці групи підстав будуть розглянуті надалі).

2.3. Відкладення судового розгляду у зв'язку з неприбуттям чи вибуттям суб'єктів кримінального провадження

Відповідно до ч. 5 ст. 28 КПК України кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Своєю чергою, КПК України встановлює, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку (ч. 1 ст. 318 КПК України) та відбуватися безперервно, крім часу,

¹ Ухвала Білозерський районний суд Херсонської області від 25 травня 2018 р. Справа №648/1574/17. Провадження № 1-кп/648/30/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/74264216/>

призначеного для відпочинку (ч. 1 ст. 322 КПК України). Частина 2 ст. 322 КПК України містить виняткові підстави для відкладення судового розгляду, за яких це не вважатиметься порушенням його безперервності. Одними з них є неприбуття сторони або іншого учасника кримінального провадження.

Відкладення судового розгляду з цієї підстави призводять до «затягування» судового процесу, що чітко показує наведений аналіз судових рішень у інфографіці (див. *Додатки Е, Є*).

У спеціальній літературі причини неприбуття в судові засідання запропоновано поділяти на три групи: 1) ненавмисні (коли особа взагалі не знала про необхідність прибуття до суду, наприклад, якщо до особи виклик в суд не доведений); 2) навмисні (коли особа з тих чи інших причин умисно ухиляється від явки до суду); 3) поважні (коли особа своєчасно повідомлена про її виклик до суду, але не може подолати обставини, що перешкоджають з'явленню до суду)¹.

Однак така пропозиція є неповною. Необхідно визначити ще дві причини, а саме: 4) неповажні (наприклад, юридична необізнаність учасника кримінального провадження, відсутність коштів для проїзду до місця судового розгляду, зайнятості в іншому судовому процесі); 5) інші перешкоди (наприклад, перебування учасника кримінального провадження на території, тимчасово не підконтрольній Україні чи учасник кримінального провадження призваний на військову службу за мобілізацією, на особливий період (окрім, обвинуваченого, адже згідно ч.1 ст. 335 КПК України судові провадження зупиняється).

Окрім того, у абз. 5 п. 1 листа ВСС України передбачено перелік поважних причин, через які учасник кримінального провадження може не з'явитися на судові засідання, так відповідно до ст. 138 КПК України є неможливість такої особи прибути у судові засідання у зв'язку із: 1) затриманням,

¹ Сенік Т.Б. Неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження як підстава для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 3. С. 93.

триманням під вартою або відбуванням покарання; 2) обмеженням свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставинами непереборної сили (епідемії, військові дії, стихійне лихо тощо); 4) відсутністю особи за місцем проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжкою хвороби або перебуванням у закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю (за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад); 6) смертю близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозною загрозою їхньому життю; 7) несвоєчасним одержанням повідомлення про виклик; 8) іншими обставинами, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик¹.

Видається правильним прагнення ВСС України визначити поважні причини відсутності учасника кримінального провадження в судовому засіданні, однак варто зазначити, що неприбуття учасника кримінального провадження у судові засідання з поважних причин повинна бути підтверджена належними і допустимими доказами. Вказані докази мають бути наявними на момент вирішення питання про відкладення розгляду справи. На нашу думку, обов'язок суду відкласти судовий розгляд виникає за умови неодмінної доведеності поважності причин неприбуття учасників кримінального провадження.

Одна з підстав для відкладення судового розгляду кримінального провадження пов'язана із *суддею*. У судовому розгляді може виникнути необхідність заміни відведеного судді, що зумовлює відкладення судового розгляду. Право на заявлення відводу є одним із прав учасників кримінального провадження, спрямованих на забезпечення неупередженого та справедливого

¹ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446>

судового розгляду. Підстави для відводу судді встановлені ст. ст. 75-79 КПК України. Враховуючи наявність єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, повторна участь судді в судовому розгляді теоретично повинно виключатися. За цих обставин підставою для відкладення судового розгляду є встановлення обставин, передбачених ст. ст. 75, 76 КПК України, зокрема, така підстава підтверджується судовим рішенням.

Для прикладу, наведемо таку справу. Суддя Кіровського районного суду м. Дніпропетровська постановив ухвалу про відвід судді відповідно до п. 4 ч.1 ст. 75 КПК України, адже суддя не може брати участь у кримінальному провадженні, за наявності інших обставин, які викликають сумніви у його неупередженості. Суддя особисто знайомий з обвинуваченим і це може викликати сумніви у його неупередженості, тому з метою об'єктивності судового розгляду суддя повинен бути відведеним¹.

Підстави для відкладення судового розгляду умовно можна поділити на суб'єктивні, що пов'язані з організацією роботи колегії суддів, та об'єктивні.

До суб'єктивних підстав можна віднести труднощі організації судових процесів саме суддею чи колегією суддів, у зв'язку зі значним навантаженням кожного із суддів – членів колегії, що тягне за собою складність у погодженні суддями наступних дат судового розгляду; не проведення належного планування та підготовки слухання справи, особливо коли можна заздалегідь припустити, що будуть відсутні необхідні чинники (наприклад, облаштовані зали судового засідання з відеоконференцією). Це, своєю чергою, призводить до зайвих та тривалих відкладень судового розгляду. Хвороба² судді чи перебування судді у відпустці¹ є

¹ Ухвала Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ від 14 лютого 2019 р. Справа №203/538/19. Провадження № 1-кп/0203/404/2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79811364>

² Ухвала колегії судді судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 20 лютого 2019 р. Справа №455/178/19. Провадження №11-п/811/189/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80004592>

підставами суб'єктивного характеру, які мають місце практично у кожному кримінальному провадженні, що перебуває у провадженні судів більше одного року.

До об'єктивних підстав для відкладення судового розгляду можна віднести випадки відсутності вільних залів судових засідань. Прикладом є твердження судді щодо постійної зайнятості зали судового засідання.

Крім того, відкладення судового розгляду відбувається при формуванні нової колегії суддів. У разі зміни всього складу колегії суддів, судовий розгляд повинен проводитися спочатку.

З огляду на вищевикладене доречно доповнити ст.321 КПК України ч. 3 такого змісту: *«При відкладенні судового розгляду у зв'язку з вибуттям судді, судовий розгляд повинен відбутися не пізніше десяти днів з моменту винесення ухвали про відкладення судового розгляду»*.

Наступною підставою для відкладення судового розгляду є *неприбуття обвинуваченого* в судові засідання. Суд зобов'язаний прийняти рішення, яке одночасно має бути спрямованим на недопущення порушення права обвинуваченого на захист і забезпечення судочинства в розумні строки. Адже неприбуття (недоставлення) обвинуваченого у судові засідання – це не лише перешкода для судового розгляду та підстава для його відкладання, але й одна з причин тривалого розгляду кримінального провадження.

У КПК України прямо передбачено, що істотними порушеннями кримінального процесуального закону визнається розгляд кримінального провадження за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 323 чи ст. 381.

Згідно зі статистичними даними у 93 222 випадках обвинувачені не з'явилися у судові засідання протягом 2018 р.,

¹ Ухвала колегії судді судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 13 липня 2020 р. Справа №1-34/03. Провадження №11-п/811/895/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90374652>

натомість у 2019 р. суттєво менша неявка обвинувачених у судові засідання, а саме: 91 042 випадки. Протягом 2020-2021 р.р. також зменшилася кількість підстав відкладення розгляду кримінальних проваджень у зв'язку неприбуття обвинуваченого на 90 132 тис. та 89 753 тис. випадків. (див. *Додаток І, М*).

Як зазначає Ю. Матейко (і з цим варто погодитися), неприбуття обвинуваченого за викликом у судові засідання належить до обов'язкових підстав для відкладення судового розгляду. Частина 1 ст. 322 КПК України встановлює, що: «якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду»¹.

У випадку неприбуття обвинуваченого в судові засідання важливим є чітке розуміння необхідності установлення двох важливих юридичних фактів – «ухилення обвинуваченого від явки на виклик суду» та «нез'явлення з інших причин», що тягнуть важливі правові наслідки. Адже залежно від юридичних фактів постає питання про необхідність відкладення судового розгляду, зупинення судового провадження або ж здійснення спеціального судового провадження.

Матеріали кримінального провадження, які вивчені у межах цього дослідження свідчать, що неприбуття у судові засідання обвинувачених часто зумовлене тим, що вони намагаються ухилитися від правосуддя, або відстрочити розгляд кримінального провадження з метою закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Непоодинокими є й випадки неприбуття обвинувачених в судові засідання у зв'язку із віддаленістю проживання, погодними умовами.

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 8.

До речі, у ч. 1 ст. 174 КПК Італії передбачено, якщо місце обвинуваченого зареєстроване за межами муніципалітету, в якому знаходиться судовий орган, який здійснює судовий розгляд, граничний строк явки обвинуваченого продовжується на кількість днів, необхідних для добирання до суду. У випадку добирання громадським транспортом строк продовження становить один календарний день, у разі відстані більше п'ятисот кілометрів, у інших випадках добирання до судового органу становить один день, що відповідає ста кілометрам. У будь-якому випадку продовження строку не може перевищувати трьох днів¹.

За такого підходу проблема відкладення судового розгляду, у зв'язку із віддаленістю проживання чи знаходження, не виникає. Запровадивши цю норму, законодавець надав додаткову можливість обвинуваченому добратися до місця судового розгляду у межах розумного строку. Це положення доречно відобразити і у КПК України шляхом запровадження загальної норми про те, що строк відкладення судового розгляду не повинен перевищувати десяти днів (див. *Додаток Б*).

У § 230 КПК ФРН передбачено, що у випадку неприбуття підсудного судовий розгляд не проводиться. Суд приймає рішення про відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, адже участь обвинуваченого є обов'язковою. Якщо неявка підсудного (обвинуваченого) недостатньо виправдана, то суд приймає розпорядження про його примусовий привід або постанову про арешт².

Для прикладу, КПК Республіки Польщі, передбачає обов'язкову участь обвинуваченого у судовому розгляді, що є додатковою гарантією захисту його прав, оскільки надає йому можливість самому захищати свої права і законні інтереси в суді. У §1 art. 376 цього ж кодексу, передбачено, якщо обвинувачений,

¹ Codice di procedura penale Italia. URL: <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-secondo/titolo-vi/art174.html>

² Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich URL: <https://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt.jsessionid=node0kfzx86rcro8d1l4j15dream2e9762.node0?0>

присутність якого на засіданні є обов'язковою, вже дав пояснення та вийшов із зали суду без дозволу головуючого, суд може проводити слухання без відкладення судового розгляду, незважаючи на відсутність обвинуваченого. Суд постановляє ухвалу про затримання та примусове притягнення обвинуваченого до відповідальності, якщо суддя вважає його присутність необхідною. Рішення про затримання та примусове вручення може бути оскаржено до іншого рівнозначного складу цього суду¹.

Наведене правове регулювання нагадує положення КПК Хорватії, який розрізняє інститут відкладення судового розгляду та його припинення.

Так, відповідно до ст. 406 КПК Хорватії, суддя відкладає судовий розгляд, якщо під час судового засідання буде встановлено, що обвинувачений не може з'явитися до суду або існують інші перепони, які перешкоджають успішному розгляду справи. При відкладенні судового розгляду суддя в ухвалі зазначає дату і годину судового розгляду². Так, згідно з ст. 407 КПК Хорватії, якщо строк відкладення судового розгляду триває більше трьох місяців, судовий розгляд проводиться спочатку³.

Зазначене правове регулювання є слушним, оскільки, у разі довготривалого відкладення судового розгляду, учасники кримінального провадження позбавляються права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку та обґрунтованості висунутого кримінального обвинувачення.

У ст. 319 КПК Франції є подібне вирішення питання, щодо неприбуття обвинуваченого. Якщо обвинувачений відмовляється з'явитися у судове засідання, суд складає протокол про відкладення судового розгляду і на підставі цього рішення

¹Kodeks postępowania karnego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

²Croatia Criminal Procedure Code URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/05/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf

³Croatia Criminal Procedure Code URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/05/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf

постановляє виклик обвинуваченого у судове засідання за допомогою поліції. Згідно зі ст.320 КПК Франції, якщо обвинувачений не з'являється на виклик судді, суд може розпорядитися доставити його в примусову порядку, окрім того, суд у протоколі зазначає, що обвинувачений здійснював опір. Незважаючи на відсутність обвинуваченого, суддя постановляє рішення про ігнорування судового розгляду обвинуваченим¹.

Деякі французькі дослідники зазначають, що суд може винести певні процесуальні рішення щодо учасника судового розгляду, який не з'явився або відмовляється з'явитися в судове засідання. Зрештою, суд може видати ордер на взяття під варту або арешт, якщо обвинувачений ухиляється від виконання покладених на нього обов'язків судом або якщо виявиться, що затримання є єдиним способом забезпечення його присутності під час кримінального провадження².

У ч. 5 ст. 139 КПК України зазначено, що «ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження».

Зі змісту цього положення випливає, по-перше, для того аби обвинувачений вважався таким, що ухиляється від явки на виклик суду, він повинен без поважних причин неприбуття до суду як мінімум двічі, через що судом щоразу здійснювалося відкладення судового розгляду. По-друге, таке ухилення обвинуваченого є підставою для здійснення спеціального судового провадження. По-третє, системний аналіз

¹ Code de procedure penale Republique Francaise URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167423/#LEGISCTA000006167423

² Pradel J. Procédure pénale. 17e édition.Paris: Éditions Cujas, 2013. P.975.

вищезазначеної норми (ч. 5 ст. 139 КПК України) з іншими нормами КПК України (ч. 2 ст. 134, ст. ст. 135-138, ч. 2 ст. 297-1, ч. 3 ст. 323 КПК України), дає підстави констатувати, що у випадку ухилення обвинуваченого від явки до суду мають бути достовірні відомості, що обвинувачений знає або повинен був знати про судові провадження щодо нього і належним чином повідомлений про дату, час і місце судового розгляду в його кримінальному провадженні і, що ухиляється він саме від прибуття до суду і, що причина його нез'явлення у судові засідання – неповажна підстав відкладення судового розгляду.

Згідно з правоположенням, сформульованим Пленумом ВСС України, установлення факту зникнення обвинуваченого та відсутності даних про місце його перебування можливе за наявності відповідних матеріалів, зокрема, інформації поліції, прокуратури, письмових повідомлень відділень поштового зв'язку, письмових заяв родичів, сусідів обвинуваченого тощо¹. Як вбачається з КПК України, суд може застосувати суворіші примусові заходи до обвинуваченого, ніж до інших учасників кримінального провадження. Так, поряд із ч. 1 ст. 323 КПК України, де зазначено, що до обвинуваченого, який не прибув у судові засідання, суд може постановити ухвалу про застосовування примусових заходів впливу або (та) ухвалу про накладання грошового стягнення, законодавець передбачає можливість застосування більш суворого, ніж уже обраний, запобіжного заходу.

Варто зазначити, що застосування примусових заходів впливу судом надає можливість дотримуватися вимог процесуального закону про обов'язкову участь обвинуваченого у судовому розгляді. Крім того, є додатковою гарантією захисту права обвинуваченого, оскільки надає йому можливість самому

¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 6 «Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції» URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-08>.

захищати свої права і законні інтереси в суді. Вказана вимога дає змогу суду безпосередньо вислухати доводи обвинуваченого, спрямовані на спростування обвинувачення чи на пом'якшення покарання, перевірити й оцінити їх у сукупності з іншими наявними у справі доказами та прийняти законне і обґрунтоване рішення. Таким чином, КПК України передбачає цілий спектр заходів процесуального примусу, який може бути застосований до обвинуваченого для забезпечення дотримання розумного строку кримінального провадження та уникнення безпідставних відкладень судового розгляду.

При вирішенні питання щодо затягування судового розгляду та відкладення кримінального провадження у зв'язку неприбуттям обвинуваченого, вважаємо за доцільне звернути увагу на відкладення судового розгляду у період воєнного стану. Хоча воєнний стан введено на всій території України, а бойові дії проводяться не у всіх регіонах, а на частині територій вони припинені, у судовій практиці існують випадки відкладення судового розгляду у зв'язку неявкою обвинуваченого через воєнний стан¹. На нашу думку, судовий розгляд повинен відбуватися не лише безпосередньо в залах судових засідань, а й дистанційно.

Слід погодитися, з позицією ККС ВС викладену у листі від 3 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», якщо через об'єктивні обставини учасник кримінального провадження не може брати участь у засіданні в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою технічних засобів, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, як виняток, можна допускати участь такого

¹ Ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 18 травня 2022 р. Справа №464/3744/19. Провадження №1-кп/464/69/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104389212>

учасника в режимі відеоконференцзв'язку за допомогою інших засобів¹.

Дійсно, з урахуванням положень чинного КПК України, вказані особливості є слушними, оскільки повністю ґрунтуються на забезпеченні прав і виконанні обов'язків учасників кримінального провадження. Навіть перебування обвинуваченого або його захисника закордоном не звільняє від загального обов'язку явки за викликом до суду, а у разі неможливості фізично бути присутнім, обвинувачений зобов'язаний бути присутнім через використання технічних засобів і відповідного програмного забезпечення. Водночас нині непоодинокими є випадки, коли обвинувачені, перебуваючи у відносно безпечних регіонах України або закордоном, після запровадження воєнного стану стали «наполягати» на необхідності безпосередньої участі у судовому розгляді². При цьому, до запровадження воєнного стану ці ж обвинувачені, посилаючись на пандемію коронавірусу, просили в суду дозвіл на участь у судових засіданнях у дистанційному режимі³. При цьому клопотання про відкладення судового розгляду можуть подаватися через інтернет із накладенням електронного підпису.

Водночас сьогодні поширеною є практика призначення судових засідань з високою оперативністю, оскільки карта бойових дій постійно переміщається, з огляду на це, підсудність судових справ змінюється (станом на травень 2022 р. змінено територіальну підсудність 98 судів). Втім, у кожному конкретному випадку суд має визначити чи підстава неприбуття обвинуваченого у судові засідання поважна. Хоча неявка до суду

¹ Позиція Касаційного кримінального суду Верховного суду України від 3 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00820?an=25>

² Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 12 вересня 2022 р. Справа №450/2149/22. Провадження № 1-кп/450/390/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106170497>

³ Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 липня 2021 р. Справа №320/2582/19. Провадження №51-1524/км/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98728751>

у зв'язку з воєнними діями згідно п. 3 ч. 1 ст. 138 КПК України є поважною причиною неприбуття на виклик суду, на наше переконання, критеріями поважності прибуття повинні бути: 1) оперативна обстановка на території розташування суду; 2) місце перебування обвинуваченого; 3) інтенсивність введення бойових дій; 4) встановлення тимчасових окупаційних режимів на відповідних територіях; 5) функціонування транспортних комунікацій, наявність зв'язку, у тому числі інтернету; 6) добросовісність виконання обвинуваченим своїх процесуальних обов'язків.

Проте, відсутність обумовленого строку відкладення судового розгляду, не дає можливість повноцінного дотримання розумного строку під час військових дій, що, своєю чергою, передбачає порушення кримінального процесуального закону. З урахуванням цих обставин, відкладення судового розгляду зумовлює затягування кримінального провадження.

У КПК України не має жодної статті, яка б чітко вказувала строк відкладення судового розгляду. Тому КПК України доцільно доповнити положеннями, які визначали б строк відкладення судового розгляду. Окрім того за, результатами соціологічного опитування суддів, прокурорів та адвокатів у Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій областях стосовно запровадження строку відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні виявилось, що 15% опитаних респондентів вважають, що необхідно запровадити строк відкладення судового розгляду, 45% – вважають запровадження строку не потрібно, а 40% опитаних вважають, що все потрібно залишити без змін (*див. Додаток Г, пунт. 12*).

З цією позицією, ми не погоджуємося, оскільки така практика відома європейським державам. Наприклад, у ст. 407 КПК Хорватії положення про прийняття процесуального рішення щодо відкладення у судовому розгляді, може використовуватися з метою відпочинку, наприкінці робочого дня, а також для

короткочасного отримання доказів або підготовки до обвинувачення чи захисту. Як правило, після закінчення строку відкладення слухання продовжуються, якщо не змінився склад судової колегії або відкладення тривало більше 15 днів. У такому випадку судовий розгляд ведеться з самого початку, що тягне за собою необхідність повторного проведення дослідження певних доказів¹.

Проведений аналіз КПК Республіки Польща, дає можливість стверджувати, що дозволена тривалість відкладення судового розгляду становить 35 днів², що у свою чергу є надто тривалим строком для відкладення судового розгляду.

Строк у десять днів виглядає «безпечним», наприклад, з погляду можливості надання певних доказів чи прибуття обвинуваченого для судового розгляду. Однак важко вважати його оптимальним у світлі безперервності судового розгляду, адже учасники судового розгляду можуть зловживати процесуальними правами. Тож, строк у десять днів не перевищує меж граничного строку, передбаченого цим Кодексом, а також є таким, що дає достатньо часу для вчинення відповідних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень та не перешкоджає реалізації права на захист.

З огляду на це, ч. 3 ст. 322 КПК України доречно доповнити таким положенням: *«Строк відкладення судового розгляду не повинен перевищувати десяти днів з моменту винесення ухвали про відкладення судового розгляду, крім випадків передбачених цим Кодексом»*.

У контексті аналізованої проблематики варто звернути увагу на ч. 1 ст. 458 КПК Італії, згідно з якою обвинувачений може вимагати винесення скороченого вироку, заявивши клопотання з попереднім повідомленням прокурора протягом п'ятнадцяти

¹Croatia Criminal Procedure Code URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/05/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf

²Kodeks postępowania karnego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

днів. Суддя призначає судові засідання ухвалою, повідомляючи про це прокурора, обвинуваченого, захисника та потерпілого не менше, ніж за п'ять днів. Якщо, суддя не може здійснити судовий розгляд, передає справу до іншого суду¹.

Окрім відкладення судового розгляду у зв'язку з військовими діями, в судовій практиці судовий розгляд відкладають з інших підстав, які не відображені у КПК України: відсутність транспорту у конвойних підрозділах; несприятливі погодні умови; невідповідність адреси, вказаної в матеріалах справи, місцю фактичного проживання; невиконання органами поліції ухвал про здійснення приводу².

Проблемою також є ситуації, за яких обвинувачений відмовляється від захисника, що, своєю чергою, може призвести до необхідності його заміни. Новий захисник, вступаючи в процес, не будучи ознайомленим з матеріалами кримінального провадження, заявляє про це клопотання, внаслідок чого судовий розгляд відкладається.

Резюмуючи, зазначимо, що законодавче закріплення підстав для відкладення судового розгляду у зв'язку з неприбуттям обвинуваченого, не лише не відповідає судовій практиці, але й не завжди зобов'язує учасників кримінального провадження виконувати свої процесуальні обов'язки.

З огляду на вищевикладене, постає питання: як суд може реагувати на неприбуття обвинуваченого?

По-перше, суд з'ясовує, чи підстави неприбуття є поважними. Поважність підстави неприбуття повинна бути доведена до відома суду і засвідчена відповідними документами. По-друге, суд відкладає розгляд справи, призначає дату нового засідання і вживає заходів для забезпечення прибуття обвинуваченого до

¹ Codice di procedura penale Italia URL:<https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-secondo/titolo-vi/art174.html>

² Ухвала Яворівського районного суду Львівської області від 18 квітня 2019 р. Справа № 460/4857/16-к. Провадження №1-кп/460/65/19.URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81251944>

суду. По-третє, суд своєю ухвалою може постановити рішення про привід обвинуваченого та/або ухвалу про накладення на нього грошового стягнення. Тож, порядок реагування суду у випадку неприбуття обвинуваченого зрозумілий, однак у КПК України, відсутнє положення, щодо добровільної відмови обвинуваченого від бажання брати участь у судовому розгляді. Вважаємо доцільним це передбачити, проте, така відмова повинна відповідати наступним вимогам: 1) написана у письмовій формі із підтвердженням особистого волевиявлення або заявлене клопотання під час судового розгляду; 2) санкція статті, що інкримінується обвинуваченому, не пов'язана із позбавлення волі; 3) відмова брати участь під час судового розгляду повинна бути погоджена учасниками кримінального провадження.

Тож, це буде означати, що особа вважається належним чином ознайомленою зі змістом судових повісток, а отже, обізнаною про здійснюване судом щодо неї кримінального провадження.

Зважаючи на окреслене, важливо це закріпити у ч. 5 ст. 323 КПК України: *«Особа, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, санкція статті якого не пов'язана з позбавленням волі, має право подати клопотання про проведення судового розгляду за її відсутності».*

Серед підстав для відкладення судового розгляду найпоширенішими є *неприбуття прокурора та захисника* у судові засідання без поважних причин. Приблизно у 20% випадків відкладення судового розгляду зафіксовано через неявку прокурора, хоч поширена й практика неприбуття захисників або подання ними відповідних клопотань з посиленням на зайнятість в іншому процесі.

Важливими критеріями оцінки ефективності здійснення прокурором своїх повноважень у кримінальному провадженні є участь у судовому розгляді. Так, у межах всієї України у 2017 р. було відкладено судовий розгляд у кримінальному провадженні з

підстав неприбуття прокурора 4 628 разів, натомість у 2018 р. – 4 571 раз¹. В 2019 р. у 4 684 кримінальних провадженнях винесено ухвали про відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям прокурора². У 2020 р. внаслідок неприбуття прокурора збільшилась кількість відкладень судового розгляду на 60,9% з 4 684 до 7 537 разів³. Упродовж 2021 р. зменшилася кількість судових рішень щодо відкладення судового розгляду до 7 014⁴(див. *Додаток І*). Протягом 2022 р. також зменшилася кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень у зв'язку неприбуттям прокурора – 2,3 тис (див. *Додаток М*).

У доктрині кримінального процесу, вчені вже аналізували участь прокурора у кримінальному провадженні, однак не здійснювали аналіз підстав для відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям прокурора. Правова регламентація відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям прокурора викладена у ч.1 ст. 324 КПК України якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду.

Окрім того, ч. 1 ст. 46 КПК Республіки Польща передбачає, що у справах про злочини, які переслідуються публічним обвинуваченням, участь прокурора в судовому процесі є

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018 році Верховним судом України URL:<https://www.slideshare.net/pravotv/2018-151934117>

² Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році Верховним судом України URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf

³ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2020 році Верховним судом України URL:[https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20\(kriminal\)%202020.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20(kriminal)%202020.pdf)

⁴ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році Верховним судом України URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pavos_2021.pdf

обов'язковою, якщо закон не встановлює іншого. Відступ від правила стосується справ, які розглядаються в порядку спрощеного провадження, якщо відповідно до ст. 477 КПК Польщі, явка прокурора не є обов'язковою: «неявка прокурора не перешкоджає перебігу судового розгляду чи засідання»¹.

Цікавим є французький досвід регламентації цього питання. Французькі процесуалісти, зазначають, що у випадку неприбуття прокурора, суд може відкласти судовий розгляд і покласти на іншу особу (потерпілого чи приватного обвинувача) можливість підтримувати державне обвинувачення, таким чином, зберігаючи компетенцію прокурора за загальним правом у підтриманні публічного обвинувачення, а судовий розгляд здійснюватиметься в межах розумного строку².

З огляду на це, ч. 1 ст. 324 КПК України передбачає, що суд вживає заходів для прибуття прокурора до суду. Оскільки вказані заходи у цій нормі не конкретизовані, можна зробити висновок, що законодавець має на увазі здійснення судового виклику прокурора у наступне судове засідання для його обов'язкової участі. Однак судовий виклик відповідно до ч. 2 ст. 134 КПК України, застосовується щодо всіх учасників кримінального провадження, участь яких у судовому провадженні є обов'язковою. Інших процесуальних заходів (накладення грошового стягнення, приводу тощо) щодо прокурора суд застосувати не може.

Варто погодитися з А. Лапкіним, що закон фактично не дає жодних дієвих повноважень суду, щоб вплинути на явку прокурора у судове засідання. Єдиним процесуальним наслідком, який КПК України передбачає в разі неприбуття прокурора у судове засідання, є необхідність відкладення судового розгляду. Фактично, це має відбуватися стільки разів, скільки прокурор не з'являється у судове засідання, тому систематична неявка

¹Kodeks postępowania karnego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

² Guinchard S., Buisson J. Procédure pénale. 9e édition. Paris: LexisNexis, 2013. P. 338

прокурора може затягнути судовий розгляд кримінального провадження на невизначений строк. Як наслідок, страждають інтереси справедливого правосуддя, кримінальне провадження втрачає своє правове і соціально-виховне значення, а його учасники позбавляються гарантованого Конституцією України й основоположними міжнародними актами з прав людини права на судовий захист¹.

Аналіз норм КПК України показує, що останній містить певні гарантії забезпечення участі прокурора у судовому розгляді. Судовий розгляд не може бути проведений за відсутності прокурора. Звідси прокурор не може делегувати свої повноваження щодо підтримання публічного обвинувачення іншим органам чи посадовим особам.

Частина 2 ст. 324 КПК України встановлює, що за неможливості подальшої участі прокурора в судовому провадженні він замінюється іншим в порядку, передбаченому ст. 37 КПК України. Наявність вказаних положень у статті, яка регламентує наслідки неприбуття прокурора у судові засідання, дає змогу зробити висновок, що законодавець пов'язує заміну прокурора із його неявкою до суду, зокрема на підставі звернення суду.

У разі створення групи прокурорів кожен із її членів діє як прокурор у кримінальному провадженні; за неможливості здійснення ним повноважень прокурора у кримінальному провадженні ці повноваження можуть здійснювати інші члени групи. Це означає, що у випадках, коли підтримання публічного обвинувачення здійснюється групою прокурорів, участь у судовому засіданні хоча б одного з них дозволяє провести таке судові засідання і забезпечити реалізацію функції публічного обвинувачення. Це повинно забезпечити можливість оперативної заміни за рішенням старшого прокурора групи одного члена

¹ Лапкін А.В. Щодо наслідків неявки прокурора у судові засідання. *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. №7. С. 15-20 URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15689/1/Lapkin_15-20.pdf

групи (який, наприклад, захворів, перебуває у відрядженні чи бере участь в іншому судовому засіданні) іншим прокурором зі складу групи для забезпечення участі у судовому засіданні, щоб не постановляти рішення про відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні.

З іншого боку, групи прокурорів мають створювати не як загальне правило, а як виняток - лише за необхідності, тобто у складних, багатоепізодних кримінальних провадженнях, у яких один прокурор не в змозі виконати свої повноваження самостійно. Сама по собі наявність групи прокурорів не гарантує їх участі у судових засіданнях, тому розглядати діяльність за принципом «чим численніша група прокурорів, тим більша вірогідність, що хтось із них з'явиться у судові засідання» не є коректним¹.

Зокрема, у п. 9.5. Наказу Офісу Генерального прокурора від 30 вересня 2021 р. № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» у складному кримінальному провадженні визначати групу прокурорів, зокрема із числа прокурорів прокуратур різних рівнів, а також прокурора для керівництва такою групою (старшого групи прокурорів), якому забезпечувати загальне планування, розподіл обов'язків і навантаження між членами групи, їх доступ до накопиченої інформації, обмін потрібною інформацією, контроль за своєчасністю та повнотою проведення процесуальних і слідчих дій, урахування мотивованих позицій прокурорів групи щодо додержання вимог законодавства, виконання завдань кримінального провадження, реагування на факти порушень вимог кримінального процесуального законодавства². Старші групи прокурорів відповідно до вимог законодавства повинні

¹ Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 22 березня 2019 р. Справа №461/8064/19 Провадження №1-кп/910/78/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80640566>

² Наказ Офісу Генерального прокурора від 30 вересня 2021 р. №309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

організувати участь прокурорів у судових засіданнях. Це означає, що підтримання публічного обвинувачення групою виключає можливість неприбуття прокурора у судові засідання та відкладення судового розгляду.

Попри те, що формально підтримання публічного обвинувачення в суді здійснює група прокурорів, фактично в процесі бере участь лише один прокурор, неявка якого навіть з поважних причин тягне за собою відкладення судового розгляду. На мою думку, подібне є неприпустимим: прокуратура повинна забезпечувати участь в судовому розгляді прокурорів з числа включених в групу. Своєю чергою, кожен з групи прокурорів має бути належним чином обізнаним з матеріалами кримінального провадження, аби вступити в судовий розгляд у будь-який час. Для складних кримінальних проваджень доречним є постійна участь двох прокурорів, щоб на випадок відсутності одного із них розгляд справи не переривався.

Актуальною залишається проблема неприбуття групи прокурорів та відкладення судового розгляду у зв'язку зі зміною обвинувачення, відмовою прокурора від підтримання публічного обвинувачення або ж висуненням ним додаткового обвинувачення. Так, в ухвалі Малинівського районного суду м. Одеси від 25 квітня 2019 р. у справі №521/17260/18, на судові засідання в черговий раз не з'явилася група прокурорів. Голова колегії зачитав лист від заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, який надійшов на адресу Малиновського суду 25 квітня 2019 р., де він просив не вважати неявку прокурорів до суду неповажною, відкласти засідання і дочекатися нового обвинувального акта. З цього приводу виступили адвокати та обвинувачений. Голова колегії повідомив, що наступні два засідання призначені на 26 квітня та 3 травня 2019 р¹.

¹ Ухвала колегії суддів Вищого антикорупційного суду від 20 травня 2021 р. Справа №521/17260/18. Провадження № 1-кп/991/9/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97047127>

З наведеної судової практики випливає, що в суді докази досліджувалися не один місяць, вирішення питання про погодження достатньо великого за обсягом процесуального документа не могло зводитися до церемоніальної процедури і потребувало перевірки прокурором вищого рівня відповідності зроблених публічними обвинувачами висновків досліджених у суді доказами. Про факт погодження обвинувального акту прокурор невідкладно зобов'язаний повідомити суд, у такий спосіб забезпечуючи можливість суду розглядати інші, менш важливі кримінальні провадження. Як вбачається, відкладення судового розгляду має бути достатнім для того, аби скласти проект відповідного документу, погодити його з керівником органу прокуратури, а також скерувати копію цього погодженого (або непогодженого) документу до прокуратури вищого рівня.

Безпідставне ненадання або необґрунтоване обмеження часу для вирішення питання щодо відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення, зміни прокурором обвинувачення в суді або ж висунення ним додаткового обвинувачення є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону (ця правова позиція знайшла своє відображення й у практиці суду касаційної інстанції¹).

З цього приводу слід вказати, що КПК України надає право прокурору, який підтримує публічне обвинувачення в суді, відмовитися від обвинувачення² (змінити або висунути додаткове обвинувачення), однак це рішення безпосередньо пов'язане із погодженням його керівників, де він працює і прокурорів вищого рівня. Проте, за будь-яких обставин суд повинен визначити строк відкладення судового розгляду, при цьому врахувати достатній строк для підготовки нового процесуального рішення прокурора та достатність строку для підготовки обвинуваченого, його

¹ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 січня 2016 р. Справа № 5-123км16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55192024>

² Ухвала Київського районного суду м. Полтави від 10 серпня 2018 р. Справа №638/4399/15-к. Провадження № 1-кп/552/5/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75812065>

захисника чи законних представників до захисту від додаткового обвинувачення.

У зв'язку з цим, слід пам'ятати, що одним із наслідків висунення додаткового обвинувачення (на відміну від зміни обвинувачення в суді) є те, що після закінчення встановленого судом строку (тобто строку відкладення судового розгляду), судові провадження повинно бути розпочате з підготовчого судового засідання. Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до висунення додаткового обвинувачення, здійснюється тільки у разі визнання судом такої необхідності (ч. 3 ст. 341 КПК України).

Треба зауважити, що ми маємо справу не просто з неприбуттям прокурора, а з самотійною підставою для відкладення судового розгляду, у зв'язку із необхідністю заміни прокурора. Окрім того, у випадку відмови від обвинувачення (зміни або висунення додаткового обвинувачення), час для ознайомлення нововведеного прокурора з матеріалами кримінального провадження, у складних і багатотомних кримінальних провадженнях може обчислюватися не годинами, а тижнями¹. На нашу думку, доречно у ст. 341 КПК України, закріпити строк погодження зміни прокурором обвинувачення в суді або ж висунення ним додаткового обвинувачення та/або відмови від підтримання публічного обвинувачення в один місяць. Оскільки за змістом ч. 2 ст. 341 КПК України навіть за наявності обґрунтованих підстав прокурор у жодному випадку не вправі скоригувати межі судового розгляду без погодження такого рішення із прокурором вищого рівня. Водночас ідея погодження з прокурором вищого рівня певних процесуальних рішень має більш масштабну мету – вона спрямована на запобігання незаконних та необґрунтованих рішень прокурора, який відстоює публічний інтерес у кримінальному провадженні.

¹ Сенік Т.Б. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення, зміна або висунення ним додаткового обвинувачення як підстави для відкладення судового розгляду. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. №1. С. 157-162.

Тож неприбуття прокурора необов'язково трапляється через його вину. Часто підставою цього є надмірна завантаженість прокурорів¹, які фізично не встигають бути присутніми на усіх судових засіданнях.

З викладеного можна зробити такі висновки: 1) прокурор зобов'язаний брати участь у судовому розгляді, оскільки це є необхідною складовою функції підтримання прокурором публічного обвинувачення; 2) КПК України допускає можливість колективного виконання повноважень прокурора у кримінальному провадженні (створення групи прокурорів)²; 3) єдиним процесуальним наслідком, який КПК України передбачає у разі неприбуття прокурора є відкладення судового розгляду; 4) у випадку неприбуття у судове засідання без поважних причин, суд порушує питання про відповідальність прокурора перед органом, що за законом уповноважений притягати його до дисциплінарної відповідальності³.

Цілком обґрунтовано видається, що у КПК України наявна прогалина, яка полягає у відсутності відповідальності за систематичне неприбуття прокурора у судове засідання. З огляду на це, доречно доповнити ст. 324 КПК України частиною 5 такого змісту: *«У разі встановлення судом систематичних неповажних причин неприбуття прокурора у судове засідання, суд відкладає судовий розгляд на десять днів та постановляє окрему ухвалу з направленням її прокурору вищого рівня для вжиття заходів реагування. Прокурор вищого рівня зобов'язаний повідомити суд про вжиті заходи протягом десяти днів з дня надходження окремої ухвали»*.

¹ Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 17 жовтня 2019 р. Справа №464/4360/17. Провадження №1-о/447/36/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85022756>

² Наказ Офісу Генерального прокурора від 30 вересня 2021 р. №309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

³Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 6 вересня 2017 р. № 92дп-17. URL: <https://www.kdkp.gov.ua/punishment>

Ще однією поширеною підставою для відкладення судового розгляду є *неприбуття захисника*.

Результати анкетування опитування суддів, прокурорів та адвокатів у Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій областях стосовно з'ясування найпоширенішої підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні засвідчили, що 50% опитаних вважають, що відкладення судового розгляду здійснюється через неприбуття захисника (дод. *Додаток Г, пун. 6*).

Ми згодні з цим опитуванням, оскільки однією з найпоширеніших підстав для відкладення судового розгляду є неявка учасників кримінального провадження, зокрема й адвокатів, які виступають й захисниками своїх клієнтів. Варто констатувати той факт, що в професійній діяльності захисника складаються такі ситуації, коли він із суб'єктивних чи об'єктивних причин не може з'явитися на судовий розгляд.

Перша підстава відкладення судового розгляду, пов'язана з неприбуттям захисника, викладена у ч.1 ст. 324 КПК України якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду. Одночасно, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності. Тож, змагальність забезпечує участь захисника у судовому розгляді.

Подібне вирішення закріплено у ст. 190 КПК Грузії суд відкладає судовий розгляд у зв'язку неявкою адвоката¹.

¹Criminal Procedure Code of Georgia URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

Французькі процесуалісти стверджують, що адвокат повинен бути присутнім постійно, а у випадку його відсутності суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд¹. До слова, у ст. 278 КПК Франції закріплена норма, яка зобов'язує адвоката здійснити усі дії, щоб не відбулося затримки процесу². Слід зауважити, що йдеться про виконання адвокатом своїх процесуальних обов'язків та дотримання розумного строку.

Складним залишається питання про віднесення підстав неприбуття захисника до поважних. Кримінальне процесуальне законодавство вирішення вказаного питання повністю покладає на розсуд суду. Виняток становить ст. 138 КПК України, де встановлено перелік поважних причин неприбуття особи на виклик, проте й цей перелік не є вичерпним.

Безперечно залишається думка про негативні наслідки неприбуття захисника в судове засідання, оскільки такими діями він порушує права інших учасників кримінального провадження які, своєю чергою, можуть добросовісно виконувати свої процесуальні обов'язки. Необхідно врахувати також твердження тих науковців, які відносять неприбуття захисника з неповажних підстав до однієї з форм зловживання захисником своїми правами.

Наступна підстава для відкладення судового розгляду пов'язана зайнятістю адвоката в інших судових процесах чи окремих процесуальних діях³. Зайнятість захисника, як і будь-якого іншого учасника кримінального провадження не повинна бути перешкодою швидкого і розумного судового розгляду.

Згідно історичного аналізу, думка про поважність неприбуття адвоката через зайнятість (або у зв'язку з вибуттям у відпустку) сягає своїм корінням в радянське минуле, коли кількість

¹ Pradel J. Procédure pénale. 17e edition. Paris: Éditions Cujas, 2013. P. 338

²Code de procedure penale Republique Francaise URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167423/#LEGISCTA000006167423

³ Ухвала Жидачівського районного суду Львівської області від 27 жовтня 2020 р. Справа №443/945/20. Проведення №1-кп/443/93/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92447165>

адвокатів було суворо обмежена і прирівнювалося до кількості суддів в адміністративно-територіальному утворенні. Сучасним реаліям подібний стан речей не відповідає, порушуючи як права інших учасників процесу, так і задаючи авральний темп роботи судів, що своєю чергою, негативно позначається на якості судових рішень.

Така позиція є слушною, однак, окреслюючи поважність та неповажність неприбуття захисника, зауважимо таке. Суди першої інстанції неприбуття захисника у судове засідання внаслідок його зайнятості в іншому судовому процесі розцінюють, як неявку без поважних причин та можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність¹. Систематичне надання переваги захисником участі в інших справах, невиконання свого обов'язку щодо завчасного повідомлення про неможливість прибути в судове засідання, неявка в судові засідання, які з ним погоджені завчасно, свідчить про нехтування захисником своїми професійними обов'язками².

Однак варто визнати й те, що чимало захисників, своєю чергою, не дотримуються процесуальних обов'язків щодо завчасного повідомлення головуєчого про неможливість їх неприбуття у судове засідання, не вказують підстави відкладення судового розгляду та не надають належні документи на підтвердження поважності неприбуття на судовий розгляд.

Аналізуючи відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям захисника через зайнятість в інших судових процесах чи окремих процесуальних діях, доречно зазначити, що ні Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», ні Правила адвокатської етики не врегульовують це питання.

¹ Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 01 лютого 2021 р. Справа №466/813/20. Провадження №1-кп/466/180/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94539593>

² Ухвала Золочівського районного суду Львівської області від 28 вересня 2020 р. Справа № 445/1900/19. Провадження № 1-кп/445/36/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91961101>

Наслідком цього став різнобій у правозастосовній практиці судів як у вирішенні питань щодо відкладення судового розгляду, так і у застосуванні заходів процесуального примусу у відповідь на неприбуття захисника.

Враховуючи викладене, вважаємо, що захисник повинен ефективно здійснювати захист обвинуваченого, дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність. Окрім того, захисник повинен надавати перевагу розгляду кримінального провадження, у якому обвинуваченому обрано запобіжний захід «тримання під вартою».

У зв'язку з цим зазначимо, що згідно з п.4 ст.145 КПК ФРН, якщо відкладення судового розгляду здійснюється з вини захисника, то на нього покладаються усі витрати за таке відкладення¹. Натомість в Україні, у разі неприбуття захисника (адвоката) у судові засідання з неповажних причин, суд може реагувати лише інформуванням кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури про це з ініціюванням питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Частиною 3 ст. 33 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» визначено, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеного в Єдиному реєстрі адвокатів України².

Зауважимо, що немає єдиного підходу також у дисциплінарній практиці щодо міри відповідальності захисника, який не з'явився в судові засідання без поважних причин. Кваліфікаційно-дисциплінарні комісії не визнають участь захисника в іншому судовому процесі поважною підставою³, а

¹ Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich URL: <https://lexetius.com/leges/StGB/Inhalt;jsessionid=node0kfxz86rcro8d1l4j15dream2e9762.node0?0>

² Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

³ Сенік Т.Б. Неприбуття захисника в судові засідання як підстава для відкладення розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти. *Україна в умовах реформування правової*

тому, у разі встановлення факту неприбуття захисника в судові засідання без поважних причин, накладають дисциплінарне стягнення у формі попередження, проте на практиці трапляються й інші види дисциплінарних стягнень. Таким прикладом може слугувати, зокрема, рішення Вищої КДКА від 30 вересня 2020 р. №IX-007/2020, яким до захисника за повторну неявку до судового розгляду без поважних підстав було застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на зайняття адвокатською діяльністю строком на шість місяців¹.

На нашу думку, суди повинні сприймати неприбуття захисника у судові засідання, як неявку з поважної причини, якщо вона обумовлювалася його зайнятістю відповідно до раніше узгоджених дат з іншими судами.

Ще одна підстава для відкладення судового розгляду пов'язана з участю захисника, визначена у ч.3 ст.324 КПК України, якщо подальша участь у судовому провадженні захисника неможлива, головуючий пропонує обвинуваченому протягом трьох днів обрати собі іншого захисника. Якщо в кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, прибуття в судові засідання захисника, обраного обвинуваченим, протягом трьох днів неможливе, суд відкладає судовий розгляд на необхідний для з'явлення захисника строк або одночасно з відкладенням судового розгляду залучає захисника для здійснення захисту за призначенням². На практиці проблема прийняття судом відмови обвинуваченого від захисника часто

системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали III Міжнародної наукової-практичної конференції. (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2018 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2018. С.134-136.

¹ Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 30 вересня 2020 р. №IX-007/2020 «Про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на один рік». URL: <https://vkdka.org/rishennya-ih-0072020-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-kdka-poltavskoji-oblasti-vid-30-07-2020-roku-pro-prityagnennya-advokata-do-distsiplinarnoi-vidpovidalnosti-ta-zastosuvannya-distsiplinarnogo>

² Ухвала Золочівського районного суду Львівської області від 28 вересня 2020 р. Справа № 445/1900/19. Провадження № 1-кп/445/36/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91961101>

обумовлена тим, що обвинувачений із захисником заздалегідь домовляються про розірвання договірних відносин на надання правової допомоги або захисник на власний розсуд тлумачить наявність підстав для припинення цих правовідносин і не з'являється в судове засідання. Неявка захисників в судове засідання у кримінальному провадженні, де їх участь є обов'язковою, спричиняє недотримання розумних строків судового розгляду, порушення прав інших учасників судового провадження. Як наслідок, затягування кримінального провадження, тобто вимушене прийняття судом рішення про відкладення судового розгляду.

Відмова від захисника та заміна його іншим, надання судом новому захиснику часу, достатнього для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки його до участі в судовому засіданні також є підставами для відкладання судового розгляду¹.

На жаль, несумлінне ставлення до виконання процесуальних обов'язків інколи виявляють і представники сторони захисту. Наявні випадки відкладення судового розгляду через неявку захисника, яка спричинила необхідність залучення захисника судом для проведення окремої процесуальної дії. Так, у разі неприбуття захисника за договором, суд зобов'язаний вжити заходів для прибуття захисника та його участі у кримінальному провадженні. Захисники за договором, будучи повідомленими про час та місце розгляду справи, раптом виявляються задіяними в інших процесах саме в день розгляду судом клопотання про продовження строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, і з'явитися ніяк не можуть, тому суд вимушений

¹ Відкладення слухання справи про вбивство і надання адвокату, який ввійшов у справу замість того, який вибув, 4 годин для спілкування з обвинуваченим і підготовки справи були визнані ЄСПЛ недостатніми для підготовки до ведення справи стороною захисту («Smith v. Jamaica»).

залучати захисників із центру безоплатної вторинної правової допомоги¹.

Четвертою підставою для відкладення судового розгляду є нез'явлення захисника з поважних причин (хвороба, відрядження) і своєчасне повідомлення суду про підстави неприбуття. Суд визнає причини поважною і не застосовує заходів реагування. Нині, у період масштабного поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, низка клопотань захисників про відкладення судового розгляду мотивовані небезпекою зараження COVID-19². Національна асоціація адвокатів України наполягає на тому, що неприбуття учасника провадження у судові засідання під час обмежувальних карантинних заходів є підставою для відкладення судового розгляду з поважних причин.

Безумовно, поважними причинами неприбуття захисника в судові засідання є перебування його на лікуванні, яке унеможливорює прибуття до суду, що належним чином підтверджується³. Однак у практиці бувають випадки, коли захисник звернувся до лікаря за наданням медичної допомоги (раптово/за день до засідання або заплановано заздалегідь), тоді суд повинен врахувати, який висновок лікар надав адвокату та чи зловживав раніше захисник процесуальними правами. Якщо захисником заздалегідь заявлено клопотання про неможливість брати участь у судовому розгляді, суддя повинен відкласти судовий розгляд. У разі ненадання захисником жодних доказів на підтвердження наявності у нього хвороби, у зв'язку з чим причину неприбуття було визнано судом неповажною, повинно

¹ Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 квітня 2018 р. Справа N 234/17471/16-к. Провадження № 51-168/км/18 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/73627848>

² Сенік Т.Б. Сучасні реалії відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays»* (USA, Washington, April 6-8, 2020). EnDeavours Publisher, 2020. P. 210-214.

³ Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 серпня 2020 р. Справа № 199/330/18. Провадження № 51-1647/км/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91260661>

бути порушено питання про дисциплінарну відповідальність адвоката.

Однак, нині неявка в судове засідання може бути визнана судом поважною в режимі карантинних заходів лише в разі перебування особи на амбулаторному або стаціонарному лікуванні. Сам факт запроваджених карантинних заходів не є підставою для неприбуття у судовий розгляд.

Ще однією підставою для відкладення судового розгляду є мобілізація захисника до лав Збройних Сил України або проходження служби в територіальній обороні¹. У цій ситуації, лише розглянувши кожен конкретний випадок, суд має вирішувати питання про те, відкладати розгляд кримінального провадження чи залучати іншого захисника, навіть якщо цього не бажає обвинувачений.

Резюмуючи, варто зауважити, що підстави для відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям захисника, умовно можна поділити на дві групи. Перша група – відкладення судового розгляду з огляду на поважні причини неприбуття (наприклад, ст. 138 КПК України, мобілізація захисника, його хвороба підтверджена медичним висновком чи довідкою лікаря). Друга група безпосередньо стосується усіх не поважних причин неприбуття захисника у судове засідання (наприклад, підготовка чи участь в іншому процесі).

Окрім того, слід виокремити такі підстави для відкладення судового розгляду, як повітряна тривога, відсутність електрозабезпечення, неможливість використання транспорту, ракетне чи інше збройне ураження території, де перебуває адвокат та/або відповідний орган, а також окупація вказаної території. Рада адвокатів України акцентує увагу, що відповідно до п. 3 ч.1. ст. 138 КПК України, однією з поважних причин неприбуття особи на виклик є обставини непереборної сили, у

¹ Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 15 травня 2022 р. Справа № 461/10304/21. Провадження № 1-кп/461/288/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104267038>

тому числі військові події та інші подібні обставини. Тому є достатні підстави вважати, що обставини, які пов'язані із запровадженням воєнного стану, в тому числі сигнал «Повітряна тривога», втрата інтернет-зв'язку чи електроенергії під час участі в відеоконференції є обставинами непереборної сили, що є поважною причиною для неприбуття адвокатів в судові засідання, в органи досудового розслідування, адміністративної юрисдикції тощо¹.

З огляду на вищевикладене, доцільно ч. 6 ст. 323 КПК України викласти у такій редакції: *«У разі встановлення судом систематичних неповажних причин неприбуття адвоката у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд на десять днів та може постановити окрему ухвалу з направленням її до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури для вжиття заходів реагування. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури зобов'язана повідомити суд про вжиті заходи протягом десяти днів з дня надходження окремої ухвали»*.

Однією із вагомих причин затримок у розгляді кримінального провадження, є *неприбуття у судові засідання потерпілих*.

Згідно з ч. 1 ст. 325 КПК України у разі неприбуття до суду потерпілого, якого було належним чином повідомлено про судовий розгляд, і якщо відсутні будь-які поважні причини його неприбуття, а також клопотання про відкладення судового розгляду у зв'язку з його неприбуттям, суд має право, заслухавши думку інших учасників судового провадження, ухвалити рішення про проведення судового розгляду без потерпілого. Проте, є винятки з цього правила. Наприклад, якщо кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення або у судовому провадженні розглядається угода про примирення потерпілого з обвинуваченим. За таких обставин суд зобов'язаний прийняти рішення про відкладення судового

¹ Сенік Т.Б. Неприбуття захисника в судові засідання як підстава для відкладення розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти на практиці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 215-220.

розгляду. У випадку наявності неповажної причини нез'явлення потерпілого на судовий виклик до нього можливо застосувати лише грошове стягнення.

З метою встановлення кількості винесених рішень про відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям потерпілих було проведено дослідження, що зокрема, здійснювалося шляхом вивчення судової практики. За його результатами було визначено, що у 2018 р. – неприбуття свідків, потерпілих відбулося у 44 224 кримінальних провадженнях¹, у 2019 р. – 40 728 разів, що менше на 7,9% порівняно з попереднім роком². Упродовж 2020 р. зафіксовано 35 009 фактів відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям свідків, потерпілих³. Однак, протягом 2021 р. збільшилась (на 2,95 %) кількість фактів відкладення судового розгляду у кримінальних провадженнях місцевими загальними судами – 36 074⁴ (див. *Додаток Й*). Однак у 2022 році зменшилась кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень у зв'язку неприбуття свідків чи потерпілих – 18 тис⁵. (див. *Додаток М*).

Крім цього, було встановлено такі причини неприбуття потерпілих у судові засідання: 1) неналежне повідомлення по

¹ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018 році Верховним Судом. URL: <https://www.slideshare.net/pravotv/2018-151934117>

² Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf

³ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2020 році Верховним Судом. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20\(kriminal\)%202020.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20(kriminal)%202020.pdf)

⁴ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pravos_2021.pdf

⁵ Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_zdisn_pravos_2022.pdf

необхідність явки¹; 2) через хворобу²; 3) інші підстави (перебування у відрядженні, віддаленість проживання, догляд за дитиною та ін.)³. У зв'язку з цим, було встановлено, що певний відсоток потерпілих мають приховані причини (тобто, такі причини, які не передбачені процесуальним законом), про які вони офіційно не повідомляють суд і які б вони не змогли підтвердити документально.

У зв'язку з цим, доречно буде приділити особливу увагу підставам неприбуття потерпілого суду.

Науковці пропонують поділяти підстави неприбуття потерпілого на три групи: 1) неумисні причини, за яких у потерпілого взагалі відсутня будь-яка інформація про необхідність прибути до слідчого, прокурора чи суду (наприклад, через неналежне повідомлення про час і місце прибуття); 2) умисні, коли потерпілий цілеспрямовано ухиляється від явки до органу досудового розслідування чи суду; 3) поважні, коли потерпілий вчасно повідомлений про необхідність прибути до слідчого, прокурора, суду, але не може подолати ті обставини, які перешкоджають виконанню його обов'язку.

З таким поділом варто погодитися, однак, вважаємо їх доцільніше диференціювати на суб'єктивні та об'єктивні. До суб'єктивних підстав варто віднести, усі підстави, які залежать від волі потерпілого (наприклад, правовий нігілізм; недовіру до суду; підкуп з боку обвинуваченого; залякування). До об'єктивних причин варто віднести всі обставини, які не залежать від волі особи (наприклад, епідемії, військові дії, стихійні лиха, тощо).

¹ Ухвала Франківського районного суду м. Львова від 7 листопада 2019 р. Справа №465/4192/18. Провадження №1-кп/465/102/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85545429>

² Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 22 грудня 2020 р. Справа №462/4452/18. Провадження № 1-кп/462/239/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93717850>

³ Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 27 січня 2020 р. Справа №462/4452/18. Провадження № 1-кп/462/239/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87174537>

Перелік поважних причин неприбуття особи на виклик, що поширюється і на потерпілого, надає ст. 138 КПК України. Однак, у судовій практиці відомі й інші поважні причини для відкладення судового розгляду у зв'язку неявкою потерпілого: 1) зміна місця проживання (наприклад, у зв'язку із закінченням строку оренди житлового приміщення, виїзду потерпілого на постійне місце проживання або на роботу в іншу місцевість в межах країни або ж в іншу країну), не повідомляючи про це суд. У таких випадках суд опиняється у скрутному становищі, оскільки немає жодних можливостей вплинути на потерпілого, що не обмежений у фізичному пересуванні. При цьому до потерпілого не може бути застосований привід; 2) умисне порушення процесуальних обов'язків; 3) участь у кримінальному провадженні сотень і тисяч потерпілих¹ іноді робить неможливим провадження судового розгляду. Так, наприклад, нез'явлення з поважних причин навіть одного із потерпілих може стати підставою для відкладення судового розгляду.

Тож неприбуття для участі в судовому засіданні потерпілого, який належним чином повідомлений про дату, час і місце проведення такого засідання (при цьому суд повинен переконатися, що таке повідомлення мало місце), і відсутність поважних причин неприбуття не перешкоджає його проведенню, крім випадків, визначених законом.

Встановлення відсутності поважних підстав, за яких потерпілий не зміг прибути в судове засідання, виступатиме основним чинником для визнання вчинення ним процесуального правопорушення і застосування процесуальних санкцій у вигляді грошового стягнення.

Відкладення судового розгляду у зв'язку з неприбуттям *цивільного позивача і відповідача*, а також їх представників передбачено у ст. 326 КПК України. У першій частині цієї статті відсутні вказівки про відкладення судового розгляду у зв'язку із

¹ Наприклад, у кримінальній справі щодо «Еліта-Центр» було ошукано 1 тис. 759 осіб.

неявкою цивільного позивача та/або його представника, а ч. 2 встановлює повноваження суду, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за відсутності зазначених осіб з'ясувати обставини, що стосуються цивільного позову, вирішити питання про проведення судового розгляду без них або про відкладення судового розгляду.

Окрім того, відкладення судового розгляду відбувається, якщо в судові засідання не прибув за викликом представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Тоді суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати обставини, що стосуються застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, вирішує питання про проведення судового розгляду без нього або про відкладення судового розгляду. Суд має право накласти грошове стягнення на представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Єдиний механізм впливу на відсутність у судовому засіданні цивільного відповідача за неможливості з'ясування обставин, що стосується цивільного позову – це відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні та/або накладення грошового стягнення на цивільного відповідача в порядку, передбаченому гл. 12 КПК України. Так, у разі неприбуття представника цивільного відповідача суд лише має право відкласти судовий розгляд.

Варто звернути увагу, що представники цивільного позивача і відповідача, а також юридичної особи є учасниками судового провадження, які мають право брати участь у всіх судових засіданнях для захисту прав і законних інтересів осіб, яких представляють. Прибуття осіб у наступні судові засідання після відкладення судового розгляду має носити не добровільний, а імперативний характер. З огляду на те, що представники мають ті ж процесуальні права, що особи яких представляють. На

практиці, цивільні позивачі і відповідачі їх представники нез'являються у судові засідання через неповідомлення або незнання про місце, дату судового засідання.

Наслідком неприбуття цивільного позивача у судові засідання є залишення цивільного позову без розгляду¹, за винятком випадків, коли: 1) від цивільного позивача надійшло клопотання про розгляд цивільного позову за його відсутності²; 2) обвинувачений, цивільний відповідач повністю визнав пред'явлений позов³.

У таких випадках цивільний позов може бути розглянуто за відсутності цивільного позивача. Якщо ж у судові засідання за викликом не прибув цивільний відповідач, який не є обвинуваченим, або його представник, суд, заслухавши думки учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за відсутності зазначених осіб з'ясувати обставини, що стосуються цивільного позову, вирішує питання про проведення судового розгляду без них або приймає рішення про відкладення судового розгляду та вправі відповідно до ст. 139 КПК України накласти на цивільного відповідача грошове стягнення у зв'язку з його неявкою до суду за судовим викликом. Привід до цивільного позивача та відповідача (якщо ним не є обвинувачений) згідно з ч. 2 ст. 139 КПК України не застосовується.

Найтиповішою та доволі поширеною підставою тривалого судового розгляду є неприбуття *свідка, спеціаліста, перекладача, представника уповноваженого органу з питань пробації і експерта*.

¹ Ухвала Яворівського районного суду Львівської області від 27 січня 2021 р. Справа №460/1299/19. Провадження №1-кп/944/283/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94472473>

² Ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 15 квітня 2019 р. Справа №464/2152/19. Провадження №1-кп/464/976/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81196639>

³ Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 11 жовтня 2021 р. Справа №461/4897/19. Провадження №1-кп/461/88/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100478474>

Що стосується питання необхідності відкладення судового розгляду у випадку неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача або експерта, що належним чином були оповіщені судом про судові засідання, то у його вирішенні суд покладається на думку інших учасників кримінального провадження. За таких обставин суд може відкласти судовий розгляд, але лише після того, як здійснить допит інших свідків, що з'явилися (ч. 1 ст. 327 КПК України).

Як зазначає Ю. Матейко, випадки відкладення судового розгляду у разі неприбуття учасників судового засідання можуть бути обов'язковими, або факультативними. Так, при неприбутті обвинуваченого, прокурора, захисника чи перекладача судові засідання не можна продовжувати (розпочинати). Проте, якщо не прибув, наприклад, свідок, то необхідно з'ясувати причину неприбуття і значення показань такого учасника судового розгляду для встановлення обставин кримінального провадження. Тобто, неприбуття всіх інших учасників судового розгляду крім прокурора, обвинуваченого, його захисника та перекладача, Ю. Матейко, вважає факультативною підставою для відкладення судового розгляду¹.

Варто погодитися у цьому з Ю. Матейко, однак із уточненням. Підстави відкладення судового розгляду у зв'язку із неявкою свідків необхідно класифікувати на: 1) ненавмисні, тобто, коли особа взагалі не знала про необхідність прибуття до суду (наприклад, не одержання повістки); 2) умисні, коли особа з тих чи інших причин навмисне ухиляється від явки до суду та ігнорує судовий виклик; 3) поважні, коли особа своєчасно сповіщена про її виклик до суду, але не може подолати перешкоди для прибуття в судові засідання.

Тож, слід зазначити, що механізм встановлення підстав неприбуття учасників кримінального провадження у судові

¹ Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 5.

засідання, кримінальним процесуальним законодавством України, безпосередньо не визначений.

Розмірковуючи про самотійність підстав для відкладення судового розгляду у зв'язку неявкою свідка, за результатами аналізу судової статистики, можна стверджувати, що у всіх без винятку областях України найчастіше не з'являються до суду свідки та потерпілі, що істотно перешкоджає своєчасному розгляду справ та дотриманню розумних строків (див. *Додаток Й*)¹.

Окрім того, якщо проаналізувати статистику місцевих судів міста Львова, то неприбуття свідків, потерпілих зумовило відкладення місцевими судами у 2020 р. судового розгляду – 1 188 разів, а у 2021 році – 1 259 разів (див. *Додаток З, Ж*).

У разі неприбуття свідка, належним чином повідомленого про судовий розгляд про дату, час і місце судового засідання (за наявності підтвердження отримання ним судового виклику) суд, після допиту інших присутніх свідків призначає нове засідання і вживає заходів для його прибуття. Якщо неявка свідка за викликом суду обумовлена обставинами не визначеними у КПК України, як поважні (ст. 138 КПК України), суд має право застосувати привід та/або постановити ухвалу накладення на нього грошового стягнення.

Проблемним залишається виконання ухвал суду про привід свідка. Працівники поліції іноді не вживають заходів щодо такого доручення². При цьому найбільше турбує пасивне ставлення до такої проблеми прокурорів, які беруть участь у судовому розгляді.

До слова, згідно з §1 art. 285 КПК Республіки Польща, на свідка, експерта, перекладача чи спеціаліста, який без належних обґрунтувань не з'явився на повістку органу, що веде

¹ Аналіз проведено на підставу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018-2021 р.р. Верховним Судом.

² Ухвала Буського районного суду Львівської області від 27 жовтня 2020 р. Справа №943/2324/19. Провадження № 1-кп/943/80/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92447012>

провадження, або покинув місце провадження до його закінчення без дозволу, судом може бути накладено штраф до 3000 злотих¹.

Цікавим у даному контексті є положення art. 281 КПК Франції, згідно з яким, свідки викликаються судом або сторонами. Якщо сторонами, то за їх рахунок свідки можуть вимагати компенсування витрат за виклик. Для виклику свідків необхідно їх повідомляти про судовий розгляд не менше, ніж за місяць і за десять днів до дати судового розгляду². При цьому варто звернути увагу, що art. 288 КПК Франції, встановлює відповідальність присяжних у разі неприбуття без поважних причин до суду за повісткою у вигляді штрафу до 3 750 євро³.

Окреслюючи проблему відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям свідка, зауважимо таке: 1) неприбуття свідка в судові засідання відбувається через об'єктивні та/або суб'єктивні причини; 2) одним з найпроблемніших питань у неприбутті свідка у судові засідання є бездіяльність органів Національної поліції, що полягає у невиконанні ухвал про привід. Органи Національної поліції України не звітують перед судом про проведення заходів для здійснення приводу свідка (ів) у судові засідання або просто не виконують своїх обов'язків, що спонукає суд до відкладення судового розгляду кримінального провадження; 3) непоодинокими є випадки, коли суд не застосовує привід до свідка та/або накладення грошового стягнення, що дає можливість свідку ігнорувати судові виклики та уникати судових засідань.

У контексті нашого дослідження проаналізуємо *неприбуття перекладача*, оскільки у випадку неприбуття у судові засідання, суд сприяє стороні кримінального провадження у забезпеченні явки зазначених осіб.

¹ Kodeks postępowania karnego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

²Code de procédure pénale République Française URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>

³ Code de procédure pénale République Française URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>

Аналізуючи Єдиний державний реєстр судових рішень, можна знайти ухвали про відкладення розгляду справи у зв'язку із неявкою перекладача¹.

Результати вивчення судової практики свідчать про непоодинокі випадки відкладення судового розгляду у зв'язку з недобросовісним виконанням перекладачами покладених на них процесуальних обов'язків, що негативно впливає на реалізацію права на захист та розумного строку кримінального провадження. Зокрема, підстави для відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям перекладача є наступні: 1) у зв'язку з невеликою оплатою їх праці; 2) тиск з боку учасників кримінального провадження; 3) підкуп учасниками провадження; 4) виклик перекладача на судовий розгляд в інший населений пункт чи в іншу місцевість де він не перебуває.

При цьому, з метою забезпечення належного судового розгляду кримінальних проваджень, суди неодноразово звертаються до органів влади, місцевого самоврядування, а також до територіальних управлінь Державної судової адміністрації України з проханням сприяти у вирішенні питання щодо залучення перекладачів до участі у кримінальних провадженнях, проте позитивних результатів це не дає².

Однак враховуючи, що хоча нормами законодавства і передбачена можливість проведення судового розгляду без перекладача, рішення про продовження судового розгляду в такому випадку все ж негативно впливає як на саме конституційне право обвинуваченого, так і на змагальність та диспозитивність всього судового процесу, оскільки особа, що є

¹ Ухвала Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 23 грудня 2019 р. Справа № 373/1015/17. Провадження №1-кп/373/21/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86575813>

² Рішення Ради суддів України від 09 червня 2016 р. № 48 «Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні». URL: <http://www.rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-48-vid-09062016-pro-zalucenna-perekladaciv-u-kriminalnomu-provadženni>

учасником справи, обмежена та позбавлена можливості в повній мірі реалізувати свої права та обов'язки¹.

Варто зазначити, що, на нашу думку, значно б полегшили пошуки перекладачів і підвищили б рівень процесуальної гарантії дотримання прав і законних інтересів учасників кримінального провадження щодо мовного питання та дотримання принципу незалежності суддів – створення центрів з надання допомоги перекладачів або принаймні формування таких центрів на базі вже існуючих обласних центрів з надання вторинної правової допомоги, які б могли забезпечити участь кваліфікованих фахівців – перекладачів у випадках передбачених КПК України.

Якщо суд переконається у некомпетентності перекладача, то він може прийняти рішення про його заміну, як за власною ініціативою, так і за ініціативою однієї зі сторін. Суд може лише вислухати з цього питання думку сторін, яка може бути ним врахована. Сторони вправі заявити відвід перекладачу при виконанні судом вимог ст. 344 КПК України. Отже, можна дійти висновку, що нині за порушення своїх обов'язків при реалізації громадянином права на використання в судочинстві рідної мови або мови², яку він розуміє, суд може винести ухвалу про відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям перекладача, якщо суд переконається у некомпетентності перекладача.

Відкладення судового розгляду у зв'язку неприбуттям спеціаліста або експерта, що належним чином були повідомленні про судові засідання, суд вирішує з урахуванням думок інших учасників кримінального провадження. Суд може відкласти судовий розгляд і вжити заходів для прибуття спеціаліста та/або експерта.

¹ Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 12 січня 2021 р. Справа №760/10848/16-к. Провадження №1-кп/761/282/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102567604>

² Постанова колегії суддів третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 липня 2021 р. Справа №759/4149/17. Провадження №51-5290км20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91260661>

У ч. 1 ст. 327 КПК України, передбачені наслідки неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача і експерта до суду, окрім того, судді необхідно довести до відома учасниками кримінального провадження, з чієї ініціативи (суду, прокурора, клопотанням захисника, обвинуваченого і т.д.) і з якою метою викликаний спеціаліст чи експерт.

КПК України не містить будь-яких вказівок на те, у яких випадках суд не може продовжувати судовий розгляд за відсутності спеціаліста чи експерта, які не прибули у судові засідання. Таку позицію законодавця вважаємо цілком обґрунтованою, оскільки вирішення цього питання залежить від конкретних обставин кримінального провадження та внутрішнього переконання суду. Водночас доцільно передбачити у КПК України, що суд не може продовжувати судовий розгляд у випадку неприбуття спеціаліста чи експерта, якщо їх показання чи висновок є важливий для судового розгляду у кримінальному провадженні.

Суд та учасники кримінального провадження з метою перевірки тих чи інших даних, які мають значення для кримінального провадження, вимушені призначати по кримінальному провадженні експертизи, проведення яких займає тривалий час, в зв'язку з чим суд вимушений відкладати судові провадження, що також впливає на строк розгляду. Окрім того, суди не завжди викликають експертів у судові засідання, а виносять ухвали про призначення додаткових і повторних експертиз, які направляють в експертні установи. Поряд з цим існує і інша проблема, коли суди не завжди тримають на контролі строки виконання своїх рішень про необхідність проведення експертиз. Хоча мають можливість шляхом направлення нагадування експертній установі впливати на строк виконання.

На жаль, типовими є випадки порушення розумних строків проведення експертиз експертними установами в порушення п. 1.13 «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженої наказом

Мін'юсту від 08 жовтня 1998 р¹. Це пов'язано, як правило, із значним завантаженням експертів, перебуванням у відпустках, несвоєчасною оплатою експертних послуг тощо. Строки проведення експертиз в окремих випадках становлять від 90 календарних днів до одного року².

ЄСПЛ зазначав, що відкладення судового розгляду, призначення і проведення експертизи, з метою усунення допущених порушень кримінального процесуального законодавства можуть бути виправданими³.

Аналіз норм КПК України свідчить про те, що спеціаліст та експерт зобов'язані з'явитися на виклик суду. Однак, у ст. 139 чи в ст. 327 КПК України не передбачено можливості накладення грошового стягнення на них, у разі неприбуття у судові засідання. Оскільки у ч. 1 ст. 327 КПК України, законодавець не включив спеціаліста та експерта до суб'єктів, на яких можливо було накласти грошового стягнення, то відповідальність наступатиме, як у перекладача, згідно Кодексу України про адміністративне правопорушення.

Видається доцільним запровадити такі наслідки неприбуття спеціаліста та експерта у судові засідання: 1) накладення грошового стягнення, тобто, *доповнити ч. 1 ст. 139 КПК України «Якщо підозрюваний, обвинувачений, перекладач, спеціаліст, експерт, свідок»*; 2) покласти судом на спеціаліста чи експерта відшкодування всіх витрат, пов'язаних із відкладення судового розгляду без поважних причин та/або не повідомлення про підстави неприбуття; 3) внести зміни у друге речення ч. 1 ст. 327 КПК України: *«Суд має право постановити ухвалу про привід свідка та/або ухвалу про накладення грошового*

¹ Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n58>

² Ухвала Заолочівського районного суду Львівської області від 26 листопада 2018 р. Справа №445/2223/18. Провадження №1-кк/445/834/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78130070>

³ Рішення Європейського суду з прав людини «Екле проти Німеччини» (Eckle v. Germany) від 15 липня 1982 р. №8130/78. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57476%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57476%22]})

стягнення на перекладача, спеціаліста, експерта та свідка у випадку та в порядку передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу»; 4) наділити суд повноваженням щодо винесення окремої ухвали для повідомлення Міністерства юстиції України та Центральну експертно-кваліфікаційну комісію до притягнення спеціаліста та експерта у зв'язку не виконанням процесуальних обов'язків. Слід звернути увагу, що відповідно до п. 12 ст. 14 Закону України «Про судову експертизу», у разі невиконання або неналежного виконання судовим експертом без поважних причин покладених на нього обов'язків, суд наділений повноваженням щодо винесення окремої ухвали, в якій порушує питання дисциплінарної відповідальності судового експерта¹.

Серед підстав відкладення судового розгляду є й інші. Одна із них – це *невиконання органами поліції ухвал суду*, що призводить до відкладення судового розгляду. Згідно із звітом місцевих загальних судів у м. Львова (див. *Додаток К*) відкладення судового розгляду через не доставлення до суду обвинуваченого, який тримається під вартою, відбулося у 2020 р. – 231 раз², а у 2021 р. – 246 разів³.

Слід зауважити, що недоставлення учасника кримінального провадження у судові засідання може бути одним із методів неправомірного тиску або корупційних схем (наприклад, тримання особи в приміщенні збірного відділення слідчого ізолятора понад дві години; не доставлення обвинуваченого у зв'язку із поломкою транспорту). При цьому варто звернути увагу, що обвинувачені мають право й повинні брати участь у кожному судовому засіданні.

Затримка чи неможливість вчасного доставлення до суду осіб, яких тримають під вартою – це не проблема прогалин у

¹ Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

² Статистичний звіт Державної судової адміністрації від 30 грудня 2020 року. Форма № 1-мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ у м. Львові». URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

³ Статистичний звіт Державної судової адміністрації від 30 грудня 2021 року. Форма № 1-мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ у м. Львові». URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

правовому регулюванні. Такі випадки свідчать про відсутність належної взаємодії конвойної служби та суду, адже часто трапляється, що суди надсилають неправильно сформульовані ухвали про доставку обвинуваченого¹.

Значна тривалість розгляду кримінальних справ, у яких обвинувачені утримуються під вартою, з об'єктивних підстав пов'язані з тим, що судді вимушені розглядати кримінальні провадження щодо осіб, які знаходяться під вартою, лише у встановлені конвойною службою дні та у зв'язку з відсутністю в ізоляторах тимчасового тримання місця для обвинувачених, коли обвинувачені доставляються до суду безпосередньо на одну-дві години. Крім того, конвойна служба обмежує суддів у часі розгляду кримінальних проваджень, коли судді змушені слухати кримінальне провадження тільки до 17:00 та не довше. До підстав для відкладення судового розгляду також належать випадки, коли підрозділи органів Національної поліції не можуть забезпечити явку в судові засідання обвинувачених, які відбувають покарання в установах виконання покарань². Підстави недоставлення обвинувачених бувають різні: 1) погодні умови; 2) поломка спецтранспорту; 3) обмеження перед святковими та вихідними днями.

Ще однією обставиною, що зумовлює відкладення судового розгляду, є тривалі строки виконання ухвал судів про етапування обвинувачених (наприклад, трапляються випадки, коли обвинувачений одночасно числиться за іншим судом та/або конвойний підрозділ був зайнятий)³.

Аналізуючи судову практику, слід зауважити, що випадки нездійснення доставки до суду обвинувачених конвойною

¹ Ухвала Долинського районного суду Кіровоградської області від 02 грудня 2020 р. Справа № 388/1033/20. Провадження № 1-кп/388/202/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93248194>

² Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 25 січня 2021 р. Справа № 204/7623/20 Провадження №1-кп/204/279/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94445430>

³ Ухвала Бобровицького районного суду Чернігівської області від 25 лютого 2021 р. Справа № 729/898/20. Провадження №1-кп/729/23/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95157941>

службою у кримінальних провадженнях, що перебувають на розгляді судів понад 6 місяців, мають місце практично у всіх областях. Безумовно, існує проблема щодо застосування механізму дистанційного судового провадження, яким можна було б компенсувати складність з доставки засуджених, зумовлена процесуальними вимогами щодо здійснення такого провадження. Насамперед, це стосується положень ч. 2 ст. 336 КПК України, відповідно до якої суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує¹.

Слід звернути увагу, що у випадку неприбуття в судові засідання представника уповноваженого органу з питань пробації, належним чином повідомленого про час і місце судового засідання, не перешкоджає судовому розгляду.

Вивчення судової практики щодо відкладення судового розгляду у зв'язку невиконання ухвал суду дає можливість дійти таких висновків: 1) необхідно змінювати процесуальне законодавство так, щоб електронний зв'язок став одним із основних способів забезпечення участі в судовому засіданні. Звичайно, з приводу цього постулату виникає низка важливих питань, що стосуються, зокрема, безпеки цієї форми спілкування, проте це виходить за рамки цього дослідження; 2) недостатній контроль з боку суду за вчасним доставленням обвинувачених; 3) неналежна підготовка, відсутність планування судового розгляду; 4) неналежний рівень організаційно-матеріального забезпечення судів.

¹ Сеник Т. Б. Зайнятість конвойного підрозділу як підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні». *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante: collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale* (Vol. 6), 29 novembre, 2019. Bruxelles, Belgique: Plateforme scientifique européenne, 2019. С. 99-101.

2.4. Відкладення судового розгляду для забезпечення реалізації прав учасників судового провадження

Засада рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом забезпечує гарантії доступності правосуддя та реалізації права на судовий захист, закріпленого в ч.1 ст. 55 Конституції України. Ця засада є похідною від загального принципу рівності громадян перед законом, визначеного ч. 1 ст. 24 Основного Закону України, і стосується, зокрема, сфери судочинства. Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом передбачає єдиний правовий режим, який забезпечує реалізацію їхніх процесуальних прав.

Стаття 20 КПК України розкриває зміст засади забезпечення права на захист, яка полягає у можливості підозрюваному, обвинуваченому надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, праві збирати і подавати докази, в особистій участі у кримінальному провадженні, користуванні правовою допомогою захисника, реалізації інших процесуальних прав, передбачених КПК України.

Відповідно до ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника.

Слідчий, прокурор, суддя зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника. Крім того, право на захист забезпечується нормами КПК України, які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні (ст. ст. 49, 52), визнання

недопустимими доказів, отриманих внаслідок порушення права особи на захист (ст. 87), особливості реалізації права на відмову від захисника (ст. 54), підготовку до захисту від нового (ст. 338) або від додаткового обвинувачення (ст. 339), скасування судового рішення у разі незалучення захисника (п. 4 ч. 2 ст. 412).

Судовий розгляд може бути відкладений також за клопотанням будь-якого учасника кримінального провадження з метою реалізації відповідних процесуальних прав.

Належна реалізація права на захист у кримінальному провадженні вимагає застосування практики ЄСПЛ, згідно з правовою позицією якого, відображеною, зокрема, у п. 262 рішення ЄСПЛ від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником, є однією з основних ознак справедливого судового розгляду¹.

У практиці ЄСПЛ, необхідною умовою реалізації права на захист є забезпечення основних його гарантій на усіх стадіях кримінального провадження, оскільки випадки, коли підозрюваному, обвинуваченому під час досудового розслідування не було призначено захисника за умови його обов'язкової участі, ставлять під сумнів питання належності та допустимості доказів, на яких ґрунтується обвинувальний акт прокурора. При цьому призначення захисника у судовому провадженні у таких справах не може саме по собі відновити порушене право на захист².

Правову позицію ЄСПЛ щодо початкового етапу забезпечення права на захист у кримінальному провадженні викладено, зокрема, в п. 63 рішення ЄСПЛ від 9 червня 2011 р. у

¹ Рішення Європейського суду з прав людини від 12 квітня 2011 р. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України». Заява № 42310/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

² Сеник Т.Б. Проблеми забезпечення розумних строків у рішеннях Європейського суду з прав людини у зв'язку із відкладенням судового розгляду у кримінальному провадженні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2021. №01/21. С. 85-89.

справі «Лучанінова проти України»¹, у якому зазначено, що для здійснення обвинуваченим свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника із самого початку провадження, а також у п. 52 рішення ЄСПЛ від 27 листопада 2008 року у справі «Сальдуз проти Туреччини»².

Згідно з вимогами КПК України, захисник може бути залучений судом для забезпечення реалізації прав особи, яка позбавлена свободи, для чого відкладається будь-який розгляд, у якому бере участь така особа, на необхідний для забезпечення особи захисником час, якщо вона бажає залучити захисника, або якщо суд вирішить, що обставини, встановлені під час кримінального провадження, вимагають участі захисника.

Насамперед, суд повинен пересвідчитися, чи отримав та ознайомився обвинувачений (особа, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру) з копією обвинувального акта, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Якщо ні, то для забезпечення обвинуваченому (особі, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру) його права на захист (ознайомлення із зазначеними документами) суд відкладає судовий розгляд, для забезпечення реалізації його права на захист.

Про право обвинуваченого на отримання докладної інформації щодо суті та підстав обвинувачення, висунутого

¹ Рішення Європейського суду з прав людини від 9 червня 2011 р. Справа «Лучанінова проти України». Заява № 16347/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text

² Рішення Європейського суду з прав людини від 27 листопада 2008 р. Справа «Сальдуз проти Туреччини». Заява № 36391/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194763&filename=CASE%20OF%20SALDUZ%20v.%20TURKEY%20%E2%80%93%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194763&filename=CASE%20OF%20SALDUZ%20v.%20TURKEY%20%E2%80%93%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf).

проти нього, наголошується у рішеннях ЄСПЛ «Маттоція проти Італії» від 7 березня та 4 липня 2000 р. та «Ващенко проти України» від 26 червня 2008 р. У абз. 4 рішення ЄСПЛ від 25 липня 2000 р., ухваленому у справі «Маттоція проти Італії», зазначено: «Обвинувачений у скоєнні злочину має бути негайно і детально поінформований про причину обвинувачення, тобто про ті факти матеріальної дійсності, які нібито мали місце і є підставою для висунення обвинувачення, а також про характер обвинувачення, тобто юридичну кваліфікацію згаданих фактів. Хоча ступінь детальності інформування обвинуваченого залежить від обставин конкретної справи, однак у будь-якому випадку відомості, надані обвинуваченому, повинні бути достатніми для повного розуміння останнім суті висунутого проти нього обвинувачення, що є необхідним для підготовки адекватного захисту. У цьому відношенні обсяг та доречність наданої обвинуваченому інформації слід оцінювати крізь призму положення, закріпленого у п. «b» ч. 3 ст. 6 КЗПЛ. Аналогічно слід оцінювати інформацію про зміни, які мали місце в обвинуваченні, включаючи зміни причини обвинувачення»¹.

Ю. Матейко справедливо підкреслює, що пп. 2, 3, 4 ч. 2 ст. 322 КПК України визначають підстави для відкладення судового розгляду у разі складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання публічного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; підготовку захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення; підготовку потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовиться від підтримання публічного обвинувачення².

¹ Рішення Європейського суду з прав людини від 25 липня 2000 р. Справа «Маттоція проти Італії». Заява № 980/004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004#Text

² Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 1-9.

Варто погодитися з твердженням, що судовий розгляд відкладається як за умови зміни обвинувачення чи висунення додаткового обвинувачення і за відсутності захисника, тобто коли обвинувачений не залучав захисника і його участь не є обов'язковою, так і за участі захисника у кримінальному провадженні.

Крім вищенаведеного, необхідно уточнити, що суд зобов'язаний винести ухвалу про відкладення судового розгляду при відмові від підтримання публічного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення, оскільки це єдиний процесуальний шлях приведення обвинувального акта у відповідність до встановлених в суді обставин¹. Тож КПК України передбачає, що прокурор може змінити обвинувачення лише під час судового розгляду в суді першої інстанції. Це положення не поширюється на перегляд судових рішень в апеляційному порядку.

Треба зауважити, що у разі зміни обвинувачення в суді, суд роз'яснює обвинуваченому, що він буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає судовий розгляд для надання обвинуваченому, його захиснику можливості підготуватися до захисту проти нового обвинувачення (відповідно до аналізу судової практики, строк відкладення судового розгляду може бути диференційованим від 7 днів до декількох місяців²). За клопотанням сторони захисту цей строк може бути скорочений або продовжений. Після закінчення цього строку судовий розгляд продовжується (ч. 4 ст. 338 КПК України).

У разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо

¹ Ухвала Червоноградського міськрайонного суду Львівської області від 5 березня 2019 р. Справа №459/3438/14-к. Провадження №1-кп/459/70/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80361414>

² Ухвала Талалаївського районного суду Чернігівської області від 6 серпня 2020 р. Справа №747/57/20. Провадження № 1-кп/747/9/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90821233>

якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий, прокурор після погодження відповідних документів з керівництвом органу прокуратури має право звернутися до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням. У разі задоволення такого клопотання прокурора, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення та повідомлення прокурором про підозру, відкриття матеріалів стороні захисту, складання обвинувального акта чи клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, вручення їх копій, але не більше ніж на чотирнадцять днів. Проте, слід зауважити, що строк відкладення судового розгляду може бути продовжений судом за клопотанням сторони захисту у випадку, якщо обсяг або складність нового обвинувачення вимагають більше часу для підготовки до захисту¹.

Ю. Матейко має рацію, що ці положення фактично є деталізацією норми, яка передбачена у п. 2 ч. 2 ст. 322 КПК України. Визначено строк, на який можливе відкладення, процесуальний порядок відкладення за наявності такої підстави². Якщо в результаті судового розгляду, прокурор дійде переконання, що необхідно відмовитися від підтримання державного обвинувачення, змінити його або висунути додаткове обвинувачення, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з керівником органу прокуратури, в якому він працює. Суд за клопотанням прокурора відкладає судові засідання та надає прокурору час для складення та погодження відповідних процесуальних документів (ч. 1 ст. 341 КПК України).

¹ Ухвала Близнюківського районного суду Харківської області від 23 вересня 2020 р. Справа № 612/105/18. Провадження № 1-кпІ612/4/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91759295>

² Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С. 1-9

Відповідно до ч. 2 ст. 22 КПК України сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України, а в ч. 6 цієї статті закріплено обов'язок суду створити, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, необхідні умови для реалізації сторонами їх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Хоча КПК України не встановлює вичерпного переліку клопотань, які можуть бути заявлені учасниками судового розгляду, однак, видається, що вони можуть стосуватися всіх питань, які мають значення для всебічного, повного та неупередженого дослідження обставин кримінального провадження та з метою забезпечення прав і свобод учасників судового провадження.

О. Панасюк зазначає, що заявлення і розгляд клопотань учасників судового провадження у стадії судового розгляду має правозабезпечувальний і підготовчий до судового розгляду характер, сприяє дотриманню належної правової процедури. Це одночасно право та гарантія прав і законних інтересів осіб. Більшість клопотань доцільніше розглядати в підготовчій частині судового розгляду, інші – можливо як на цьому етапі, так і на подальших (протягом усього судового розгляду), а деякі клопотання – вже під час з'ясування обставин кримінального провадження, що обумовлено їх характером та в підсумку залежить, від розсуду суду, з урахуванням думки сторін¹.

З цією метою убачається доцільним запропонувати внесення змін до КПК щодо означеного питання, зокрема закріплення норми, що міститься в ст. 350 КПК України, у § 1 гл. 28 КПК України «Загальні положення судового розгляду». Також не зайвим буде передбачити в процедурі судового розгляду (§ 3 гл.

¹ Панасюк О. А. Розгляд судом першої інстанції клопотань учасників судового провадження на стадії судового розгляду: окремі проблеми теорії та практики. *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 2. С. 5

28 КПК України) відповідне повноваження суду по розгляду клопотань саме перед початком з'ясування обставин кримінального провадження (зокрема, після повідомлення учасників судового провадження про права й обов'язки – ст. 345 КПК України), зробивши застереження щодо можливості заявлення деяких клопотань протягом усього судового розгляду.

Важливою гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження є клопотання, яке сприяє у всебічному, повному, неупередженому розгляду справи та дослідженню доказів, а також є способом забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Окрім того, своєчасне клопотання учасника кримінального провадження є важливою умовою реалізації прав учасників судового провадження.

Однак на практиці чимало випадків зловживання процесуальними правами щодо подачі клопотань для затягування судового розгляду, що спричиняє його відкладення.

В. Попелюшко зазначає, що окрім клопотань з питань, що стосуються доказів, можуть заявлятися й інші, які науковець пропонує розділити на дві групи: 1) ті, що стосуються залучення тих чи інших осіб до участі в провадженні (наприклад, захисника обвинуваченого), про набуття процесуального статусу особи (скажімо, про визнання особи потерпілою) тощо; 2) ті, що стосуються руху кримінального провадження (приміром, клопотання про закриття провадження, зупинення провадження та ін.)¹.

Тож учасники кримінального провадження можуть заявляти різного роду клопотання, вирішити які необхідно під час судового розгляду. Це можуть бути не лише клопотання, що стосуються доказування, але й інші, які пов'язані з визначенням

¹ Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи : навч. посіб. Острог, 2003. С.196.

кола учасників судового розгляду та рухом кримінального провадження.

Одним із прогресивних положень КПК є запровадження в Україні відновного правосуддя. Однак, у КПК України законодавцем визначено лише окремі положення про порядок укладення угоди про примирення.

У ч. 1 ст. 469 КПК України зазначено, що угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді). Водночас ч. 7 ст. 469 КПК України містить вимогу, що слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення. Своєю чергою, у ч. 5 ст. 469 КПК України зазначено, що укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

З метою забезпечення реалізації прав учасників судового провадження на укладення угоди про примирення суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд¹.

У зв'язку з цим, у ст. 341 КПК Грузії зазначено, що за неможливості розгляду справи внаслідок неприбуття в судові засідання кого-небудь з викликаних осіб або у зв'язку з необхідністю витребування нових доказів, складання і вручення прокурором нового обвинувального акту або проведення

¹ Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 13 травня 2021 р. Справа №450/1314/20. Провадження № 1-кп/450/160/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96940745>

процедури медіації, укладення процесуальної угоди, суд постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи на певний строк. Одночасно суд має право зобов'язати сторін забезпечити явку відповідно свідків обвинувачення і захисту, а також інших осіб, викликаних в судове засідання. За необхідності суд сприяє сторонам в отриманні доказів, про які ними було заявлено клопотання¹.

У кримінальному провадженні появилось альтернативне вирішення затягування судового розгляду, а саме глава 35 КПК України, де учасники кримінального провадження можуть укласти: 1) угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; 2) угоду між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. При цьому до уваги повинні братися не будь-які обставини, які забезпечують реалізацію прав учасників судового провадження, а лише ті, обставини, які дотримуються безперервності судового розгляду та розумних строків. А тому, кримінальне провадження на підставі угод повинно реалізовуватися у світлі безперервності судового розгляду, адже учасники судового розгляду можуть зловживати процесуальними правами.

Кримінальне провадження на підставі угод не повинно нести собою численних підстав для відкладення судового розгляду, а наоборот оптимізувати судовий розгляд. Тож, неналежна теоретична розвідка кримінального провадження на підставі угод, недоліки судово-судової практики зумовлюють винесення ухвал про відкладення судового розгляду².

¹ Criminal Procedure Code of Georgia. URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

² Сеник Т.Б. Угода про примирення сторін як підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 2. С. 141-144.

2.5. Відкладення судового розгляду з метою забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні

Змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (п. 3 ч. 1 ст. 129 Конституції України; п. 15 ч. 1 ст. 7 КПК України) – одна із засад кримінального провадження, суть якої розкрито у ст. 22 КПК України.

У ч. 1 ст. 22 КПК України зазначено, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

Суд, дотримуючись засади змагальності сторін, зобов'язаний зберігати об'єктивність та неупередженість, створювати необхідні умови для реалізації сторонами кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконувати процесуальні обов'язки (ч. 6 ст. 22 КПК України).

Учасники кримінального провадження жодним чином не обмежені кількістю клопотань, які вони можуть заявити під час судового розгляду. Проте клопотання обов'язково повинні стосуватися питань кримінального провадження, розгляд якого здійснюється судом, і мати значення для забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до кримінальної відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Н. Кисляк справедливо зауважив, що завдання суду вбачається у фільтруванні всіх клопотань, які заявляються сторонами кримінального провадження у підготовчій частині судового розгляду та спрямовані на поповнення матеріалів

кримінального провадження новими доказами», а тому суд зобов'язаний відхиляти клопотання, спрямовані на штучне ускладнення судового розгляду, його заплутування, затягування, та задовольняти ті, які сприяють виконанню завдань судового розгляду¹.

Підставою для відхилення судом клопотання про долучення нових доказів може бути його необґрунтованість. Обґрунтованим вважається клопотання про долучення нових доказів, якщо у ньому є посилання на відомості, які можуть міститися у таких доказах, а також на обставини кримінального провадження, на підтвердження яких необхідне їх дослідження.

Тому відмова суду у задоволенні клопотання лише через те, що сторона кримінального провадження уже зверталася із цим клопотанням у стадії досудового розслідування, але у його реалізації було відмовлено, або через те, що із клопотанням можна було звернутися швидше, ніж це зроблено після передання до суду обвинувального акту – незаконна.

Вирішення питання щодо кола осіб, яких необхідно допитати в суді як свідків, зазвичай здійснюється у підготовчому судовому засіданні. Звернутися із клопотанням про виклик свідків можуть як сторона обвинуваченого, так і сторона захисту. Окрім того, як зазначено в ч. 2 ст. 315 КПК України, суд з метою підготовки до судового розгляду: 1) визначає дату та місце проведення судового розгляду; 2) з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; 3) з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; 4) розглядає клопотання учасників судового провадження.

Зазвичай із клопотанням про виклик у судові засідання свідків звертається прокурор. Це обумовлено, насамперед, тим,

¹ Кисляк Н. С. Порядок заявлення та вирішення клопотань про поповнення матеріалів кримінального провадження новими доказами у підготовчій частині судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. №35 (1). Т. 3. С. 107.

що право на подання прокурором клопотання про виклик свідків на допит до суду корелює одночасно із його обов'язком, який полягає у забезпеченні присутності свідків обвинувачення під час судового розгляду кримінальної справи, що передбачений положеннями КПК України (ч. 3 ст. 23 КПК України).

Хибними є твердження про те, що учасникам кримінального провадження не потрібно робити жодних кроків задля явки свідків до суду, оскільки до обвинувального акту має бути долучений список осіб, яких необхідно викликати до суду як свідків.

Так, з ухвали Вишгородського районного суду Київської області від 14 січня 2016 р. у справі №363/46/21/15-к, вбачається, що із супровідним листом від 21 жовтня 2015 р. прокурором до суду направлено обвинувальний акт на 17 аркушах; реєстр матеріалів кримінального провадження на 9 аркушах; розписки підозрюваних ОСОБА_3 та ОСОБА_4 про отримання копії обвинувального акту та реєстру матеріалів досудового розслідування на 2 аркушах; список осіб, які викликаються до суду на 5 аркушах та витяг з ЄРДР на 2 аркушах. У списку осіб, які викликаються до суду у кримінальному провадженні № 42014000000001709 наданим прокурором до обвинувального акту, крім обвинувачених їх захисників та потерпілого, зазначені, ще 55 свідків¹.

Позиція прокурора видається помилковою. Прокурором не дотримано ч. 4 ст. 291 КПК України, яка містить категоричну вимогу про те, що надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється. Однак, такі випадки часто знаходять своє практичне відображення у судовій практиці, оскільки, з обвинувальним актом до суду надходить список свідків, яких необхідно допитати в судовому засіданні.

¹ Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 14 січня 2016 р. Справа № 363/4621/15. Провадження №363/46/21/15-к. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/54987696>

У випадку відмови суду у допиті свідків, сторони кримінального провадження повинні діяти, виходячи із обставин конкретного кримінального провадження. Приміром, вони можуть надати суду інші докази (документи, відеозаписи, показання інших осіб), після чого ще раз заявити аналогічне клопотання про відкладення судового розгляду та про допит тієї ж особи. При цьому вони повинні звернути увагу суду на те, що надані ними докази потрібно підтвердити показаннями учасника, присутність якого повинна забезпечити та чи інша сторона кримінального провадження.

Варто погодитись із Н. Кисляк, що при прийнятті рішення «про долучення до матеріалів кримінального провадження нових доказів, суд поряд із критеріями обґрунтованості клопотання, допустимості нового доказу, його істотності для кримінального провадження повинен встановити об'єктивну можливість вирішення відповідного клопотання на конкретному етапі судового провадження». Адже, якщо долучення, отримання чи дослідження нових доказів вбачається неможливим, то суд «не може обмежитися лише констатацією наявності перешкод у їх задоволенні». Так, наприклад, суд не має права відмовити у задоволенні клопотання про виклик свідка через те, що обов'язок забезпечити його прибуття у судові засідання покладається на сторону кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Також, суд не має права відмовити у відкладенні судового розгляду у зв'язку із задоволенням клопотання про допит свідка у зв'язку із неможливістю його явки до суду¹.

Якщо під час підготовчої частини судового розгляду стане зрозуміло, що свідок фізично не може з'явитися до суду для його допиту під час судового розгляду, то суддя замість відмови у задоволенні клопотання про виклик свідка зобов'язаний

¹ Кисляк Н. С. Порядок заявлення та вирішення клопотань про поповнення матеріалів кримінального провадження новими доказами у підготовчій частині судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. №35(1). Т. 3. С. 107/

прийняти рішення про проведення такої процесуальної дії, як допит свідка у режимі відеоконференції для збереження розумних строків. Щодо проведення судового засідання в режимі відеоконференції слід нагадати, що відповідно до ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус судів»¹ та ст. 336 КПК України обов'язок забезпечення проведення відеоконференції зв'язку покладено на суд.

Важливо зазначити, що для вирішення вищезазначених питань (про доцільність та про безпосередню організацію проведення допиту свідка в режимі відеоконференції) суд в подальшому зобов'язаний відкласти судовий розгляд в кримінальному провадженні.

Помилковою видається судова практика, коли у випадку неможливості з'явлення свідка із поважних причин до суду, суд замість того, щоб вирішити питання із сторонами кримінального провадження про необхідність винесення ухвали щодо проведення його допиту в режимі відеоконференції (п. 1 ч. 1 ст. 336 КПК України) та відкласти судовий розгляд, доручає органу досудового розслідування провести допит такого свідка. Правове регулювання проведення допиту свідка у стадії судового розгляду здійснюється ст. ст. 352 – 354 КПК України та не передбачає «передоручення» повноважень щодо проведення допиту свідка органу досудового розслідування.

Слід зауважити, що можливість звернення до суду із клопотанням про виклик свідка не обмежується підготовчою частиною судового розгляду. Сторони кримінального провадження можуть звертатися до суду про необхідність повторного допиту свідка або виклику до суду нового свідка у зв'язку із новими обставинами, що виникли або були з'ясовані під час розгляду судом кримінальної справи по суті. У зв'язку з чим, також можливе відкладення судового розгляду.

¹ Закон України «Про судоустрій і статус судів» від 2 червня 2016 р. №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

Як свідчить судова практика, сторони найчастіше вважають за необхідне заявити клопотання про повторний допит того чи іншого свідка. Клопотання про повторний допит свідка має бути особливо детально мотивоване, оскільки потрібно переконати суд в тому, що повторна процедура допиту свідка є необхідною для розгляду справи. Адже слід пам'ятати, що на суд покладений обов'язок здійснити розгляд кримінального провадження у розумні строки і він не особливо налаштований на чергове відкладення судового розгляду.

Проте, слід звернути увагу, що часто суд помилково відмовляє у повторному допиті свідка, коли рішення про повторний допит свідка необхідно прийняти ще впродовж підготовчого судового засідання. Так, Верховний Суд скасував вирок суду першої інстанції та ухвалу суду апеляційної інстанції, призначивши новий розгляд у суді першої інстанції. У своїй постанові від 7 червня 2018 р. Суд зазначив: «в рамках судового розслідування Хотинський районний суд Чернівецької області досліджував докази у справі, зокрема, були допитані свідки. В подальшому у зв'язку із закінченням повноважень судді, який здійснював судовий розгляд, та неможливістю створити новий склад суду кримінальне провадження щодо Особи 1 ухвалою суду від 21 грудня 2015 р. передано на розгляд до Новоселецького районного суду Чернівецької області. Верховний Суд дійшов висновку, що оскільки судовий розгляд у кримінальному провадженні було розпочато спочатку, тому рішення суду «про відсутність необхідності повторно викликати свідків є помилковим, а дослідивши, в такий спосіб, показання свідків, суд, на порушення вимог ст. 23 КПК України, не дотримався принципу безпосередності дослідження доказів та принципу розумних строків»¹.

¹Постанова Верховного Суду від 7 червня 2018 р. Справа № 720/2612/15-к. URL: https://zib.com.ua/ua/134401-vs_nazvav_pidstavu_dlya_povtornogo_vikliku_svidkiv.html

Не варто виключати ситуацію, коли лише в залі судового засідання стане відомо про неповноліття свідка, викликаного на допит. Такий факт є перешкодою для проведення цієї процесуальної дії, оскільки виклик на допит неповнолітнього (малолітнього) має здійснюватися через його законного представника (батьків, усиновлювачів, опікунів, піклувальників, представників установ, на піклуванні яких знаходиться дитина). Це означає, що суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд для дотримання усіх процедурних правил згідно з вимогами КПК України.

З іншого боку, також перешкодою для здійснення допиту свідка, про неповноліття якого стало відомо в судовому засіданні, окрім особливого порядку виклику його на допит до суду є й спеціальна процедура його допиту, яка полягає в необхідності проведення даної процесуальної дії «в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря» (ч. 1 ст. 354 КПК України).

Оскільки виклик на допит та безпосередньо сам допит неповнолітнього (малолітнього) свідка має проводитися з дотриманням правил, передбачених КПК України, то доцільно, у випадку з'ясування в залі судового засідання неповноліття свідка, відкласти судовий розгляд та здійснити виклик такого свідка, його законного представника, педагога чи психолога (а за необхідності – лікаря), а також його допит за правилами, як цього вимагає кримінальний процесуальний закон. Вирішення організаційних питань із забезпечення дотримання порядку допиту свідка також може передбачати необхідність відкладення судового розгляду.

Слід взяти до уваги, що під час судового розгляду певну частину доказової інформації, можна отримати шляхом уповноваження органу досудового розслідування на здійснення окремих процесуальних дій, тобто *на проведення певних слідчих (розшукових) дій*. Так, наприклад, «якщо під час судового

розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333, ст. 350 КПК України).

У випадку задоволення клопотання про доручення органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд кримінального провадження. Що ж стосується строку цього відкладення, то він, як зазначено у кримінальному процесуальному законі, повинен бути: по-перше, достатнім для проведення органом досудового розслідування слідчої (розшукової) дії; по-друге, достатнім для ознайомлення учасників судового провадження з результатами слідчої (розшукової) дії, проведеної органом досудового розслідування за дорученням суду (ч. 3 ст. 333 КПК України).

Крім того, у ч. 5 ст. 333 КПК України законодавець конкретизує, що в ухвалі суду про доручення проведення слідчої (розшукової) дії обов'язково має встановлюватися строк виконання доручення. А, отже, суд при прийнятті рішення повинен врахувати строк, на який необхідно відкласти судові засідання, а також зобов'язаний враховувати період виконання доручення.

Проте у судовій практиці зустрічаються випадки за яких суд в контексті вирішення заявлених клопотань про доручення проведення слідчої (розшукової) дії безпідставно їх задовольняє і, як наслідок, необґрунтовано здійснює відкладення. Найчастіше це відбувається у таких випадках: 1) суд задовольняє клопотання сторони кримінального провадження про доручення проведення слідчої (розшукової) дії без належного обґрунтування того, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких вона просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про

необхідність їх проведення¹; 2) суд задовольняє клопотання про доручення проведення слідчої (розшукової) дії без врахування значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить його заявник, без врахування можливості їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, а також без врахування причин, з яких не були здійснені належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування²; 3) суд задовольняє клопотання про доручення проведення слідчої (розшукової) дії на здійснення якої він не має жодних підстав для того, щоб уповноважити орган досудового розслідування.

У судовій практиці непоодинокими є випадки, коли суд уповноважує орган досудового розслідування здійснити допит того чи іншого учасника кримінального провадження, який з певних причин не може з'явитися в судове засідання. Наприклад, судом задоволено клопотання сторони обвинувачення про доручення органу досудового розслідування, який здійснював розслідування кримінального провадження, допитати потерпілого, оскільки останній, маючи проблеми зі здоров'ям, не міг з'явитися до суду для того, щоб бути допитаним судом³.

Зауважимо, по-перше, що ухвала суду винесена всупереч чинному кримінальному процесуальному законодавству, оскільки законом не передбачено право суду «переуповноважувати» орган досудового розслідування на здійснення допиту потерпілого. У стадії судового розгляду лише суд може здійснювати безпосередній допит учасників

¹ Ухвала Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 5 березня 2021 р. Справа №359/1108/21. Провадження № 1-кс/359/191/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95530626>

² Ухвала Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 21 грудня 2020 р. Справа № 193/1351/20. Провадження № 1-кс/193/248/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93682135>

³ Ухвала Станично-Луганського районного суду Луганської області від 9 січня 2014 р. Справа № 430/2414/13-к. Провадження не визначено. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36595039>

кримінального провадження, зокрема й потерпілого. В іншому випадку, судом буде порушено засаду безпосередності дослідження показань, речей і документів (п. 16 ч. 1 ст. 7, ст. 23 КПК України), що, своєю чергою, зумовить неодноразове відкладення судового розгляду. По-друге, суд не правильно вчинятиме, коли відкладатиме судовий розгляд у зв'язку із задоволенням клопотання про доручення органу досудового розслідування допитати учасника кримінального провадження, який з поважних причин не з'явився та не може з'явитися в подальшому до суду.

Слід пам'ятати, що коли учасник кримінального провадження не може з'явитися на допит, суд повинен відкласти судові засідання, попередньо роз'яснивши іншим учасникам кримінального провадження право допитати за допомогою відеоконференції особу, яка не з'явилася і в подальшому не зможе з'явитися з поважних причин в судові засідання, та прийнявши ухвалу про проведення допиту в режимі відеоконференції.

Не менш важливе значення для процесу доказування мають *як докази, речі і документи отримані у результаті задоволення клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів* (ст. 160, ст. 333, ст. 350 КПК України). Згідно з ч. 1 ст. 160 КПК України «сторони кримінального провадження мають право звернутися до суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів». Частина 2 даної статті містить загальні вимоги до інформації, що має міститися в даному клопотанні. Проте, зі змісту ч. 2 ст. 333 КПК України випливає, що сторона, яка звертається з цим клопотанням зобов'язана обґрунтувати суду причини, за яких не було здійснено під час досудового розслідування тимчасовий доступ до заявлених у клопотанні речей або документів – під час розгляду клопотання про надання тимчасового доступу до речей і

документів суд також враховує причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування.

Зазвичай суд повинен вирішувати клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів за участі даної особи. Так, після отримання клопотання суд повинен викликати повісткою особу у володінні якої знаходяться такі речі і документи, у якій має зробити застереження про обов'язок збереження цією особою речей і документів у тому вигляді, у якому вони перебувають на момент отримання судової повістки.

Отже, у зв'язку із необхідністю судового виклику володільця речей чи документів, заявлених у клопотанні, суд буде зобов'язаний відкласти судовий розгляд для вирішення клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

У наступному судовому засіданні суд повинен встановити присутність володільця речей і документів, стосовно яких вирішуватиметься питання про тимчасовий доступ, а також — поважність причин його нез'явлення. Відсутність інформації про причини нез'явлення не є перешкодою для розгляду такого клопотання лише за участі особи, яка його заявила, а, отже, не є підставою для відкладення судового розгляду із вирішення клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів.

Тож, суд, ознайомившись із змістом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, і виявивши у ньому обґрунтування про існування реальної загрози втрати, зміни чи знищення речей або документів, зобов'язаний розглянути це клопотання лише за участі його заявника, тобто без виклику та присутності володільця цих речей чи документів. Важливо розуміти, що відкладення судом розгляду цього клопотання в судовому засіданні не сприятиме досягненню завдань кримінального провадження, а, навпаки, може спричинити втрату доказів. Суд зобов'язаний вирішити заявлене клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів: відмовити або задоволити. І, якщо судом під час судового провадження

прийнято рішення про надання доступу до речей і документів, він відкладає судовий розгляд на строк, достатній для здійснення такого заходу забезпечення кримінального провадження та ознайомлення учасників судового провадження з його результатами (ч. 2 ст. 333 КПК України).

Нерідко відкладення судового розгляду кримінального провадження здійснюється у зв'язку із вирішенням питання про необхідність виклику для допиту експерта, що дав висновок під час досудового розслідування, призначення додаткової чи нової експертизи¹.

Проте, як на практиці, так і серед науковців триває дискусія з приводу того, що саме у зв'язку із реалізацію права на виклик експерта до суду для допиту, а також права на призначення додаткової чи нової експертизи, трапляється чимало зловживань учасниками кримінального провадження своїми процесуальними правами.

Проте, можливість стверджувати, що розгляд справи затягується через «зловживання» учасниками кримінального провадження процесуальними правами залежить від тих чи інших обставин конкретного кримінального провадження. Адже подані клопотання з одного і того ж питання у двох різних кримінальних провадженнях можуть переслідувати дві протилежні цілі: реалізація процесуального права або ж «зловживання» процесуальним правом задля затягування розгляду кримінального провадження та винесення судових рішень. Насамперед, це обумовлено різною складністю кримінальних проваджень, а, відповідно, для їх повного, всебічного та неупередженого судового розгляду подання учасниками кримінального провадження додаткових клопотань зазвичай не

¹ Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 15 квітня 2021 р. Справа №537/333/20. Провадження № 1-кп/537/23/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96391208>

вважається зловживаннями процесуальними правами, а, отже, й порушенням засади розумності строків.

З конкретних обставин справи має виходити суд і при вирішенні питання відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні у зв'язку із задоволенням ним клопотання про призначення судової експертизи. Наприклад, в судовому засіданні несумлінний учасник кримінального провадження заявляє про фальсифікацію доказів, знаючи, що це не відповідає дійсності, та вимагає застосування судом заходів задля здійснення перевірки цієї інформації¹. За таких обставин судом може бути призначена судова експертиза або витребувано інші докази тощо. Чого власне й прагне цей учасник кримінального провадження, адже це сприятиме «затягуванню» судового розгляду кримінального провадження. Проте відкладення судового розгляду є виправданим за реальної необхідності проведення судової експертизи. У таких випадках суд керується необхідністю отримання якісного доказу у вигляді експертного висновку.

Коли більшість клопотань учасника кримінального провадження спрямовано на відкладення судового розгляду, то такі його дії слід оцінити як намагання затягнути судовий процес. Так, наприклад, зловживанням слід визнати ситуацію за якої всі клопотання учасника кримінального провадження подані без долучення до них будь-яких доказів, та супроводжуються проханням про надання часу для остаточного формування правової позиції у справі.

Проте, як свідчить судова практика, не завжди дії учасників кримінального провадження, навіть якщо вони виявилися в неодноразовому відкладення судових розглядів, можна визнати такими, що вплинули на тривалість розгляду справи. Йдеться, для прикладу, про заявлення клопотань про витребування судом

¹ Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 29 листопада 2019 р. Справа №185/8414/18. Провадження №11-кп/803/2049/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86466257>

доказів, відкладення судового засідання з огляду на відсутність учасників процесу, про вимогу виклику й допиту свідків тощо. Використання учасником кримінального провадження своїх процесуальних прав не може свідчити про затягування судового розгляду, а також про його вину у збільшенні тривалості розгляду кримінального провадження.

Постійні відкладення судового розгляду можуть сприяти досягненню учасником кримінального провадження як бажаного результату (наприклад, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності), так і ненайкраще відобразитися на рішенні, ухваленому судом (через відволікання уваги суду на другорядні питання).

Понад те, дотримання засади розумності строків під час судового розгляду кримінального провадження більшою мірою залежить від професійності судді (колегії суддів), прокурора, захисника. Вони повинні «відчувати» такі дії та активно заперечувати проти них. Приміром, прокурор повинен звертати увагу на те, що йде затягування справи. Заперечення можна будувати як на процесуальній необґрунтованості клопотання, так і на доведенні протиправності поведінки сторони, що заявила клопотання.

Тож, з метою дотримання судом і учасниками кримінального провадження розумності строків розгляду кримінального провадження, а також уникнення будь-яких сумнівів чи суперечок з приводу зловживання процесуальними правами, доцільно, щоб питання про призначення судової експертизи за можливості вирішувалося саме у підготовчій частині судового розгляду. Більш пізнє його вирішення може призвести до затягування судового процесу через необхідність призначення та проведення судової експертизи, а, отже, і відкладення, у зв'язку з цим, судового розгляду.

Мають рацію ті науковці, які переконані, що при обговоренні клопотання про призначення судової експертизи головуючому

доцільно з'ясувати думку не тільки сторін кримінального провадження, але й самого експерта чи спеціаліста. Оскільки, йому (головуючому) заздалегідь не може бути відомо чи ініціюватимуть сторони кримінального провадження призначення судової експертизи, як і не відомо про вид судової експертизи, з приводу якого вони будуть подавати клопотання, тому головуючий не зможе відразу ж на момент заявлення цього клопотання забезпечити присутність спеціаліста. Відповідно, головуючий, для того щоб під час вирішення клопотання про призначення судової експертизи був присутнім спеціаліст, повинен буде відкласти засідання в підготовчій частині судового розгляду¹.

Після вирішення вищезазначеного клопотання присутність експерта впродовж усього судового засідання або його частини не є доцільною. Адже від прийнятого суддею рішення залежатиме ефективність судових засідань та правосудність підсумкового рішення в конкретній справі. Оскільки внаслідок чергових відкладень судового розгляду, як в даному випадку через необхідність додаткового виклику експерта, відбудеться затягування судового процесу, можливим стане ризик втрати важливої доказової інформації (час впливає на здатність осіб, яких необхідно допитати в суді пам'ятати усю інформацію; знищення документів або речей, які можуть бути корисними для первинної, повторної чи додаткової експертизи тощо).

Вищезазначене вкотре підтверджує, що суддя зобов'язаний відповідально підійти до прийняття рішення щодо доцільності забезпечення процесу доказування у кримінальному провадженні.

¹ Дудич А.В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. канд. юрид. наук. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. С. 253

2.6. Відкладення судового розгляду у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників судового провадження

Неприбуття сторони чи іншого учасника кримінального провадження ускладнює подальший судовий розгляд з тієї причини, що відсутність прокурора або обвинуваченого, або його захисника, робить неможливим подальший розгляд справи або буде порушувати право на захист чи інші порушення кримінального провадження. Окрім того, неприбуття учасників кримінального провадження може стати причиною відтермінування розгляду справи, коли їх участь у кримінальному провадженні є необхідною, а вчинення процесуальних дій за їхньої відсутності також порушить права учасників кримінальних процесуальних відносин та вплине на об'єктивність вирішення кримінального провадження.

Н. Бобечко вважає, що кримінально-процесуальний примус – це різновид державно-правового примусу, який являє собою один зі способів психологічного та фізичного впливу на свідомість і поведінку учасників кримінально-процесуальних відносин, має характер особистого, майнового та організаційного обмеження прав і свобод особи, застосовується уповноваженими державними органами та службовими особами, які ведуть кримінальне провадження (а у випадках, передбачених законом, й іншими особами) з підстав, за умов, у межах та в порядку, передбаченому кримінально-процесуальним законом, незалежно від волі та бажання осіб, щодо яких допускається його застосування, з метою забезпечення безперешкодного, поступального руху кримінального провадження, попередження або припинення порушень законодавчих приписів з боку суб'єктів кримінального провадження, відновлення порушених прав і свобод учасників кримінально-процесуальних відносин,

законність та обґрунтованість якого забезпечується системою процесуальних гарантій¹.

Я. Пархоменко підкреслює, що застосування заходів процесуального примусу повинно відбуватися при невиконанні або неналежному виконанні учасниками кримінального провадження приписів кримінально процесуального закону, тобто вчинення кримінального процесуального порушення².

Доволі очевидним стає той факт, що відкладення судового розгляду у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників судового провадження виконує подвійну мету: 1) забезпечувальну – створення та вжиття заходів для дотримання учасниками кримінального провадження покладених на них процесуальних обов'язків (наприклад, прибути за викликом до суду); 2) превентивну – запобігти подальшому відкладенню судового розгляду учасниками кримінального провадження.

Як свідчить судова практика, учасники кримінального провадження нерідко порушують свій процесуальний обов'язок з'явитися в судові засідання, у зв'язку із чим, суд має вирішити питання про можливість проведення судового розгляду у їхню відсутність та/або необхідність відкладення судового розгляду, а також необхідність застосування до них заходів забезпечення кримінального провадження.

В інформаційному листі ВСС України звертає увагу суддів на те, що неприбуття для участі у судовому засіданні учасників судового провадження (крім прокурора, за винятком випадків, коли кримінальне провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення в порядку ч. 4 ст. 26 КПК України), які належним чином повідомлені про дату, час і місце проведення такого засідання, не перешкоджає його проведенню. При цьому суд

¹ Бобечко Н. Р. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України*. 2017. № 12. С. 27–38.

² Пархоменко Я. О. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 196–198.

зобов'язаний відкласти судове засідання лише у випадках: 1) відсутності обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, для можливості реалізації останнім права клопотати про розгляд кримінального провадження судом присяжних (ст. 384 КПК України); 2) неприбуття в судове засідання сторін угоди, якщо обвинувальний акт надійшов до суду з підписаною між сторонами угодою (ч. 2 ст. 474 КПК України); 3) неприбуття сторін або потерпілого, якщо до суду надійшло клопотання про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, (ч. 1 ст. 288 КПК України)¹.

Згідно ч. 1 і ч. 2 ст. 139 КПК України, якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому цим КПК України порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про підстави свого неприбуття, суд відкладає судовий розгляд та застосовує заходи процесуального примусу (наприклад, грошове стягнення, привід)².

Особливістю відкладення судового розгляду є те, що у визначених законом випадках суд має право прийняти рішення про застосування до осіб, через неявку яких було перенесено засідання, заходів процесуального примусу: привід та (або) грошове стягнення до обвинуваченого (ст. 323 КПК України); ініціювання дисциплінарної відповідальності до прокурора і

¹ Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

² Senyk Taras. Postponement of Trial in Connection with the Application of Criminal Procedural Measures. *Krakowskie studia malopolskie*. 2020. №27 (3). P. 78-95

захисника (ч. 1 ст. 324 КПК України); привід та (або) грошове стягнення до свідка (ч.1 ст. 327 КПК України)¹.

Аналогічні норми існують і у законодавстві інших держав. Зокрема, у ст. 341 КПК Грузії зазначено, що за неможливості розгляду справи внаслідок неприбуття в судове засідання когонебудь з викликаних осіб або у зв'язку з необхідністю витребування нових доказів, складання і вручення прокурором нового обвинувального акту або проведення процедури медіації, укладення процесуальної угоди, суд постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи на певний строк. Одночасно суд має право зобов'язати сторони забезпечити явку відповідно свідків обвинувачення і захисту, а також інших осіб, викликаних в судове засідання за клопотаннями. За необхідності суд сприяє сторонам в отриманні доказів, про які ними було заявлено клопотання².

Отже, у разі обов'язку відкладення судового розгляду через неявку учасників кримінального провадження, суду необхідно вирішити питання про накладення на них грошового стягнення, та/ або здійснення приводу.

Частина 7 ст. 42 КПК України встановлює, що обвинувачений зобов'язаний прибути за викликом до суду. Водночас кримінальний процесуальний закон врегульовує і ситуацію неприбуття обвинуваченого в судове засідання, визначаючи, що в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк обвинувачений має заздалегідь повідомити про це суд.

Також необхідно врахувати, що підставою для відкладення судового розгляду, відповідно до ст. 323 КПК України, є лише ситуація, коли обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судове засідання. Якщо обвинувачений щодо якого

¹ Гуртієва Л. Законодавче закріплення підстав відкладення кримінального провадження судом першої інстанції у новому КПК України. *Юридичний вісник*. 2013. №1. С. 87-94

² Criminal Procedure Code of Georgia: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

не було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув у судове засідання за викликом, суд відкладає судовий розгляд та призначає дату нового засідання, а також вживає заходів до забезпечення прибуття його до суду. Суд має право також постановити ухвалу про привід обвинуваченого чи ухвалу про накладення грошового стягнення на нього в порядку, що передбачений главами 11 і 12 КПК України. При цьому необхідно враховувати, що до таких учасників, як підозрюваний, обвинувачений разом із накладенням грошового стягнення може бути застосовано привід, згідно з правилами КПК України.

У разі, якщо причина неприбуття у судове засідання таких учасників судового процесу, як прокурор і захисник, є неповажною, КПК України передбачає право суду порушити питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності (п.1 ст. 324 КПК України)

Окрім того, мають місце факти зловживання процесуальними правами, що допускаються як захисниками, так і прокурорами. Один із поширених способів – це подання клопотань про виклик свідків, які неможливо виконати, у зв'язку з чим судові засідання відкладаються. Відкладення слухань є однією із найбільш суперечливих проблем кримінального провадження, оскільки наявність передбачених законом підстав досить часто використовується всупереч їхній меті і стає причиною порушення розумних строків розгляду.

За невиконання процесуальних обов'язків, у випадках та розмірах, передбачених КПК України, може бути накладено грошове стягнення на учасників кримінального провадження: обвинуваченого (ст. 323 КПК України); потерпілого, цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ст. 325 України, п.2 ст.326, п.3 ст. 326 КПК України); свідка (п.2 ст. 327 КПК України).

Надання законодавцем можливості застосування вказаних заходів кримінального процесуального примусу судом із власної ініціативи, пов'язане з необхідністю виконання завдання кримінального процесу щодо швидкості і повноти судового провадження. При цьому обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження має відповідати важливості задоволення публічного інтересу.

Окрім того, слід зауважити, що, по-перше, КПК України не встановлює вичерпного переліку заходів процесуального примусу до учасників судового провадження при відкладенні судового розгляду (наприклад, відкладення судового розгляду у зв'язку направленням особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи). По-друге, відкладення судового розгляду у зв'язку із застосуванням заходів процесуального примусу до учасників судового провадження має специфічну спрямованість – забезпечити досягнення дієвості кримінального провадження (тобто, основна мета їх застосування спричиняє виникнення певних процесуальних обов'язків в учасників кримінального провадження). По-третє, з урахуванням судової практики судам при відкладенні судового розгляду, слід ретельно підходити до обрання заходів процесуального примусу до учасників кримінального провадження.

Варто зазначити, що у пп. 5, 6, 7 ч. 2 ст. 322 КПК України визначені випадки відкладення судового розгляду внаслідок: проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці; проведення експертизи за ухвалою суду; надання доступу до речей і документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій. Огляд речових доказів, які не можна доставити в судові засідання, за необхідності проводиться за їх місцем знаходження. За місцем фактичного знаходження оглядаються речові докази, що мають значні габарити або вагу, нерозривно пов'язані з місцем розташування, потребують особливих умов зберігання тощо.

За місцем знаходження можуть бути піддані огляду як речові докази деякі письмові документи, зокрема коли вони мають край зношений стан та їх транспортування може призвести до пошкодження і втрати доказової інформації тощо. У таких випадках суд ухвалює рішення про виїзне судове засідання для огляду речових доказів на місці та, за необхідності, відкладає судове засідання, повідомляючи учасникам судового провадження дату, час та місце проведення виїзного судового засідання. Проведення огляду речових доказів за їх місцезнаходженням і результати огляду зазначаються у протоколі огляду речових доказів та мають бути зафіксовані за допомогою технічних засобів. Незастосування таких засобів, згідно із ч. 6 ст. 107 КПК України, призводить до недійсності відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її проведення результатів¹.

¹ Сеник Т.Б. Підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: класифікація та проблеми правозастосування. *Юридичний бюлетень*. 2018. №8. С. 405-415.

ГЛАВА 3

ПОРЯДОК ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У невід’ємному зв’язку із з’ясуванням суті та значення відкладення судового розгляду кримінального провадження, розвідкою підстав для ухвалення такого рішення, знаходиться дослідження процесуального порядку його прийняття. Якщо підстави для відкладення судового розгляду займають центральне місце у цьому інституті, то процесуальний порядок покликаний реалізувати кримінальні процесуальні норми з огляду на наявність обставин, покладених в основу цих підстав.

Відкладення судового розгляду може бути здійснено на будь-якому етапі судового розгляду кримінального провадження до видалення суду в нарадчу кімнату для ухвалення підсумкового рішення. Це загальне положення судового розгляду поширює свою дію не лише на центральну стадію кримінального провадження, але й на інші судові стадії – підготовчого провадження, апеляційного та касаційного провадження, провадження за нововиявленими або виключними обставинами, а також виконання судових рішень.

Так, суд касаційної інстанції відклав запланований касаційний розгляд у режимі відеоконференції, з огляду на відсутність інтернет з’єднання у ДУ «Бердичівська виправна колонія №70» та неможливості, у зв’язку з цим, участі засудженого в судовому провадженні¹.

Понад те, за необхідності, інститут відкладення застосовується й слідчим суддею під час здійснення ним судового контролю за законністю рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора. Для прикладу, слідчий суддя Народицького районного суду Житомирської

¹ Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 вересня 2022 р. Справа № 278/32/20. Провадження № 51-759км22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390631>

області відклав розгляд скарги представника потерпілого ТОВ «Агроскоп Інтернешнл» на рішення слідчого про закриття кримінального провадження, у зв'язку з неприбуттям учасників розгляду¹.

Порядок відкладення судового розгляду кримінального провадження складається з кількох етапів: 1) встановлення юридичних фактів, які спричиняють відкладення судового розгляду; 2) вибір кримінальної процесуальної норми, що підлягає застосуванню; 3) заслуховування думок сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з цього питання; 4) ухвалення рішення про відкладення судового розгляду.

Проаналізуймо їх.

Встановлення юридичних фактів, які спричиняють відкладення судового розгляду. Відкладення судового розгляду кримінального провадження зумовлене наявністю юридичних фактів. У контексті цього дослідження під юридичними фактами розуміються обставини, що впливають на кримінальні процесуальні правовідносини та породжують певні процесуальні наслідки.

Варто зазначити, що юридичними фактами, які спричиняють відкладення судового розгляду, може бути не лише правова модель, закріплена у нормах кримінального процесуального права (визначені диспозицією кримінальної процесуальної норми конкретні обставини), а й факти реальної дійсності, нормативна модель яких хоча й не передбачена, але стоять на заваді проведенню судового розгляду.

Зокрема, Менський районний суд Чернігівської області відклав судовий розгляд кримінального провадження у зв'язку з

¹ Ухвала Народницького районного суду Житомирської області від 8 січня 2020 р. Справа № 284/4/20. Провадження № 1-кц/284/6/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86782492>

відпусткою головуючого¹. У іншій справі Кобеляцький районний суд Полтавської області відклав розгляд клопотання т.в.о. начальника Полтавського районного відділу №2 Філії державної установи «Центр пробації» в Полтавській області про звільнення від відбування покарання засудженого ОСОБА_4, оскільки суду не надано відомості про притягнення його до кримінальної відповідальності протягом іспитового строку, внаслідок чого розгляд клопотання є неможливим². Наведені приклади ще раз доводять помилковість законодавчого підходу до закріплення у ст. 322 КПК України закритої фактичної системи.

За наслідками, які породжують юридичні факти, їх можна поділити на ті, що *встановлюють кримінальні процесуальні правовідносини* (для прикладу, відкладення судового розгляду для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення або підготовки представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до судового розгляду) або їх *змінюють* (скажімо, відкладення судового розгляду для надання обвинуваченому, його захиснику можливості підготуватися до захисту проти нового обвинувачення).

За характером наслідків, які породжують юридичні факти, останні бувають *позитивними* (приміром, відкладення судового розгляду для проведення експертизи) і *негативними* (наприклад, відкладення судового розгляду у зв'язку з неприбуттям сторін чи інших учасників судового провадження).

За вольовим критерієм, юридичними фактами, що спричиняють відкладення судового розгляду можуть бути як *дії* (для прикладу, складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання публічного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення

¹ Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 5 жовтня 2021 р. Справа № 738/1239/21. Провадження № 1-кв/738/139/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100100535>

² Ухвала Кобеляцького районного суду Полтавської області від 7 квітня 2022 р. Справа № 532/621/21. Провадження № 1-в/532/38/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103880817>

додаткового обвинувачення), так і *події* (скажімо, хвороба секретаря судового засідання¹).

Своєю чергою, за спрямованістю дії поділяються на правомірні та неправомірні. Правомірними діями є *юридичні акти* (складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання публічного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення) та *юридичні вчинки* (відкладення судового розгляду для проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці). Прикладом неправомірної дії є неприбуття належним чином викликаного свідка в судові засідання без поважних причин. За такої ситуації його поведінка суперечить приписам кримінального процесуального закону.

Вибір кримінальної процесуальної норми, що підлягає застосуванню. Йдеться про знаходження норми кримінального процесуального права, яка прямо регламентує конкретну ситуацію та тлумачення її змісту. Водночас, у цій стадії можливі й мисленнєві операції, спрямовані на усунення прогалин у кримінальному процесуальному регулюванні, якщо обставина, що породжує відкладення судового розгляду, немає нормативного закріплення.

Зазвичай відкладення судового розгляду відбувається за клопотаннями учасників кримінального провадження.

Судове клопотання – це передбачений КПК України засіб звернення учасників судового розгляду із різноманітних процесуальних питань до суду впродовж судового процесу від першої до останньої інстанції. Вони є процесуальним засобом активної правової поведінки суб'єкта процесу з метою цілеспрямованого енергійного і адекватного використання в захисті всіх необхідних в конкретній справі засобів, що не суперечать закону, які дозволяють стороні процесу системно, методично, цілеспрямовано впливати на інформаційно-фактичні

¹ Ухвала Жидачівського районного суду Львівської області від 2 листопада 2020 р. Справа №443/1219/20. Провадження № 1-кп/443/111/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92602776>

підстави судового рішення. Зацікавлена сторона процесу діє як суб'єкт критики іншої сторони, використовуючи інструментарій судових клопотань для перевірки і спростування пояснень іншої сторони, висунення контраргументів, доказових фактів, пред'явлення нових доказів. Сторона кримінального провадження вправі вимагати, щоб клопотання, яке нею заявлено, було своєчасно розглянуто судом¹.

Учасники судового провадження можуть заявляти різноманітні клопотання, вирішити які необхідно під час судового розгляду. Це можуть бути не лише клопотання, що стосуються дослідження доказів, але й інші, які пов'язані з визначенням кола учасників судового розгляду та рухом кримінального провадження. За загальним правилом, клопотання учасників судового розгляду, зокрема про виклик експертів, спеціалістів, про витребування речових доказів і документів підлягають вирішенню безпосередньо після їх заявлення й обговорення.

В. Попелюшко зазначає про негайне розв'язання клопотань безпосередньо у підготовчій частині судового розгляду, оскільки це дозволяє заявнику клопотання чітко визначитися зі своєю позицією у справі, а з іншого боку, відкладення вирішення деяких клопотань на майбутнє, наприклад, стосовно залучення нових доказів, може призвести до їх безповоротної втрати, чи затягування процесу, припустимо, при необхідності доручення проведення судової експертизи².

Така позиція уявляється дискусійною, оскільки, для прикладу, вирішення питання про відкладення судового розгляду у зв'язку з клопотанням про проведення повторної експертизи можливе лише після дослідження судом першого висновку експерта, що долучений до матеріалів справи.

Суд вправі відмовити у задоволенні клопотання про відкладення судового розгляду, якщо: 1) вважатиме клопотання

¹ Анненко О.С., Зубаков П.М. Судові клопотання у кримінальному провадженні. *Lex Portus*. 2018. № 6. С. 96, 97, 98.

² Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи : навч. посіб. Острог, 2003. С.105.

недостатньо обґрунтованим; 2) його задоволення призведе до порушення прав та свобод особи; 3) обставини, які учасник судового провадження просить з'ясувати, не мають значення для кримінального провадження; 4) участь особи у судовому розгляді не важлива для справи.

Для прикладу, якщо в спеціальному судовому провадженні (*in absentia*) суд відмовив задовольнити клопотання сторони захисту про відкладення розгляду справи та про надання часу для підготовки виступу в судових дебатах для належної організації і не порушення права на захист підзахисного без належного й розумного обґрунтування своєї відмови, посилаючись виключно на необхідність забезпечення безперервності судового розгляду (ст. 322 КПК України) і недоцільність витрачання прокурором бюджетних коштів на розміщення оголошення, то це порушує принципи юридичної рівності, змагальності та справедливості судового розгляду, що не узгоджується зі ст. 6 Конвенції¹.

Варто погодитися з викладеною правовою позицією, адже суд вважає, що суд першої інстанції не вжив необхідних заходів для забезпечення реалізації захисником права на виступ у судових дебатах, не забезпечив сторонам рівних умов для реалізації їхніх процесуальних прав, особливо враховуючи розгляд даного провадження за процедурою спеціального провадження «*in absentia*». Вказані обставини можуть свідчити про порушення принципів юридичної рівності, змагальності та справедливості судового розгляду, оскільки кожній стороні повинна надаватися розумна можливість представляти справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону у суттєво не вигідне становище відносно другої сторони (рішення у справі «Ankerl v. Switzerland» від 23.10.1996 р., заява №17748/91, п. 38)².

¹ Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 19 липня 2022 р. Справа № 727/13085/18. Провадження № 51-10250км18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105359481>.

² Cour européenne des droits de l'homme european court of human rights Case of «Ankerl v. Switzerland» Application no. 17748/91. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58067&filename=001-58067.pdf>

Окрім того, за логікою законодавця, рішення про відкладення судового розгляду справи, у випадку коли хтось з учасників справи не був присутній під час проголошення такого процесуального рішення, повинно оформлятися ухвалою у формі окремого процесуального документа і відповідати вимогам, встановленим ст. 372 КПК України (складатися з вступної, мотивувальної та резолютивної частини).

При такому підході проблема, обумовлена тим, що суд не перевіряв наявність підстав для відкладення судового розгляду, а виніс ухвалу, згідно отриманого клопотання. Відкладення судового розгляду із таких підстав залежить від суддівського розсуду, а саме: визначення підстав неприбуття в судові засідання учасника кримінального провадження; оповіщення належним чином; визнання необхідності особистої участі, а в подальшому, як наслідок, винесення ухвали про відкладення судового розгляду.

Тож, при прийнятті рішення про відкладення судового розгляду, суд повинен дати відповіді на такі питання: 1) чи є відкладення обов'язком суду відповідно до вимог КПК України та чи передбачені підстави у кримінальному процесуальному законі? 2) чи можливий справедливий і неупереджений судовий розгляд без його відкладення? 3) чи будуть шляхом відкладення усунені обставини, які перешкоджають судовому розгляду?

Заслуховування думок сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з цього питання. Виокремлення такого етапу є проявом дії засади змагальності. Відповідно до чч. 1, 2, 6 ст. 22 КПК України кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими кримінальним процесуальним законом. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав. Суд,

зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Для прикладу, колегія суддів Тернопільського апеляційного суду, заслухавши клопотання прокурора, який просив застосувати до цього свідка привід, та думку обвинуваченого і його захисника, ухвалив рішення про відкладення апеляційного розгляду з метою забезпечення явки свідка, застосувавши до нього привід¹.

У судовій практиці трапляються випадки, коли суд самостійно приймає рішення про відкладення судового розгляду, без заслуховування позицій учасників судового провадження з цього питання.

Так, Касаційний кримінальний суд відклав касаційний розгляд кримінального провадження у зв'язку з тим, що засуджена, яка знаходиться у Республіці Польща, через карантинні обмеження не може повернутися в Україну².

Інший приклад. Слідчий суддя Ірпінського міського суду Київської області відклав розгляд скарги на бездіяльність слідчого у зв'язку з неявкою в судове засідання сторін³.

Ухвалення рішення про відкладення судового розгляду. Таке рішення має відповідати фактичним обставинам і ґрунтуватися на нормах кримінального процесуального права. Відкладення судового розгляду оформляється ухвалою суду.

Однією із складових процесуальної форми відкладення судового розгляду кримінального провадження є винесення ухвали суду. Така ухвала суду має визначену КПК України структуру (вступна, мотивувальна та резолютивна частина), яка наповнена конкретним змістом підстав для відкладення судового розгляду. Будучи складовою частиною справедливого судового

¹ Ухвала Тернопільського апеляційного суду від 21 липня 2021 р. Справа № 607/21333/19. Провадження № № 11-кп/817/51/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98476929>

² Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13 квітня 2021 р. Справа № 464/4133/17. Провадження № 51-5533км20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208249>

³ Ухвала Ірпінського міського суду Київської області від 25 лютого 2020 р. Справа № 367/1282/20. Провадження № 1-кц/367/294/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88181611>

розгляду кримінального провадження, це судові рішення повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості, вмотивованості, характеризуватися повнотою та логічною послідовністю викладу.

З ч. 1 ст. 372 КПК України випливає, що у вступній частині ухвали про відкладення судового розгляду кримінального провадження зазначаються: 1) дата і місце її постановлення; 2) назва та склад суду, відомості про секретаря судового засідання; 3) найменування (номер) кримінального провадження; 4) прізвище, ім'я і по батькові обвинуваченого, його рік, місяць і день народження, місце народження та місце проживання; 5) закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа; 6) сторони та інші учасники кримінального провадження.

Нерідко суди не дотримуються вищенаведених вимог кримінального процесуального закону.

Так, в ухвалях не завжди відображені усі положення, що повинні бути у вступній частині ухвали про відкладення судового розгляду. Зокрема, Жидачівський районний суд Львівської області постановив ухвалу про відкладення судового розгляду без секретаря судового засідання¹. Натомість Бродівський районний суд Львівської області виніс ухвалу про відкладення судового розгляду без зазначення у ній найменування (номера) кримінального провадження, сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження².

У мотивувальній частині викладаються: суть питання, що вирішується у ній, за чиєю ініціативою воно розглядається, встановлені судом обставини із посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів, мотиви, з яких суд

¹ Ухвала Жидачівського районного суду Львівської області від 2 листопада 2020 р. Справа №443/1219/20. Провадження № 1-кп/443/111/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92602776>

² Ухвала Бродівського районного суду Львівської області від 24 березня 2020 р. Справа №439/154/20. Провадження: № 1-кп/439/63/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88392377>

виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався.

Для прикладу, Сихівський районний суд міста Львова встановив: ОСОБА_3 звернулась до суду із клопотанням про відкладення розгляду справи, призначеного на 15:00 год 13 травня 2022 р., у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану та неможливістю прибути в судове засідання захисника ОСОБА_4. Оскільки учасники судового провадження в судові засідання не з'явилися, відповідно до ч. 4 ст.107 КПК України фіксування за допомогою технічних засобів кримінального провадження не здійснювалось. Таким чином, оскільки учасники судового провадження в судові засідання не прибули, а їх явка є обов'язковою, суд вважав за необхідне відкласти судовий розгляд¹.

Вищезазначений приклад із судової практики вкотре підтверджує висновок про невичерпний перелік підстав для відкладення судового розгляду². Водночас, у разі неможливості бути присутнім на судовому засіданні, захисник повинен надати підтверджуючі документи чи інші докази, що підтверджують наявність таких обставин. У випадку не надання таких підтверджуючих документів, слід вважати, що учасник кримінального провадження зловживає процесуальними правами³. До того ж, суд повинен зазначити мотиви, з яких постановляє ухвалу, з посиланням на положення закону, яким він керується. Наведений приклад ще раз доводить помилковість постановлення ухвали про відкладення судового розгляду з недотриманням вимог ст.ст. 322, 372 КПК України.

Своєю чергою, у резолютивній частині ухвали зазначається висновок суду з приводу питання, яке вирішувалось, а також

¹ Ухвала Сихівського районного суду міста Львова від 13 травня 2022 р. Справа №464/5187/20. Провадження № 1-кп/464/190/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104294874>

² Ухвала Сихівського районного суду міста Львова від 8 квітня 2020 р. Справа №461/8744/19. Провадження № 1-кп/464/4/20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88683619>

³ Ухвала Шевченківського районного суду міста Львова від 1 лютого 2021 р. Справа № 466/813/20. Провадження № 1-кп/466/180/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94539593>

строк і порядок набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Для прикладу, Корсунь-Шевченківський районний суд Черкаської області ухвалив рішення про відкладення судового розгляду на увесь період дії воєнного стану в Україні. Постановив визначити дату судового засідання після припинення або скасування воєнного стану в Україні¹. Очевидно, що можна не коментувати, чи узгоджується таке рішення із засадою розумності строків кримінального провадження і таким загальним положенням судового розгляду як безперервність.

Окрім відомостей, вказаних у п. 3 ч. 1 ст. 372 КПК України, в ухвалі додатково зазначають про повідомлення учасників кримінального провадження щодо нової дати судового розгляд², про застосування приводу та визначення органу для його виконання.

Тож, ухвала суду про відкладення судового розгляду має визначену в процесуальному законі структуру, яка повинна наповнюватися конкретним змістом по суті вирішуваного питання із коротким, точним і зрозумілим описом обставин справи, результатів дослідження доказів і висновків суду з дотриманням вимог ст. 372 КПК України (наприклад, ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва³).

За місцем постановлення ухвали суду про відкладення судового розгляду доречно поділити на ті, що викладаються окремими документом (постановляються в нарадчій кімнаті), та ті, що заносяться до журналу судового засідання (постановляються без виходу до нарадчої кімнати).

До першої групи належать ухвали, якими суд відкладає судовий розгляд та доручає іншим суб'єктам провести

¹ Ухвала Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області від 15 березня 2022 р. Справа №699/4/21. Провадження № 1-кп/699/67/22. URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/103696916>

² Ухвала Гощанського районного суду Рівненської області від 16 серпня 2021 р. Справа №557/679/21. Провадження № 1-в/557/29/2021 URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/99013416>

³ Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 17 травня 2021 р. Справа № 490/638/20. Провадження № п 1-кп/490/19/2021. URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/96990083>

процесуальні дії чи застосувати заходи процесуального примусу дій для одержання можливості продовжити судовий розгляд. Такими є, наприклад, ухвали про здійснення приводу¹, про примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи², про проведення експертизи³, про відвід судді⁴ тощо. Водночас, цей перелік не можна вважати вичерпним.

Решта ухвал про відкладення судового розгляду, можуть ухвалюватися на місці без виходу до нарадчої кімнати. Після винесення такої ухвали її слід занести до журналу судового засідання, адже вона окремому оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

Учасник кримінального провадження у цьому разі може подати зауваження на журнал судового засідання (якщо вважає, що зміст ухвали суду відображений у ньому неповно чи неточно) або включити заперечення на таку ухвалу до апеляційної скарги на судові рішення, винесене за наслідками судового розгляду.

¹ Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 17 травня 2021 р. Справа № 490/638/20. Провадження № п 1-кп/490/19/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96990083>

² Ухвала Городоцького районного суду Львівської області від 24 листопада 2021 р. Справа № 441/1025/21. Провадження №1-кп/441/182/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101504314>

³ Ухвала Новосанжарського районного суду Полтавської області від 04 серпня 2022 р. Справа № 542/1643/21. Провадження №1-кп/542/13/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105578878>

⁴ Ухвала Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ від 14 лютого 2019 р. Справа № 203/538/19. Провадження № 1-кп/0203/404/2019 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79811364>

ВИСНОВКИ

Дослідження правового регулювання, теорії та практики застосування норм, що регламентують відкладення судового розгляду кримінального провадження дало можливість сформулювати низку висновків і пропозицій:

1. Відкладення судового розгляду кримінального провадження – це викликане необхідністю забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження, і у цьому зв'язку виражене у процесуальній формі перенесення судом на конкретний строк розгляду кримінального провадження, що здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників кримінального провадження, в результаті чого вживаються заходи щодо усунення обставин, які стали підставою для відкладення судового розгляду з метою його продовження та закінчення.

Відкладення судового розгляду покликане виконати окремі завдання судових стадій кримінального провадження та його завдань загалом. Використовуючи такий процесуальний інститут, з одного боку, вживаються заходи для більш повного дослідження обставин (при очікуванні результатів експертизи відкладається судовий розгляд), а з іншого – постає проблема з порушенням розумності строків судового розгляду. Тому, суд зобов'язаний визначити «золоту середину» за якої будуть дотримані розумні строки, а кримінальне провадження буде повно і всебічно розглянуте.

Здійснений критичний аналіз норм кримінального процесуального права і поглядів науковців на сутність інституту відкладення судового розгляду кримінального провадження дає підстави виокремити такі ознаки, що характеризують поняття «відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні»:

1) перенесення судового розгляду на визначений у майбутньому

час (на конкретний строк, після закінчення якого судовий розгляд неодмінно має бути продовжено у чітко визначені день, годині, місці); 2) необхідність забезпечення належних процесуальних умов для проведення подальшого слухання кримінального провадження; 3) відкладення розгляду в кримінальному провадженні здійснюється з ініціативи суду чи за клопотанням учасників кримінального провадження; 4) обов'язковість вжиття заходів щодо усунення обставин, які зумовили необхідність відкладення судового розгляду в кримінальному провадженні; 5) вжиття таких заходів здійснюється лише з метою продовження та закінчення судового розгляду.

2. Вивчення наукових джерел, у яких у історичному контексті відображені виникнення та розвиток наукових знань про відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, довело, що значний вплив на це здійснює науково-технічний прогрес, а також розвиток кримінального процесуального законодавства. Вивчення історико-правових розвідок та дослідження змісту пам'яток українського права дає підстави виділити у становленні інституту відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні такі етапи: 1) зародження відкладення судового розгляду кримінального провадження у Руській Правді; 2) розвиток інституту відкладення судового у Литовських статутах та у період Української козацько-гетьманської держави; 3) регламентацію відкладення судового розгляду у кримінальному судочинстві впродовж перебування українських земель під владою Російської, Австро-Угорської імперій; 4) особливості відкладення судового розгляду в період Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки та Польської держави; 5) регулювання відкладення судового розгляду у кримінальному процесі УСРР, УРСР; 6) унормування відкладення судового розгляду у кримінальному судочинстві незалежної України.

3. Констатовано, що підставами для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні доцільно розуміти обставини, передбачені у кримінальному процесуальному законі та (або) визнані судовою практикою, виникли під час судового розгляду чи були виявлені до моменту початку судового розгляду кримінального провадження, перешкоджають судовому розгляду, не можуть бути усунуті під час поточного судового засідання та зумовлюють перенесення судового розгляду кримінального провадження з метою вжиття заходів до подолання виявлених перешкод.

4. Підкреслено, що підстави для відкладення судового розгляду поділяються залежно від учасника кримінального провадження на: а) суб'єктивні, тобто ті, які залежать від учасників кримінального провадження: неприбуття в судові засідання кого-небудь з учасників провадження, без яких неможливий розгляд справи в даному судовому засіданні; б) об'єктивні, тобто ті, які не залежать від учасників кримінального провадження, а зумовлені об'єктивними обставинами: необхідність проведення судової експертизи; витребування доказів; внаслідок появи нових обставин, задоволення клопотання про відвід судді (колегії суддів), прокурору тощо.

Підстави для відкладення судового розгляду, з погляду порушення розумного строку, можна поділити на дві групи: а) формально визначені та оцінні. До формально визначених підстав належать: неявка в судові засідання учасника кримінального провадження, без повідомлення підстав такого неприбуття, відсутність відомостей про вручення їм судової повістки. Відкладення судового розгляду з цих підстав не залежить від розсуду суду. До оцінних підстав відкладення судового розгляду слід віднести: у випадку вручення судової повістки учаснику кримінального провадження, де вказано про час і місце судового розгляду, однак вони повідомили про неможливість взяти участь

у судовому розгляді із поважних підстав. Відкладення судового розгляду з останніх підстав залежить від суддівського розсуду.

Судовій практиці відомі чимало підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: від чітко визначених процесуальним законом (неприбуття на виклик суду; необхідність подання додаткових доказів; ознайомлення з матеріалами кримінального провадження; необхідність підготуватися до судових дебатів тощо) до «форс-мажорних» (погане самопочуття учасника судового провадження в залі суду; вимкнення електроенергії; крадіжка важливих документів; блокування зали судового засідання та ін.).

5. Стадія судового розгляду відбувається за загальними правилами з дотриманням процесуальних прав усіх учасників судового процесу. Тому відкладення судового розгляду у судових засіданнях відбувається з тих самих підстав, що передбачені в ст. 322 КПК України. Під час вивчення судової практики досить складно було систематизувати та певним чином класифікувати підстави відкладення судових засідань, оскільки кожен вид провадження має свою специфіку в частині учасників розгляду, їхніх цілей, підстав для відкладення тощо. Тому в процесі аналізу, підстави відкладення судового розгляду фіксувались у тих формулюваннях, які були озвучені судом або учасниками судового процесу у судовій практиці. Результати аналізу підстав відкладення судового засідання наведено в додатках до дисертаційного дослідження.

Показники засвідчують, що у більшості випадків відкладення судового розгляду відбулося з підстав, передбачених КПК України: неявка учасників кримінального провадження, присутність яких у судовому засіданні є обов'язковою, та подання учасниками судового провадження клопотання про витребування документів чи інших доказів, необхідність виклику свідків, залучення захисника або перекладача, необхідність проведення експертизи тощо.

Крім того, з проаналізованої статистики вбачаються випадки відкладення судового розгляду у зв'язку із неналежною організацією суддями своєї роботи; недобросовісним ставленням до своїх процесуальних обов'язків та прав з боку учасників судового провадження; неможливістю проведення судового засідання в режимі відеоконференції, недоставленням обвинуваченого.

Обґрунтовано, що обставини, які стали підставами для відкладення судового розгляду усуваються кримінальними процесуальними заходами. Суди зобов'язані дотримуватися норм кримінального процесуального закону, оскільки безпідставне задоволення необґрунтованих клопотань учасників судового провадження, невжиття заходів щодо недопущення їх недобросовісної поведінки спричиняє відкладення судового розгляду на тривалий час, що, свідчить про неналежну організацію судового процесу та безвідповідальне ставлення службових осіб до виконання своїх обов'язків. Тому судам варто проводити ретельнішу підготовку до судового розгляду, адже її недоліки призводять до порушень розумних строків і прав учасників судового провадження.

Підкреслено, що необхідно чітко організувати нормотворчу роботу у сфері оптимізації підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні, а також дотримуватися єдиних організаційних і методичних принципів організації судового розгляду для запобігання випадкам відкладення судового розгляду.

Обґрунтовано, що використання інформаційних технологій є дієвим для попередження створення «штучних» підстав відкладення судового розгляду.

Результати соціологічного опитування суддів, прокурорів і адвокатів у Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях щодо розширення кола підстав відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні

встановлено, що 48% опитаних адвокатів підтримують пропозицію розширення, 25% суддів вважають, що потрібно усе залишити без змін, а 16,6% працівників прокуратури, відповіли, що не потрібно розширювати підстави відкладення судового розгляду. Однак узагальнення результатів усіх респондентів, підтверджує необхідність доповнення підстав відкладення судового розгляду, оскільки цей перелік не є вичерпним.

6. У КПК України не встановлено будь-яких строків тривалості судового розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції, оскільки в кожному конкретному випадку така тривалість буде залежати від складності кримінального правопорушення, кількості обвинувачених та потерпілих, явки учасників кримінального провадження в судові засідання, кількості клопотань, що подаються до суду різними учасниками кримінального провадження, тривалості судових експертиз, кількості свідків, яких суд має заслухати в судовому засіданні, тощо.

7. Констатовано, що порядок відкладення судового розгляду кримінального провадження складається з кількох етапів: 1) встановлення юридичних фактів, які спричиняють відкладення судового розгляду; 2) вибір кримінальної процесуальної норми, що підлягає застосуванню; 3) заслуховування думок сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з цього питання; 4) ухвалення рішення про відкладення судового розгляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: www.sum.in.ua
2. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2018 році Верховним Судом. URL: <https://www.slideshare.net/pravotv/2018-151934117>
3. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2019 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Analiz_Krumin_sudu_pravopor_2019.pdf
4. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2020 році Верховним Судом. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20\(kriminal\)%202020.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz%20statistika%20(kriminal)%202020.pdf)
5. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2021 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zvi/Analiz_zdisn_pravos_2021.pdf
6. Аналіз стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях та справах про адміністративні правопорушення у 2022 році Верховним Судом. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_zdisn_pravos_2022.pdf
7. Аналіз стану здійснення судочинства у I півріччі 2018 р. Ratio Decidendi: юридичний портал. URL: <http://rd.ua/ua>.
8. Аналіз стану здійснення судочинства у I півріччі 2019 р. Ratio Decidendi: юридичний портал. URL: <http://rd.ua/ua>.
9. Анненко О.С., Зубаков П.М. Судові клопотання у кримінальному провадженні. *Lex Portus*. 2018. № 6. С. 92-103.
10. Білокінь Р. М. Особливості кримінальної процесуальної відповідальності різних суб'єктів кримінального провадження. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць. *Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 1(3). С. 17–22.

11. Бутенко С.Ю. Імплементация рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регламентації досудового розслідування: дис.канд. юрид. наук : 12.00.09 – кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність / Донецький юрид. ін-т МВС України. Донецьк, 2014. 240 с.

12. Бобечко Н. Р. Заходи забезпечення кримінального провадження: процесуальна природа, зміст та обсяг. *Право України*. 2017. № 12. С. 27–38.

13. Бобечко Н.Р., Сенік Т.Б. Суть відкладення судового розгляду та його розмежування із суміжними поняттями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 53, Т.2. С.101-108.

14. Вапнярчук В. В. Сутність активної та ініціативної діяльності суду в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 25. С. 135–142

15. Вапнярчук В.В. Історичний розвиток уявлень про кримінальне процесуальне доказування у вітчизняній науці кримінального процесу. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: матеріали Першого Харківського кримінального процесуального полілогу (Харків, 16 груд. 2016 р.). Харків: «Право», 2017. С. 115–123.

16. Велика українська енциклопедія. тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. К: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. 152 с.

17. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2020. 1064 с.

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

19. Глинська Н.В., Лобойко Л.М. Міра впливу порушень кримінального процесуального закону на загальну справедливість судового розгляду як критерій визначення їх істотності. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 28–34.

20. Глинська Н.В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних

рішень : дис. докт. юрид. наук : 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 469 с.

21. Гловюк І. В., Стоянов М. М., Завтур В. А. Використання практики Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні : навчально-методичний посібник. Одеса : Юридична література, 2017. 224 с.

22. Гуртиева Л. Законодательное закрепление оснований отложения уголовного производство судом первой инстанции в новом УПК Украины *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 87-94.

23. Дудич А.В. Експерт як учасник кримінального провадження: дис. канд. юрид. наук. 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. Національний університет. «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 253 с.

24. Журба А.І. Генеза призначення кримінального судочинства України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 306–308.

25. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

26. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>

27. Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>

28. Закон України «Про судоустрій і статус судів» від 6 грудня 2016 р. №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

29. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

30. Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26 листопада 2015р. №838-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-19>.

31. Закон «Про поступовання в Штабових судах». Варшава: Друкарня Літерацька, 1920. 42 с.

32. Запотоцький А. П. Документи як процесуальні джерела доказів у кримінальному судочинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. - кримінальний процес та

криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2009. 18 с.

33. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: в 5 т. Відп. ред. О. Карпенко. Т. 1. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2001. 584 с.

34. Землянська В. В. Кримінально-процесуальне законодавство Центральної Ради, гетьманату Скоропадського та Директорії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 20 с.

35. Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ за 2020 рік у Львівській області URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

36. Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ за 2021 рік у Львівській області URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

37. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового процесу (судового засідання): затв. наказом ДСАУ від 20.09.2012 № 108. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/v0108750-12>.

38. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 жовтня 2012 р. № 223-1446/0/4-12 «Про деякі питання порядку здійснення судового розгляду в судовому провадженні у першій інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1446740-12>

39. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

40. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

41. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

42. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. № 1001-05. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>

43. Кримінально-процесуальний кодекс УССР від 1922 року. Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. 1922. № 41. 242 с.

44. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР. Офіційний текст зі змінами і доповненнями на 1 лютого 1940 р. К.: Юридичне видавництво Народного комісаріату юстиції Союзу РСР, 1940. 175 с.

45. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/ed19601228#Text>

46. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. Офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 березня 1968 р. та постатейними матеріалами. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1961. 203 с.

47. Каролина. Уголовно-судебное уложение Карла V. Перевод, предисловие и примечания проф. С. Я. Булатова. Алма-Ата, 1967. 60 с.

48. Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Харків: Право, 2020. 224 с.

49. Кондратюк О.В. Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867- 1918 рр.): автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 - теорія та історія держави і права історія політичних і правових учень». Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2006. 23 с.

50. Кисляк Н. С. Порядок заявлення та вирішення клопотань про поповнення матеріалів кримінального провадження новими доказами у підготовчій частині судового розгляду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. №35 (1). Т. 3. 2015.С. 107.

51. Кучинська О. П. Відкладання розгляду справи та перерва у судовому засіданні як фактори, що впливають на оперативність розгляду кримінальної справи. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 9 (4). С 1-8.

52. Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «АспектПоліграф», 2013. 228 с.

53. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ. Алерта, 2014. 440 с.

54. Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право. 2013. С.531.

55. Кримінальний процес: підручник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.

56. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.

57. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ – Харків: Юрінком Інтер. Право, 2001. 416 с.

58. Лапкін А.В. Щодо наслідкі неявки прокурора у судові засідання. *Судова та слідча практика в Україні*. №7. 2018. С. 15-20.

59. Лиманська М.В. Застосування заходів кримінально-процесуального примусу у підготовчому провадженні. *Право України*. 2017. №27.Т.3. С.115-123.

60. Лист Ради судів України 16 березня 2020 року № 9рс-186/20. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/news/no9rs-18620-vid-16032020-verhovn-92b86c6546.pdf>

61. Лист Верховного Суду України від 3 березня 2022 року №1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00820?an=25>

62. Липитчук О. В. Польський кримінально-процесуальний кодекс 1928 р. та його характеристика. *Вісник Львівського університету*. № 38. Львів, 2003. С.136-144.

63. Лялюк Є. Д. Умови, підстави та порядок застосування приводу за неприбуття особи на виклик слідчого, прокурора або судовий виклик. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1 (16). С. 169–173.

64. Малярєнко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.09. - кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 449 с.

65. Матат Ю.І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини і реалізація в Україні. *Науковий*

вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 41. Т. 1. С. 31–36.

66. Матейко Ю. М. Суть відкладання судового розгляду та його розмежування з іншими інститутами. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 17 (4). С.1-9.

67. Мединська Л.В. Кримінально-процесуальна відповідальність сторін кримінального провадження. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 463–468.

68. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08 жовтня 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/ed19601228#Text>

69. Наказ Офісу Генерального прокурора від 30 вересня 2021 р. №309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

70. Назарчук К. Окремі процесуальні дії, які можуть вчинятися поза межами приміщення суду. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 116-123.

71. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / Панов М.І., Шепітько В.Ю. Коновалова В.О. та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ін Юре, 2003. 728 с.

72. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / За ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. Х.: Фактор, 2013. 1072 с.

73. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні; за заг. ред. М.В. Лошицького. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 1280 с.

74. Пархоменко Я. О. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 196–198.

75. Панасюк О. А. Розгляд судом першої інстанції клопотань учасників судового провадження на стадії судового розгляду: окремі проблеми теорії та практики. *Теорія і практика правознавства*. 2013. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/15550156.pdf>

76. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743р. / відп. ред. Ю.С. Шемшученко; упорядник К.А. Вислобок. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. 598 с.

77. Правда Руська Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства : навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв ; вступ. сл. В. Я. Тація. 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

78. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 9 червня 2017 року. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

79. Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи: навч. посіб. Острог, 2003. 196 с.

80. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджений рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 року № 85. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/poryadki/27.09.2013-poryadok219.pdf>

81. Постанова Пленуму Верховного суду України від 30 травня 2008 р. № 6 «Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-08>

82. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення». URL: http://zib.com.ua/ua/print/107147-postanova_plenumu_vssu_pro_deyaki_pitannya_dotrimannya_rozum.html

83. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 квітня 2018 р. Справа №234/17471/16-к. Проведення № 51-168/км/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/7362784>

84. Постанова Верховного Суду від 7 червня 2018 р. у кримінальній справі № 720/2612/15-к. URL: https://zib.com.ua/ua/134401-vs_nazvav_pidstavu_dlya_povtornogo_vikliku_svidkiv.html

85. Постанова колегії суддів Касаційного кримінального суду Верховного суду від 26 червня 2018 р. Справа №520/8135/15-к.

Провадження 520/8135/15-к. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kks_vp_vid_26_06_2018_roku_u_spravi_520_8135_15_k/

86. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25 вересня 2018 р. Справа № 444/2348/16-к. Провадження № 51-684км17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99565268>

87. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 31 січня 2019 року. Справа № 489/2741/17. Провадження № 51-5254км18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79616457>

88. Постанова колегії суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 27 серпня 2020 р. Справа № 199/330/18. Провадження № 51-1647 км 20 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91260661>

89. Постанова колегії суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 31 травня 2022 р. Справа №140/8301/21. Провадження № К/990/9501/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104548549>

90. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 липня 2021 р. Справа №759/4149/17. Провадження №51-5290км20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98368360>

91. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 29 липня 2021 р. Справа №320/2582/19. Провадження №51-1524/км/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98728751>

92. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 липня 2022 р. Справа № 727/13085/18. Провадження № 51-10250км18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105359481>.

93. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 вересня 2021 р. Справі № 199/3925/20. Провадження № 51-1406км21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99565268>

94. Рішення Європейського суду з прав людини «Екле проти Німеччини» (Eckle v. Germany) від 15 липня 1982 р. №8130/78 URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57476%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57476%22]})

95. Рішення Європейського суду з прав людини від 25 липня 2000 р. Справа «Маттоція проти Італії». Заява № 980/004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004#Text

96. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 листопада 2008 р. Справа «Сальдуз проти Туреччини». Заява № 36391/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194763&filename=CASE%20OF%20SALDUZ%20v.%20TURKEY%20%E2%80%93%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194763&filename=CASE%20OF%20SALDUZ%20v.%20TURKEY%20%E2%80%93%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf).

97. Рішення Європейського суду з прав людини від 12 квітня 2011 р. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України». Заява № 42310/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

98. Рішення Європейського суду з прав людини від 9 червня 2011 р. Справа «Лучанінова проти України». Заява № 16347/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text

99. Рішення Ради суддів України від 9 червня 2016 р. № 48 «Про залучення перекладачів у кримінальному провадженні». URL: <http://www.rsu.gov.ua/ua/events/risenna-rsu-no-48-vid-09062016-pro-zalucenna-perekladaciv-u-kriminalnomu-provadženni>

100. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 6 вересня 2017 р. № 92дп-17. URL: <https://www.kdkp.gov.ua/punishment>

101. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 30 вересня 2020 р. № IX-007/2020 «Про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на один рік». URL: <https://vkdk.org/rishennya-ih-0072020-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-kdka-poltavskoj-oblasti-vid-30-07-2020-roku-pro-prityagnennya-advokata-do-distsiplinarної-vidpovidalnosti-ta-zastosuvannya-distsiplinarного>

102. Рішення Вищої ради правосуддя від 25 січня 2022 року № 83/0/15-22 «Про затвердження Змін до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v083_910-22#Text

103. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 119 – 128.

104. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне та космічне право»*. 2018. №47. Т.2. С. 182-187.

105. Сенік Т.Б. Підстави для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: класифікація та проблеми правозастосування. *Юридичний бюлетень*. 2018. №8. С. 405-415.

106. Сенік Т.Б. Неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження як підстава для відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. №3. С. 90 -100.

107. Сенік Т.Б. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення, зміна або висунення ним додаткового обвинувачення як підстави для відкладення судового розгляду. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. №1. С. 157-162.

108. Сенік Т.Б. Складність кримінального провадження, як підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Кримінальний процес і криміналістика: виклики часу: збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (24 січня 2020 р., м. Львів) / орг. ком. В. Т. Нор, Н. Р. Бобченко, І. І. Когутич [та ін.]*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020. С. 164-172.

109. Сенік Т.Б. Проблеми забезпечення розумних строків у рішеннях Європейського суду з прав людини у зв'язку із відкладенням судового розгляду у кримінальному провадженні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2021. №01/21. С. 85-89.

110. Сенік Т.Б. Поняття відкладення судового розгляду кримінального провадження. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XXI звіт. науково-практичної конференції (м. Львів, 8-9 лютого 2018р.)*. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2018. С. 249-251.

111. Сенік Т.Б. Неприбуття захисника в судові засідання як підстава для відкладення розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*. Матеріали III

Міжнародної наукової-практичної конференції. (м. Тернопіль, 20-21 квітня 2018 р.). Тернопіль: Економічна думка, 2018. С. 134-136.

112. Сенік Т.Б. Суть та основні риси відкладення судового розгляду кримінального провадження. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 грудня 2018р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С.175-178.

113. Сенік Т.Б. Ознаки відкладення судового розгляду кримінального провадження. *Матеріали XXV звіт. звітної науково-практична конференція* (м. Львів, 7-8 лютого 2019р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2019. С. 209-211.

114. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні: проблеми реалізації та зловживання процесуальними правами. *International scientific and practical conference «New challenges of legal science in Ukraine and EU countries»* (Hungary, Miskolc, April 19–20). Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2019. С.393-395.

115. Сенік Т.Б. Правове регулювання інституту відкладення судового розгляду згідно з кримінально-процесуальним законодавством України початку ХХст. *Друга Міжнародна науково-практична конференція до Дня науки «Молодіжний науковий юридичний форум»*. (м. Київ, 16-17 травня 2019 р.) Київ: Юридичний факультет Національного авіаційного університету, 2019. С.55-57.

116. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду кримінального провадження у зв'язку із необхідністю застосування приводу. *Тенденції реформування правової системи України і країн світу: правові, психологічні та соціокультурні аспекти матеріали міжнародної наукової конференції* (м. Тернопіль, 5-6 листопада 2019 р.). Тернопіль: Юридичний факультет Тернопільський національний економічний університет, 2019. С.215-217.

117. Сенік Т.Б. Зайнятість конвойного підрозділу як підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante: collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale* (Belgique, Bruxelles, 29 novembre 2019). Plateforme scientifique européenne, 2019. С. 99-101.

118. Сенік Т.Б. Підстави відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні згідно законодавства пострадянських держав. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції* (м. Львів, 6–7 лютого 2020 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 208-211.

119. Сенік Т.Б. Сучасні реалії відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Challenges in Science of Nowadays»* (USA, Washington, April 6-8, 2020). EnDeavours Publisher, 2020. С. 210-214.

120. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні у зв'язку із неможливістю здійснювати правосуддя. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи: матеріали XIX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції* (м. Львів, 24 квітня 2020 р.). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С.253-254.

121. Сенік Т.Б. Відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні як проблема затягування кримінального процесу. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи: матеріали XX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції* (м. Львів, 22-23 квітня 2021 року). Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. С.221-222

122. Сенік Т.Б. Деякі аспекти відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні в зарубіжних країнах. *V Міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»* (м. Тернопіль, 16-17 квітня 2021). Тернопіль: Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету, 2021. С.256-257.

123. Сенік Т.Б. Неприбуття захисника в судові засідання як підстава для відкладення розгляду кримінального провадження: проблемні аспекти на практиці. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (33). С. 215-220.

124. Сенік Т.Б. Угода про примирення сторін як підстава відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 2. С. 141-144.

125. Сиза Н.П. Підстави та порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2013. № 1. С. 126–133.

126. Слабченко М. Судівництво на Україні XVII-XVIII ст. Харків: Союз, 1919. 38 с.

127. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. Київ : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія», 1985. 966 с.

128. Словник української мови: в 11 т. АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980. 927 с. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh

129. Стасюк О.Л. Перегляд судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. - кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність / Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 17 с.

130. Стецюк Б.Р. Завершальні стадії кримінального процесу за КПК УСРР 1922 і 1927 рр. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. Ч. 1. С. 163–170.

131. Стецюк Б.Р. Кримінальний процес у правовій системі Гетьманщини: дис.. канд. юрид. наук: 12.00.01. - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 194 с.

132. Статистичний звіт Державної судової адміністрації від 30 грудня 2020 року. Форма № 1-мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ у м. Львові» URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

133. Статистичний звіт Державної судової адміністрації від 30 грудня 2021 року. Форма № 1-мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ у м. Львові». URL: https://lva.court.gov.ua/sud4811/pokazniki-diyalnosti/work_results/

134. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. 464 с.

135. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 310 с.

136. Статут Великого князівства Литовського 1588 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 147 с.

137. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: схвалена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>

138. Судова влада в Україні: історичні витoki, закономірності, особливості розвитку / за редакц. І. Б. Усенка. Київ, Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2014. 501 с.

139. Судові установи в період діяльності Української Народної Республіки 11.1917 – 01.1920. URL: <http://vla.court.gov.ua/sud0390/100/40/>

140. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. К.: Алерта, 2014. 420 с.

141. Толочко О. М. Сучасна типологічна модель кримінального процесу України: порівняльно-правовий аналіз *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. №3/2. URL: http://www.par.in.ua/3-2_2013/9/Tolochko%20O.M..pdf

142. Томін Е.Є. Процесуальні порушення у досудовому та судовому провадженнях: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність. / Нац. акад. прокур. України. Київ, 2016. 221 с.

143. Тютюнник В.В. Вплив практики Європейського суду з прав людини на розвиток інституту допустимості доказів у кримінальному процесі України. *Юрист України*. 2013. № 3. С. 82–87.

144. Уголовно-процессуальный кодекс УССР от 1922 года //Собрание Узаконений и Распоряжений Рабочего и Крестьянского Правительства. 1922. № 41. Ст.ст. 104, 179, 183.

145. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т. Т. 1 (4 березня – 9 грудня 1917 р.) /упоряд.: В.Ф. Верстюк (керівник) та ін. К.: Наукова думка, 1996. 590 с.

146. Устав уголовного судопроизводства / Судебные уставы 20 ноября 1864 года. Санкт-Петербург, 1864. 472 с.

147. Устав процесовий карний з 23 мая 1873 / Правотар. Збірник обов'язуючих цивільних і карних законів та приписів про права рускої

мови врах з взорами судових подань, скарг, внесень, жалоб, грамот, вексілів і пр. і подань в справах адміністративних з приписами по стемплеві, вписові і переносні належитости. Зладив д-р Филип Евин. Жовква : Печатня ОО. Василян, 1909. 936 с.

148. Ухвала Апостолівського районного суду Дніпропетровської області від 16 листопада 2020 р. Справа №171/1510/20. Провадження №1-кп/171/228/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92903006>

149. Ухвала Апеляційного суду Житомирської області від 14 серпня 2018 р. Справа №282/1133/18. Провадження 282/1133/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75783132>

150. Ухвала Білозерського районного суду Херсонської області від 25 травня 2018 р. Справа №648/1574/17. Провадження №1-кп/648/30/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/74264216/>

151. Ухвала Бобровицького районного суду Чернігівської області від 25 лютого 2021 р. Справа № 729/898/20. Провадження №1-кп/729/23/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95157941>

152. Ухвала Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 5 березня 2021 р. Справа №359/1108/21. Провадження №1-кп/359/191/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95530626>

153. Ухвала Бродівського районного суду Львівської області від 24 березня 2020 р. Справа № 439/154/20.Провадження №1-кп/439/63/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88392377>.

154. Ухвала Буського районного суду Львівської області від 27 жовтня 2020 р. Справа №943/2324/19. Провадження №1-кп/943/80/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92447012>

155. Ухвала Близнюківського районного суду Харківської області від 23 вересня 2020 р. Справа №612/105/18. Провадження №1-кп/612/4/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91759295>

156. Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 14 січня 2016 р. Справа № 363/4621/15 Провадження №363/46/21/15-к. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/54987696>

157. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 січня 2016 р. Справа №5-123км16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55192024>

158. Ухвала Вінницького міського суду Вінницької області від 24 липня 2018 р. Справа №127/23534/17. Провадження №1-

кп/127/659/18. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/75455055/>

159. Ухвала Гайсинського районного суду Вінницької області від 13 червня 2018 р. Справа №129/2997/17. Провадження не визначено. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74712200>

160. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 21 вересня 2018 р. Справа № 461/7090/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76699574>

161. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 29 березня 2021 р. Справа № 461/6133/19. Провадження № 1-кп/461/106/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95893472>

162. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 15 травня 2022 р. Справа № 461/10304/21. Провадження № 1-кп/461/288/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104267038>

163. Ухвала Городоцького районного суду Львівської області від 24 листопада 2021 р. Справа № 441/1025/21. Провадження №1-кп/441/182/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101504314>

164. Ухвала Гощанського районного суду Рівненської області від 16 серпня 2021 р. Справа №557/679/21. Провадження № 1-в/557/29/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99013416>

165. Ухвала Долинського районного суду Кіровоградської області від 02 грудня 2020 р. Справа № 388/1033/20. Провадження № 1-кп/388/202/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93248194>

166. Ухвала Жидачівського районного суду Львівської області від 27 жовтня 2020 р. Справа №443/945/20. Провадження №1-кп/443/93/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92447165>

167. Ухвала Жидачівського районного суду Львівської області від 2 листопада 2020 р. Справа №443/1219/20. Провадження № 1-кп/443/111/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92602776>

168. Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 23 січня 2018 р. Справа № 201/5042/17. Провадження № 201/5042/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71739192>

169. Ухвала Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 24 січня 2018 р. Справа №201/17999/17. Провадження №1-кс/201/6/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71861640>

170. Ухвала Жовтоводського міського суду Дніпропетровської області від 7 травня 2018 р. Справа №176/901/18. Провадження № 1-кп/176/90/18. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/73813344>

171. Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 27 січня 2020 р. Справа №462/4452/18. Провадження № 1-кп/462/239/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87174537>

172. Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 22 грудня 2020 р. Справа №462/4452/18. Провадження № 1-кп/462/239/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93717850>

173. Ухвала Залізничного районного суду м. Львова від 5 травня 2021 р. Справа № 462/2995/21. Провадження 1-кп/462/449/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96741503>

174. Ухвала Золочівського районного суду Львівської області від 26 листопада 2018 р. Справа №445/2223/18. Провадження №1-кс/445/834/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78130070>

175. Ухвала Золочівського районного суду Львівської області від 28 вересня 2020 р. Справа № 445/1900/19. Провадження № 1-кп/445/36/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91961101>

176. Ухвала Ірпінського міського суду Київської області від 19 листопада 2019 р. Справа № 367/6128/19. Провадження № 1-кп/367/478/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85719854>

177. Ухвала Ірпінського міського суду Київської області від 25 лютого 2020 р. Справа № 367/1282/20. Провадження № 1-кс/367/294/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88181611>

178. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 13 квітня 2021 р. Справа № 464/4133/17. Провадження № 51-5533км20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208249>

179. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 22 вересня 2022 р. Справа № 278/32/20. Провадження № 51-759км22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390631>

180. Ухвала Київського районного суду м. Полтави від 10 серпня 2018 р. Справа №638/4399/15-к. Провадження № 1-кп/552/5/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75812065>

181. Ухвала Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ від 14 лютого 2019 р. Справа №203/538/19. Провадження № 1-кп/0203/404/201. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79811364>

182. Ухвала Кіровського районного суду м. Дніпропетровськ від 14 лютого 2019 р. Справа № 203/538/19. Провадження № 1-кп/0203/404/2019 URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79811364>

183. Ухвала Кобеляцького районного суду Полтавської області від 7 квітня 2022 р. Справа № 532/621/21. Провадження № 1-в/532/38/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103880817>

184. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 20 травня 2021 р. Справа № 521/17260/18. Провадження № 1-кп/991/9/21. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97047127>

185. Ухвала Галицького районного суду м. Львова від 11 жовтня 2021 р. Справа № 461/4897/19. Провадження № 1-кп/461/88/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100478474>

186. Ухвала колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 16 травня 2019 р. Справа № 753/24070/16-к. Провадження № 51-10318км18. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=81796941&red=100003191ed8823c101b7f79370824b2161018&d=5>

187. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 29 листопада 2019 р. Справа № 185/8414/18. Провадження № 11-кп/803/2049/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86466257>

188. Ухвала Львівського апеляційного суду від 20 лютого 2019 р. Справа № 455/178/19. Провадження № 11-п/811/189/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80004592>

189. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Львівського апеляційного суду від 13 липня 2020 р. Справа № 1-34/03. Провадження № 11-п/811/895/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90374652>

190. Ухвала колегії суддів Тернопільського апеляційного суду від 21 липня 2021 р. Справа № 607/21333/19. Провадження № 11-кп/817/51/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98476929>

191. Ухвала Корсунь-Шевченківського районного суду Черкаської області від 15 березня 2022 р. Справа № 699/4/21. Провадження № 1-кп/699/67/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103696916>

192. Ухвала Красногвардійського районного суду м. Дніпропетровська від 25 січня 2021 р. Справа № 204/7623/20. Провадження № 1-кп/204/279/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94445430>

193. Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 15 квітня 2021 р. Справа № 537/333/20. Провадження № 1-кп/537/23/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96391208>

194. Ухвала Миколаївського районного суду Львівської області від 17 жовтня 2019 р. Справа №464/4360/17. Провадження №1-о/447/36/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85022756>

195. Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 5 жовтня 2021 р. Справа № 738/1239/21. Провадження № 1-кс/738/139/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100100535>

196. Ухвала Народицького районного суду Житомирської області від 8 січня 2020 р. Справа № 284/4/20. Провадження № 1-кс/284/6/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86782492>

197. Ухвала Новосанжарського районного суду Полтавської області від 04 серпня 2022 р. Справа № 542/1643/21. Провадження №1-кп/542/13/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105578878>

198. Ухвала Перемишлянського районного суду Львівської області від 22 квітня 2021 р. Справа № 440/570/20. Провадження №1-кп/449/16/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96480893>

199. Ухвала Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 23 грудня 2019 р. Справа № 373/1015/17. Провадження №1-кп/373/21/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86575813>

200. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 17 жовтня 2014 р. Справа № 757/28723/14-к. Провадження не визначено. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54518299>

201. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 22 березня 2019 р. Справа №461/8064/19. Провадження №1-кп/910/78/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80640566>

202. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 13 травня 2021 р. Справа №450/1314/20. Провадження № 1-кп/450/160/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96940745>

203. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 12 вересня 2022 р. Справа №450/2149/22. Провадження № 1-кп/450/390/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106170497>

204. Ухвала Решетилівського районного суду Полтавської області від 08 лютого 2023 р. Справа №546/57/22. Провадження № 1-кп/546/7/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108844788>

205. Ухвала Рожищенського районного суду Волинської області від 2 листопада 2021 р. Справа № 167/1292/20. Провадження 1-кп/167/27/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/100836055/>

206. Ухвала Ржищівського міського суду Київської області від 27 квітня 2022 року. Справа № 374/47/21. Провадження №1-кп/374/3/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104100888>

207. Ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 15 квітня 2019 р. Справа №464/2152/19. Провадження №1-кк/464/976/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81196639>

208. Ухвала Сихівського районного суду міста Львова від 8 квітня 2020 р. Справа №461/8744/19. Провадження № 1-кк/464/4/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88683619>

209. Ухвала Сихівського районного суду міста Львова від 13 травня 2022 р. Справа №464/5187/20. Провадження № 1-кп/464/190/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104294874>

210. Ухвала Сихівського районного суду м. Львова від 18 травня 2022 р. Справа №464/3744/19. Провадження №1-кп/464/69/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104389212>

211. Ухвала Сколівського районного суду Львівської області від 2 серпня 2022 р. Справа № 453/1648/21. Провадження № 1-кп/453/64/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105541530>

212. Ухвала Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 21 грудня 2020 р. Справа № 193/1351/20. Провадження № 1-кк/193/248/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/9368213>

213. Ухвала Станично-Луганського районного суду Луганської області від 09 січня 2014 р. Справа № 430/2414/13-к. Провадження не визначено. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36595039>

214. Ухвала Суворовського районного суду м. Одеса від 9 грудня 2019 р. Справа № 523/8870/18. Провадження № 1-кп/523/467/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86205565>

215. Ухвала Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 18 квітня 2022 р. Справа № 456/2123/21. Провадження № 1-кп/456/139/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103985435>

216. Ухвала Талалаївського районного суду від 6 серпня 2020 р. Справа №747/57/20. Провадження № 1-кп/747/9/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90821233>

217. Ухвала Франківського районного суду м. Львова від 7 листопада 2019 р. Справа №465/4192/18. Провадження №1-кп/465/102/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85545429>

218. Ухвала Франківського районного суду м. Львова від 2 жовтня 2020 р. Справа № 465/4151/17. Провадження № 1-кп/465/592/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91962264>

219. Ухвала Хустинського районного суду Закарпатської області від 09 вересня 2021 р. Справа №807/1441/15. Провадження №2-п/309/9/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/99502796/>

220. Ухвала Центрального районного суду м. Миколаєва від 17 травня 2021 р. Справа № 490/638/20. Провадження № п 1-кп/490/19/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96990083>

221. Ухвала Червоноградського міськрайонного суду Львівської області від 5 березня 2019 р. Справа №459/3438/14-к. Провадження №1-кп/459/70/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80361414>

222. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 12 січня 2021 р. Справа №760/10848/16-к. Провадження №1-кп/761/282/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102567604>

223. Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 1 лютого 2021 р. Справа №466/813/20. Провадження №1-кп/466/180/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94539593>

224. Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 17 червня 2022 р. Справа № 464/2026/13-к. Провадження №1-кп/466/130/22. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/104821224>

225. Ухвала Яворівського районного суду Львівської області від 18 квітня 2019 р. Справа № 460/4857/16-к. Провадження №1-кп/460/65/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81251944>

226. Ухвала Яворівського районного суду Львівської області від 27 січня 2021 р. Справа №460/1299/19. Провадження №1-кп/944/283/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94472473>

227. Criminal Procedure Code of Georgia. URL: https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf

228. Фразеологічний словник. URL: <http://ycilka.net/synonim.php?id=13>

229. Худоба Н. В. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 417-422.

230. Чабанюк В.Д. Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення : автореф. дис. канд.. юрид. наук : 12.00.09 - кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність. КНУВС, Київ. 2009. 18 с.

231. Шнир Н. Які українські справи знаходяться на розгляді у Європейському суді з прав людини. URL: <http://zib.com.ua/ua/122972>.

232. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 р. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/SHCHorichna-dopovidUpovnovazhenogo-Verhovnoi-Radi-Ukraini-z-prav-lyudini-pro-stan-doderzhannya-tazahistu-prav-i-svobod-lyudini-i-gromadyanina-v-Ukraini/>.

233. Юридична енциклопедія : в 6 т. /редкол: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. URL: leksika.com.ua/legal

234. Яковлів А. Український кодекс 1743 року «Права, по которым судится малороссийский народ»: Його історія джерела та систематичний викладач Мюнхен: Заграва, 1949. 210 с.

235. Яновська О. Г. Зміст засади змагальності та правові умови її реалізації в кримінальному провадженні. Держава і право: Збірник наукових праць. *Юридичні і політичні науки*. Випуск 59. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. С. 343–349.

236. Яновська О. Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 87–92.

237. Яновська О.Г. Етичні засади діяльності прокурора в кримінальному судочинстві України. *Прокуратура України в умовах європейської інтеграції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (19 травня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 334 с.

238. Code de procedure penale (Partie Législative): Version consolidée au 1 janvier 2016. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr>.

239. Code de procédure pénale URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071154>

240. Codice do procedura penale Italia URL: <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-secondo/titolo-vi/art174.html>

241. Croatia Criminal Procedure Code URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/05/Croatia_Criminal_proc_code_am2009_en.pdf

242. Code de procedure penale Republique Francaise URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167423/#LEGISCTA000006167423

243. Cour européenne des droits de l'homme european court of human rights Case of «Ankerl v. Switzerland» Application no. 17748/91 URL:

<http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-58067&filename=001-58067.pdf>

244. Case of Kalda v. Estonia. Judgment of the European Court of Human Rights. Application no. 17429/10. 19.01.2016. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/Judgment%20Kalda%20v.%20Estonia%20-%20prisoner's%20access%20to%20Internet%20websites%20containing%20legal%20information.pdf>.

245. Guinchard S., Buisson J. Procédure pénale. 9e édition / LexisNexis. – Paris: 141, rue de Javel, 2013. 1633 p.

246. Kodeks postępowania karnego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1928. №r. 33. Poz. 313

247. Kodeks postępowania karnego. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970890555/U/D19970555Lj.pdf>

248. Pradel J. Procédure pénale. 17e édition / Paris: Éditions Cujas, 2013. 975 p.

249. Strafprozessordnung Österreich-Ungarn vom 23. Mai 1873. URL: <http://www.verfassungen.de/>

250. Senyk Taras. General provisions of the judicial consideration in the criminal procedure code of Ukraine. *Human rights and constitutional guarantees: international conference* (Georgia, Tbilisi, May 17, 2019). 2019. P. 216-220.

251. Senyk Taras. Compliance with reasonable time limits in criminal proceedings. *Materials of the International Conference «Process Management and Scientific Developments»* (United Kingdom, Birmingham, November 14, 2019). Scientific publishing house Infinity, 2019. P. 71-75.

252. Senyk Taras. Genesis of the institute for trial postponement in the criminal procedural legislation of Ukraine (from the 9 th till the end of the 19 th century). *Legea Si Viata*. 2020. № ½. P. 87-91.

253. Senyk Taras. Postponement of Trial in Connection with the Application of Criminal Procedural Measures. *Krakowskie studia małopolskie*. 2020. №3 (27). P. 78-95.

ДОДАТКИ

Додаток 1

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У КПК УКРАЇНИ

1. Доповнити ст.321 КПК України ч. 3 такого змісту: *«При відкладенні судового розгляду у зв'язку з вибуттям судді, судовий розгляд повинен відбутися не пізніше десяти днів з моменту винесення ухвали про відкладення судового розгляду».*

2. Частину 3 ст. 322 КПК України доповнити таким положенням: *«Строк відкладення судового розгляду не повинен перевищувати десяти днів з моменту винесення ухвали про відкладення судового розгляду, крім випадків передбачених цим Кодексом».*

3. Частину 5 ст. 323 КПК України викласти у такій редакції: *«Особа, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, санкція статті якої не пов'язана з позбавленням волі, має право подати клопотання про проведення судового розгляду за її відсутності».*

4. Доповнити ст. 324 КПК України ч. 5 такого змісту: *«У разі встановлення судом систематичних неповажних причин неприбуття прокурора у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд на десять днів та може постановити окрему ухвалу з направленням її прокурору вищого рівня для вжиття заходів реагування. Прокурор вищого рівня зобов'язаний повідомити суд про вжиті заходи протягом десяти днів з дня надходження окремої ухвали».*

5. Частину 6 ст. 323 КПК України викласти у такій редакції: *«У разі встановлення судом систематичних неповажних причин неприбуття адвоката у судові засідання, суд відкладає судовий розгляд на десять днів та може постановити окрему ухвалу з*

направленням її до відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури для вжиття заходів реагування. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури зобов'язана повідомити суд про вжиті заходи протягом десяти днів з дня надходження окремої ухвали».

6. У ч. 1 ст. 139 КПК України після словосполучення «Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження,» доповнити словами «перекладач, спеціаліст, експерт» і далі за текстом.

7. Внести зміни у друге речення ч. 1 ст. 327 КПК України: «Суд має право постановити ухвалу про привід свідка та/або ухвалу про накладення грошового стягнення на перекладача, спеціаліста, експерта та свідка у випадку та в порядку передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу».

Додаток 2

УЗАГАЛЬНЕННЯ

результатів анкетування суддів, прокурорів і адвокатів щодо дослідження підстав відкладення судового у кримінальному провадженні в Україні

Загальна кількість респондентів – 100, з них суддів місцевих судів – 10 осіб, з них суддів апеляційних судів – 10 осіб, прокурорів регіональних прокуратур – 30 осіб, адвокатів – 50 особи.

Регіон опитування: Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська та Чернівецька області.

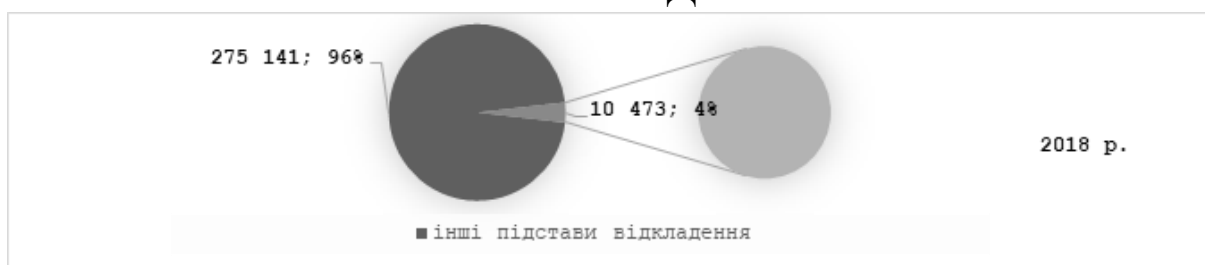
[illegible]

[illegible]

	<i>провадженні?</i>								
	а) так;	24	48%	15	75%	15	50%	54	54%
	б) ні;	10	20%			5	16,6 %	15	15%
	в) все залишити без змін;	16	32%	5	25%	10	33,3%	31	31%
	г) ваша відповідь								
9.	<i>Чи варто, на Вашу думку, закріпити у КПК України положення щодо роз'яснення категорії «відкладення судового розгляду»?</i>								
	а) так;	20	40%	14	70%	13	43,3%	47	47%
	б) ні;	15	30%			2	6,6%	17	17%
	в) все залишити без змін;	15	30%	6	30%	15	50%	36	36%
	г) ваша відповідь								
10.	<i>Скільки разів у своїй практиці Ви застосовували відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні?</i>								
	а) до 3 разів;	5	10%			3	10%	8	8%
	б) до 5 разів;	7	14%			7	23,3%	14	14%
	в) до 10 разів;	23	46%			8	26,6%	31	31%
	г) понад 10 разів;	15	30%	20	100%	12	40%	47	47%
11.	<i>Чи необхідно, на Вашу думку, використовувати окрему ухвалу, як правовий інструмент до суб'єктів кримінального провадження?</i>								
	а) так, необхідно;	12	24%			6	20%	18	18%
	б) ні, не потрібно;	10	20%	8	40%	10	33,3%	28	28%
	в) все залишити без змін, без окремої ухвали;	24	48%	12	60%	14	46,6%	50	50%
	г) ваша відповідь	4	8%					4	%
12.	<i>Чи необхідно, на Вашу думку, запровадити строк відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні?</i>								
	а) так, необхідно;			15	75%			15	15%
	б) ні, не потрібно;	30	60%			15	50%	45	45%
	в) все залишити без змін;	20	40%	5	25%	15	50%	40	40%
	г) ваша відповідь								
13.	<i>Яке Ваше ставлення до інституту відкладення судового розгляду у кримінальному провадженні і чи актуальна для Вас дана тема?</i>								
	а) так	50	100%	20	100%	30	100%	100	100%
	б) ні;								
	в) ваша відповідь								

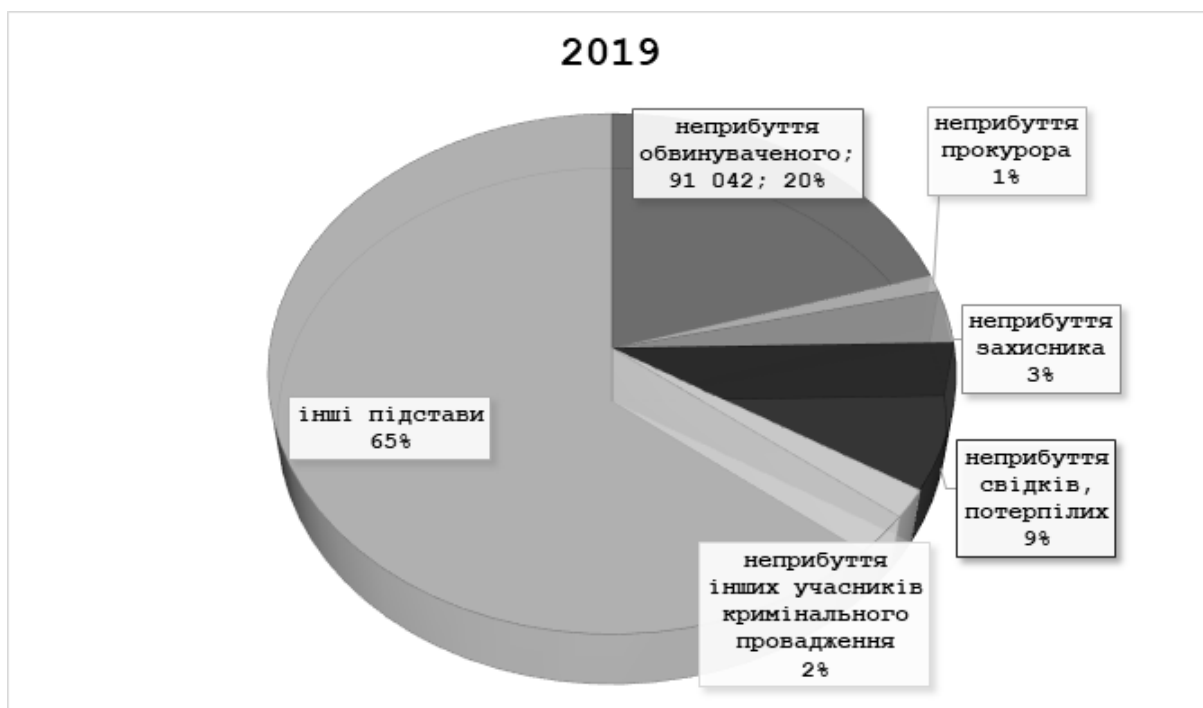
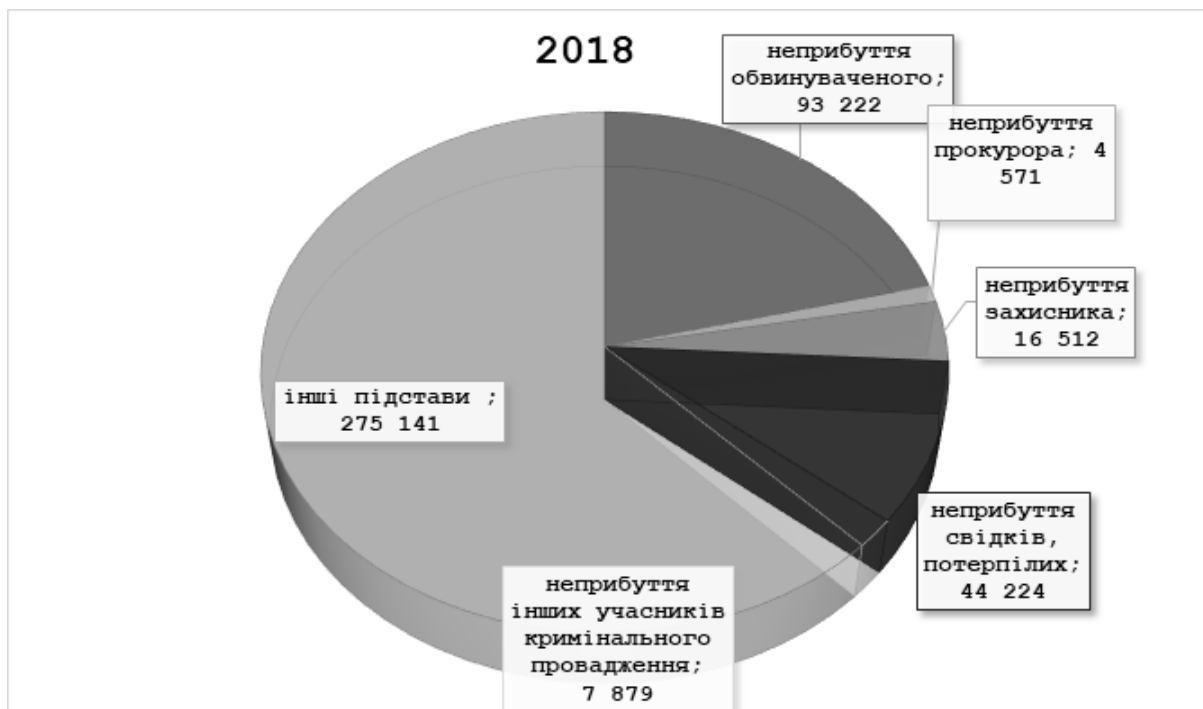
Додаток 3

Згідно аналізу стану здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях у 2018 р. судовий розгляд був відкладений у 454 тис. разів. Додатково проаналізувавши статистичні показники відкладення судового розгляду у 2019 р., суд виносив ухвалу про відкладення судового розгляду 460 тис. разів, що на 1,4 % більше, ніж у 2018 р. У 2020 р. на 12,4 % більше зафіксовано фактів відкладення розгляду кримінального проваджень місцевими загальними судами, а саме: 519 тис. разів. Протягом 2021 р. також зменшилася (на 3,1 %) кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень місцевими загальними судами – 502 тис. разів.

*Додаток 4***ІНШІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ**

URL: <https://court.gov.ua/>

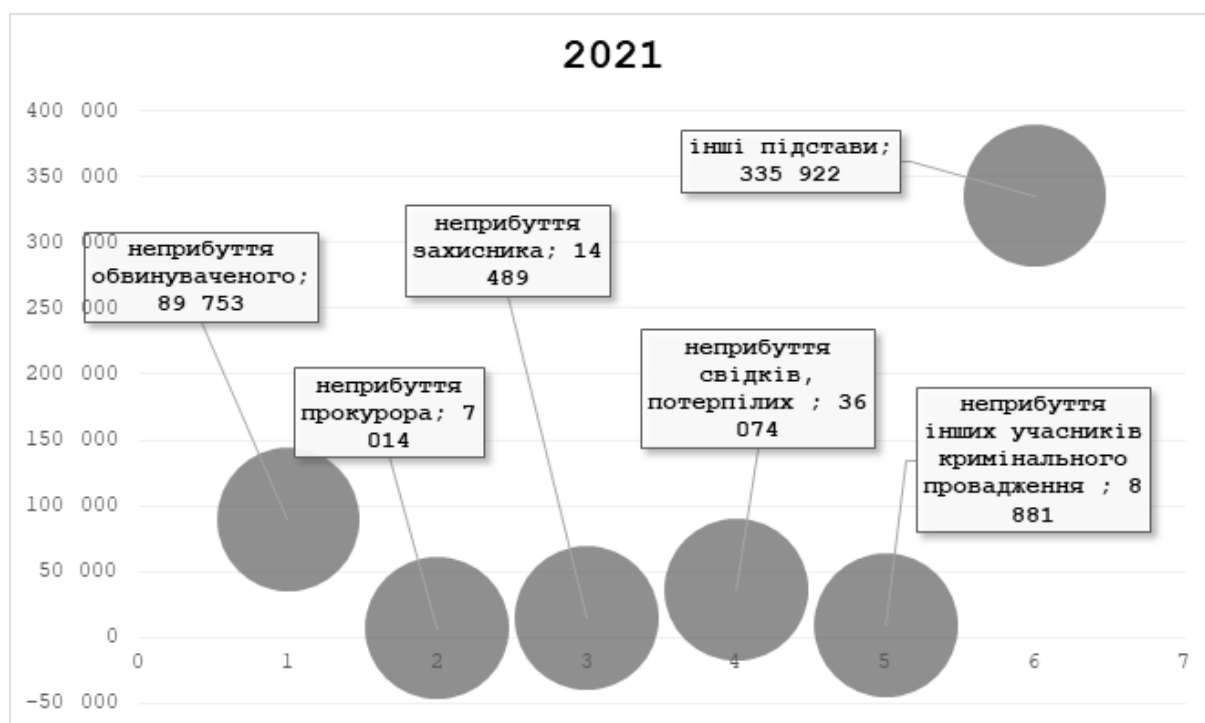
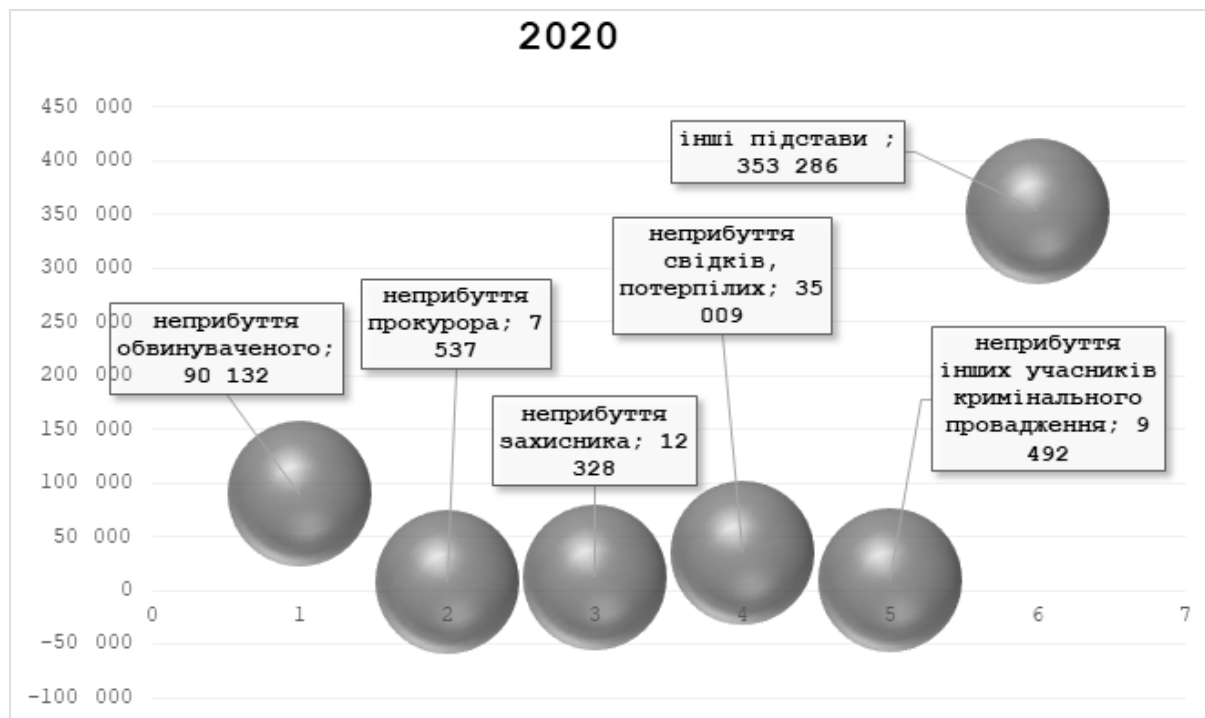
Додаток 5

Протягом 2019 р. [2018 р.] зафіксовано 460 тис. [454 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами, що на 1,4 % більше, ніж у попередній звітний період. До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, призводила неявка у судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття (неявку) обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу зафіксовано 161 тис. [168 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року становила 34,9 % [37,1 %]. З них через неприбуття (неявку): свідків чи потерпілих – 40,7 тис. [44,2 тис.]; обвинуваченого (підсудного) – 91 тис. [93,2 тис.]; захисника – 14,8 тис. [16,5 тис.]; прокурора – 4,7 тис. [4,6 тис.].

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 5

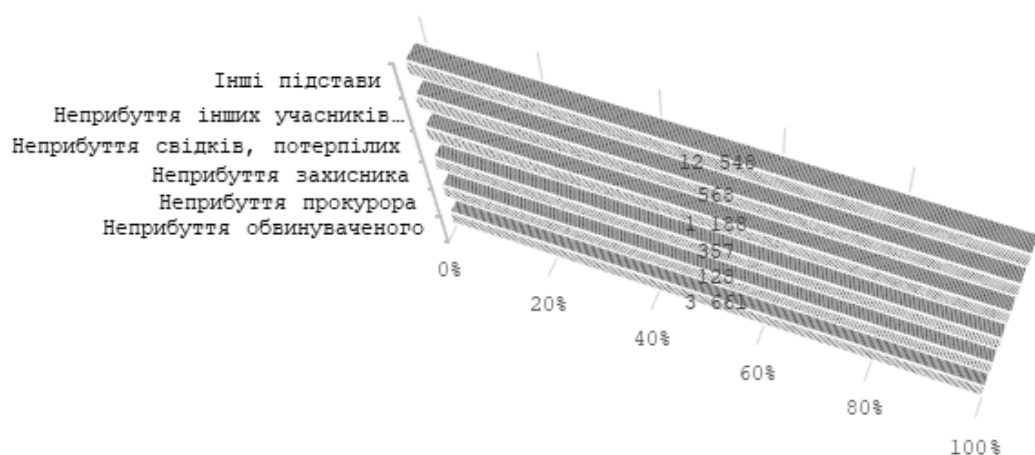
Протягом 2021 р. [2020 р.]. також зменшилася (на 3,1 %) кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами – 502 тис. [518 тис.]. До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, призводила неявка у судові засідання учасників кримінального провадження. Так, через неприбуття (неявку) обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу зафіксовано 159 тис. [156 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року дещо збільшилась – 31,6 % [30,1 %]. Із них через неприбуття (неявку): обвинуваченого (підсудного) – майже 90 тис. [90 тис.]; свідків чи потерпілих – 36 тис. [35 тис.]; захисника – 14,5 тис. [12,3 тис.]; прокурора – 7 тис. [7,6 тис.].

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 6

ПІДСТАВИ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО
РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ
М. ЛЬВОВА У 2020 Р.

■ Підстави відкладення судового розгляду у м. Львові 2020 р.

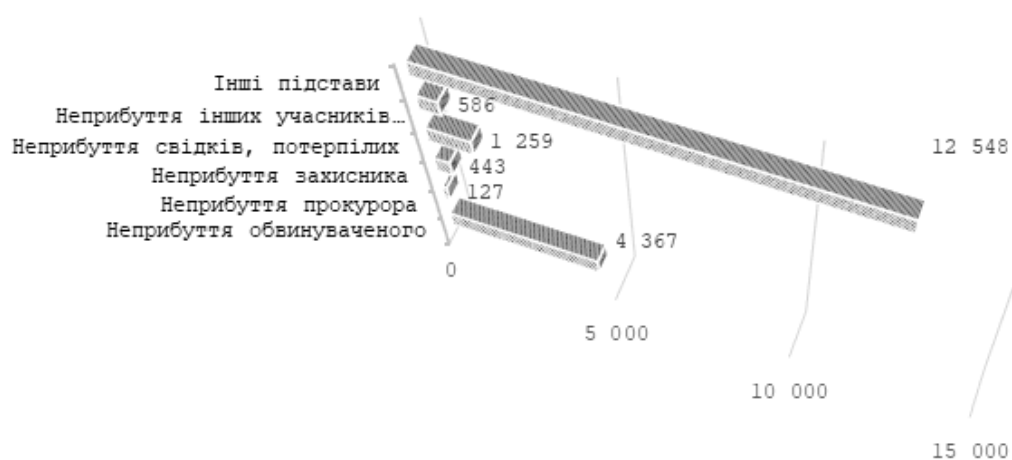
	Неприбуття обвинуваченого	Неприбуття прокурора	Неприбуття захисника	Неприбуття свідків, потерпілих	Неприбуття інших учасників кримінального провадження	Інші підстави
■ Підстави відкладення судового розгляду у м. Львові 2020 р.	3 661	128	357	1 188	568	12 548

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 7

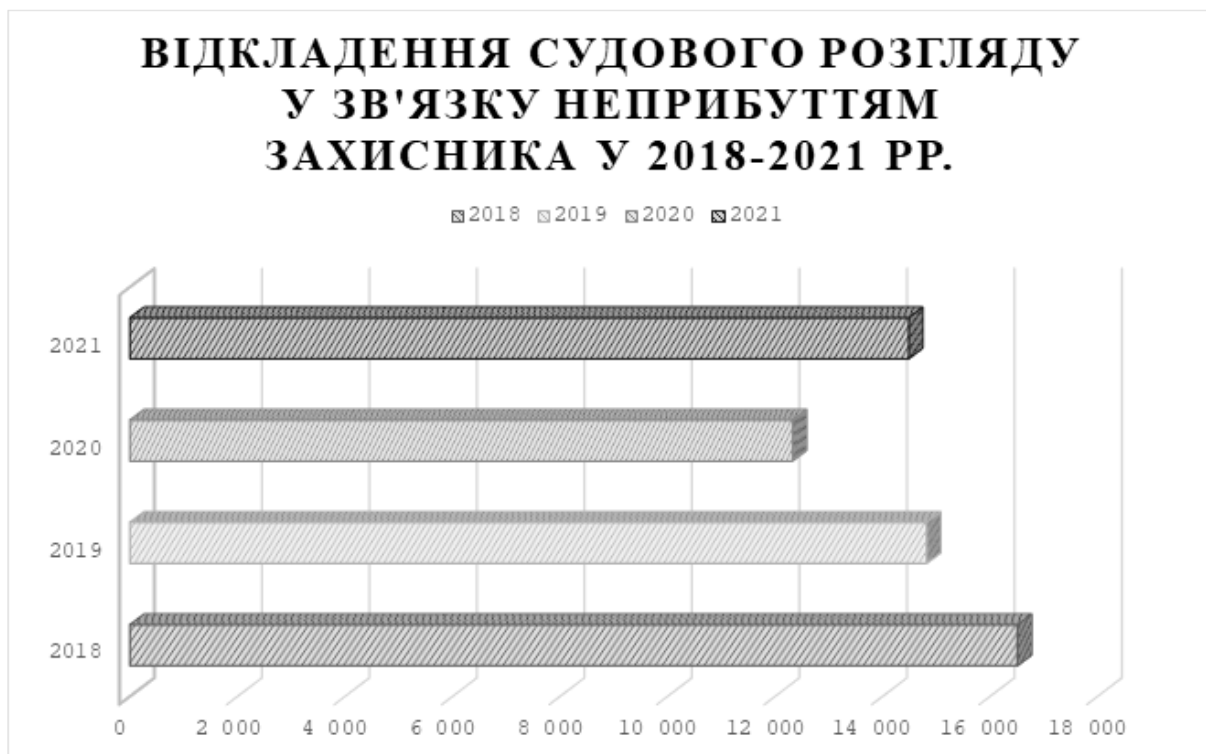
ПІДСТАВИ ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ М. ЛЬВОВА У 2021 Р.

■ Підстави відкладення судового розгляду у м. Львові 2021 р.

	Неприбуття обвинуваченого	Неприбуття прокурора	Неприбуття захисника	Неприбуття свідків, потерпілих	Неприбуття інших учасників кримінального провадження	Інші підстави
■ Підстави відкладення судового розгляду у м. Львові 2021 р.	4 367	127	443	1 259	586	12 548

URL: <https://court.gov.ua/>

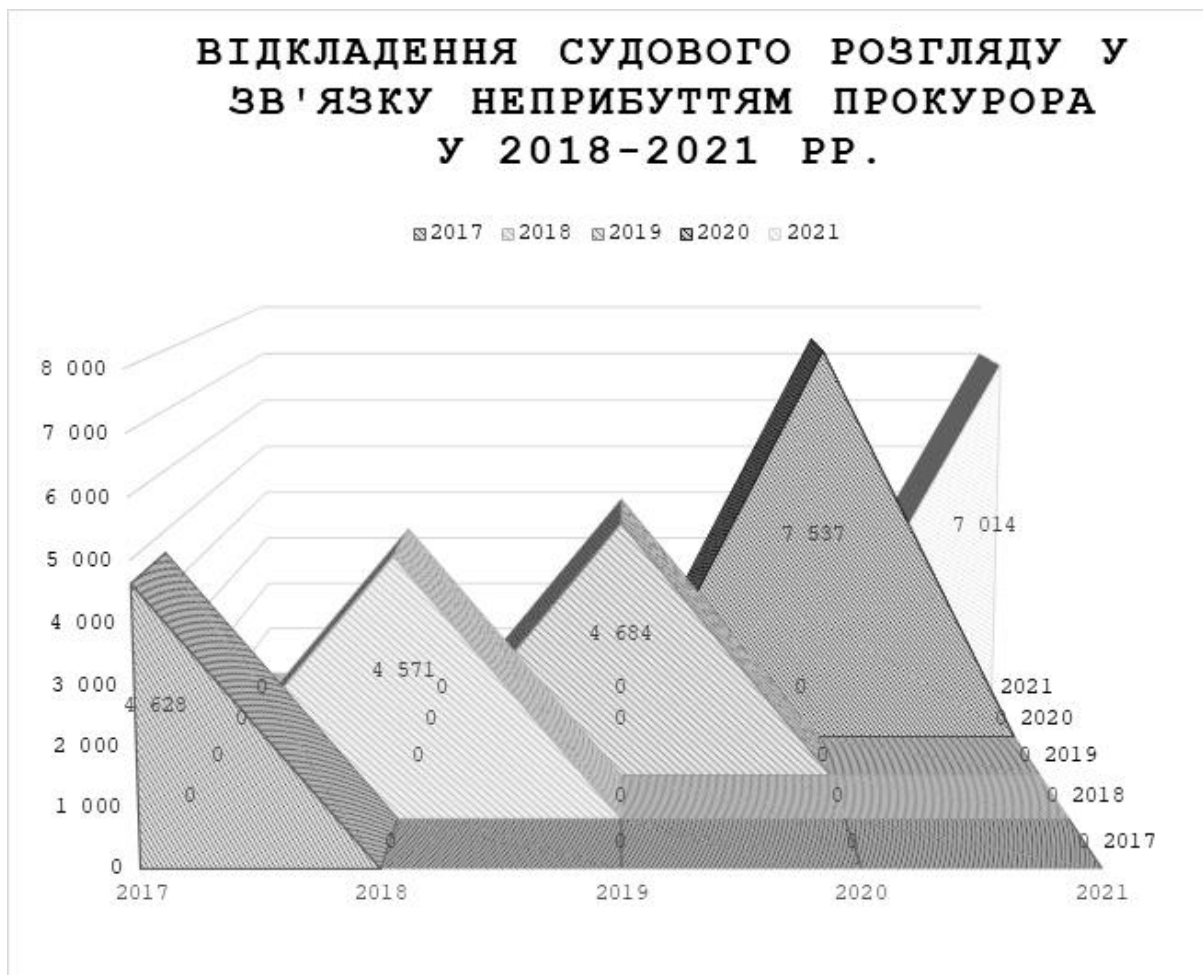
Додаток 8

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 9

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 10

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 11

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 12

Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ за
2020 р. м. Львів

Причини відкладення розгляду	Нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою	231
	Неприбуття обвинуваченого	3 661
	Хвороба обвинуваченого	29
	Неприбуття прокурора	128
	Неприбуття захисника	357
	Неприбуття свідків, потерпілих	1 188
	Неприбуття інших учасників кримінального провадження	568
	Інші підстави	12 548
судами для підвищення	Застосовано судом привід обвинуваченого	584
	з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід	331
	Застосовано судом привід свідка	145
	з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід	70
	Накладено грошове стягнення (осіб)	42
	Змінено обвинуваченому запобіжний захід на взяття під варту	3
	Вжито інших заходів	

Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ
за 2021 р. м. Львів

Причини відкладення розгляду	Нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою	246
	Неприбуття обвинуваченого	4 367
	Хвороба обвинуваченого	59
	Неприбуття прокурора	127
	Неприбуття захисника	443
	Неприбуття свідків, потерпілих	1 259
	Неприбуття інших учасників кримінального провадження	586
	Інші підстави	10 835
заходи, вжиті судами для підвищення оперативності	Застосовано судом привід обвинуваченого	730
	з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід	357
	Застосовано судом привід свідка	143
	з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід	57
	Накладено грошове стягнення (осіб)	35
	Змінено обвинуваченому запобіжний захід на взяття під варту	5
	Вжито інших заходів	

URL: <https://court.gov.ua/>

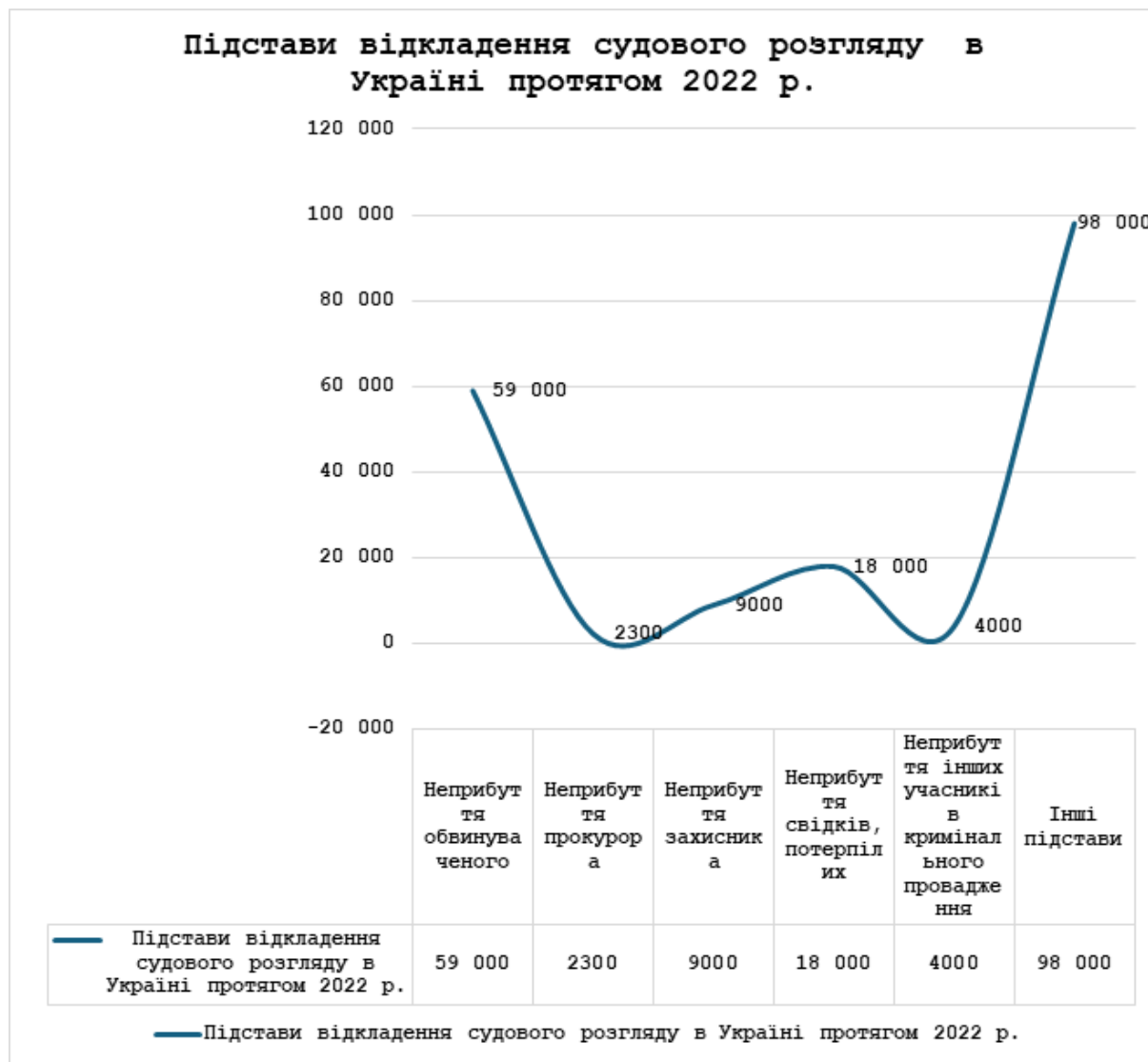
Додаток 13

**ОПЕРАТИВНІСТЬ РОЗГЛЯДУ МІСЦЕВИМИ
ЗАГАЛЬНИМИ СУДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРОВАДЖЕНЬ (СПРАВ) І МАТЕРІАЛІВ
У 2017-2018 РОКАХ***

№ з/п	Найменування показника		2017	2018	Динаміка, %
1	Загальна кількість нерозглянутих матеріалів кримінального провадження, за якими особи тримаються під вартою і рахуються за судами понад 6 місяців	матеріалів			
		осіб	3 854	4841	25,6
			5 048	6 247	23,8
2	Підстави відкладення судового розгляду	Нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою	11 061	10 473	-5,3
3		Неприбуття обвинуваченого	78 321	93 222	19,0
4		Хвороба обвинуваченого	2 225	1 935	-13,0
5		Неприбуття прокурора	4 628	4 571	-1,2
6		Неприбуття захисника	16 620	16 512	-0,6
7		Неприбуття свідків, потерпілих	44 436	44 224	-0,5
8		Неприбуття інших учасників кримінального провадження	6 878	7 879	14,6
9		Інші підстави	229 557	275141	19,9

URL: <https://court.gov.ua/>

Додаток 14

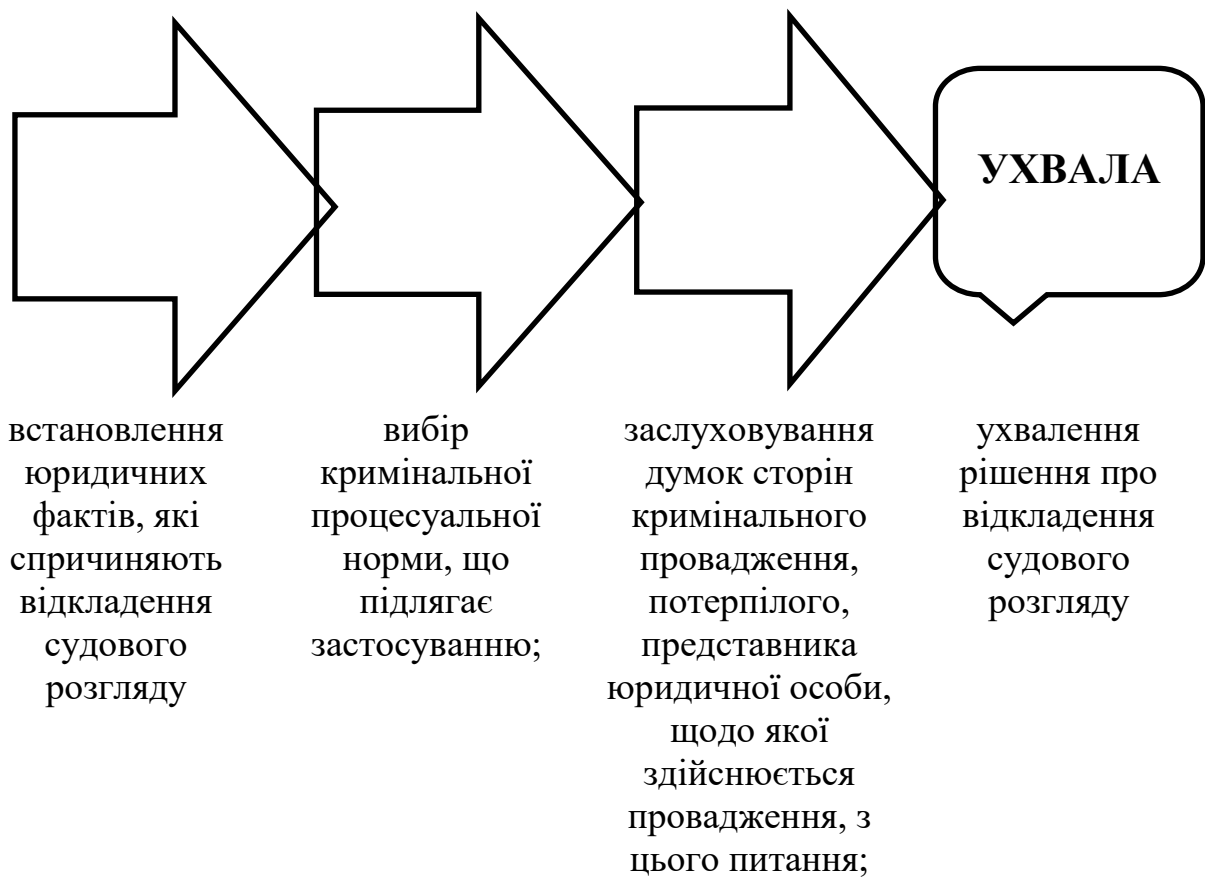
Протягом 2022 р. також зменшилася (на 32,9 %) кількість фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими загальними судами – **336 тис. [502 тис.]**.

До тривалого перебування справ на розгляді місцевих загальних судів, як і в попередні роки, призводила неявка у судові засідання учасників кримінального провадження.

Так, через неприбуття (неявку) обвинувачених (підсудних), свідків, захисників, прокурорів та інших учасників процесу зафіксовано 98 тис. [159 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ); їх частка від загальної кількості фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) протягом року дещо збільшилась – 29,1 % [31,6 %].

Із них через неприбуття (неявку): – обвинуваченого (підсудного) – 59 тис. [90 тис.]; – свідків чи потерпілих – 18 тис. [36 тис.]; – захисника – 9 тис. [14,5 тис.]; – прокурора – 2,3 тис. [7 тис.].

Через нездійснення доставки до суду обвинуваченого (підсудного), який тримається під вартою, зафіксовано майже 4 тис. [7,3 тис.] фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ), що менше на 45,3 %.

*Додаток 15***ПОРЯДОК ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ****ЕТАПИ:**

Наукове видання

**Сеник Тарас Богданович
Бобечко Назар Ростиславович**

**ВІДКЛАДЕННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Монографія

Підписано до друку 19.03.2024.

Формат 60х 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 12,79. Обл.-вид. арк. 9,8

Тираж 300 примірників. Замовлення № 03/24/2-97.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

тел. (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*